

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

**METINIS
INFORMACINIS
PRANEŠIMAS
2018**

TURINYS

ĮŽANGOS ŽODIS	4
KALTĖS NUSTATYMO ASPEKTAI KAI KURIŲ KATEGORIJŲ BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE	5
BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA	5
ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGAL LAIDAVIMĄ (BK 40 STRAIPSNIS) TAIKYMAS KASACINIO TEISMO PRAKTIKOJE	9
TEISĖS Į PRIVATAUS GYVENIMO GERBIMĄ GYNIMAS BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS PRIEMONĖMIS: NAUJAUSIOS TENDENCIJOS	13
ATSAKOMYBĖS UŽ KELIŲ TRANSPORTO PRIEMONĖS VAIRAVIMĄ APSVAIGUS NUO ALKOHO- LIO ASPEKTAI	17
SPECIALIOSIOS TEISĖS ATĖMIMAS ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOSE	22
NETURTINĖS ŽALOS PRITEISIMAS TRETIESIEMS ASMENIMS BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE ...	25
CIVILINIS IEŠKINYS, KAI VALSTYBEI ŽALA PADAROMA DĖL NESUMOKĖTŲ MOKESČIŲ ...	29
CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA	32
SUTUOKTINIŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ PAGAL TURTINES PRIEVOLES PO SANTUOKOS NU- TRAUKIMO	32
DAIKTINĖ TEISĖ	36
KOMERCINIŲ PASLAPČIŲ TEISINĖ APSAUGA	40
SUTARČIŲ TEISĖ	44
DRAUDIMO TEISĖ	49
BANKROTO, RESTRUKTŪRIZAVIMO, FIZINIO ASMENS MOKUMO ATKŪRIMO PROCESAI ...	54
VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TEISĖ	58
CIVILINIŲ BYLŲ STATISTIKA	63
STATISTIKA	63
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLOS TEISINIS REGULIAVI- MAS, SUDĖTIS, KOMPETENCIJA	74
KOKYBĖS VADYBOS MODELIAI	78
KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS	80
KITA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLA	84
VIENODOS TEISMŲ PRAKTIKOS PLĖTOJIMAS	84

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PARENGTOS APŽVALGOS	85
BENDRADARBIAVIMAS SU EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMU	89
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAIŠI Į LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĮ TEISMĄ	91
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAIŠI Į EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEIS- MĄ	92
BENDRADARBIAVIMAS SU TEISĖKŪROS SUBJEKTAIS	99
METŲ ĮVYKIAI IR RENGINIAI	101

IŽANGOS ŽODIS

Mieli skaitytojai,

baigėsi jubiliejiniai Lietuvos valstybės metai, vainikuoti daugybe iškilmių, iniciatyvų. Viena jų sulaukė daugiau nei 800 idėjų, kaip būti laimingesniems, tiesiog – geriau gyventi. Bet kuri gera idėja – gyvenimo variklis, alternatyvus požiūris ar kritika. Tačiau svarbiausia, matyt, yra asmeninė atsakomybė – kiekvienam savo darbą dirbti sąžiningai ir nepriekaištingai. Tai pati tikriausia idėja, užtikrinanti savitarpio supratimą, labai aiškiai parodanti, kaip ir kuo prisidedama prie ateities valstybės projektavimo. Tai ir stengėmės daryti gerai suvokdami, kokia yra kasacinio teismo atsakomybė siekiant pokyčių valstybės gyvenime. Atsakomybė visuomenei, visai teisei bendruomenei, kolegoms – visų teismų teisėjams. Atsakomybė ginant žmogaus teises, užtikrinant vienodą teisės aiškinimą ir taikymą valstybėje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 metais išnagrinėjo arti tūkstančio (953) kasacinių ir kitokių bylų. Kiek daugiau, nei pasiūlyta jubiliejinių idėjų.

Kiekvienas kasacinis sprendimas taip pat vertas vadintis idėja. Tegul ji ne visada absoliučiai originali, tačiau visada laiku ir būtina, reikšminga ne tik konkrečiam žmogui, bet visai visuomenei, reiškianti susitaikymą, gerai pasvertą apibrėžtumą ir tikrumą, įprasminanti paklusimą teisei ir aukščiausioms teisinėms vertybėms.

Teismo sprendimai – visuomenės aktualijų atspindys. Tai matome ir 2018 metų kasacinėje praktikoje. Sukurti plėtoti reikšmingi precedentai, susiję su šeimos, paveldėjimo, sutarčių teise, viešaisiais pirkimais, bankrotu ir restruktūrizavimu, darbo, vartotojų teisių apsaugos santykiais; svarbūs išaiškinimai pateikti dėl kaltės nustatymo konkrečių kategorijų baudžiamosiose bylose, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą praktikoje; rasite naujausią baudžiamąją jurisprudenciją dėl teisės į privatų gyvenimą gynimo, dėl atsakomybės už vairavimą apsvaigus, neturtinės žalos priteisimo baudžiamosiose bylose, civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje, kai valstybei žala padaroma dėl nesumokėtų mokesčių, ir dar daugelio kitų teisinių santykių srityse.

Kviesdami susipažinti su svarbiausiomis 2018 metų kasacinės praktikos tendencijomis, kurias komentuoja mūsų teisėjai apžvelgdami atskiras teisinių santykių sritis, taip pat siūlome ir atnaujintą statistinę Teismo veiklos analizę, informaciją apie kitokią jo veiklą, svarbiausius praejusius metų įvykius ir pasiekimus.

Linkėdamas turiningos pažinties

Pagarbiai

Teismo pirmininkas

Rimvydas Norkus

BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA

KALTĖS NUSTATYMO ASPEKTAI KAI KURIŲ KATEGORIJŲ BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Artūras Ridikas

Asmuo atsako baudžiamąja tvarka tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 2 straipsnio 3 dalis). Kadangi kaltė yra būtinas kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties požymis, būtina baudžiamosios atsakomybės sąlyga, ji turi būti įrodinėjama kiekvienoje baudžiamojoje byloje. Tinkamas kaltės, jos formų (tyčios ar neatsargumo) nustatymas yra svarbus ne tik pagrindžiant baudžiamosios atsakomybės taikymą, bet ir kvalifikuojant nusikalstamas veikas, atskiriant jas vieną nuo kitos. 2018 metų kasacinio teismo praktikoje nemažas dėmesys buvo skirtas kaltės nustatymui ir pagrindimui nusikaltimų žmogaus gyvybei (BK 129 straipsnis) ir transporto eismo saugumui (BK 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose.

Nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose kasacinis teismas dar kartą atkreipė dėmesį į būtinumą tiksliai nustatyti, kokio konkrečiai rezultato kaltininkas siekė. Nužudymas laikomas baigtu nusikaltimu, kai kyla padariniai – miršta nukentėjusysis. Kai tokie padariniai neatsiranda dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, padaryta smurtinė veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti, jei nustatyta kaltininko tiesioginė tyčia būtent atimti gyvybę. Apie kaltininko tyčią, siekį nukentėjusį nužudyti teismai sprendžia atsižvelgdami į visas padaryto nusikaltimo aplinkybes: nusikaltimo padarymo įrankį, būdą, sužalojimų kiekį, jų pobūdį, vietą, nusikalstamų veiksmų intensyvumą ir jų nutrūkimo priežastis, nukentėjusiojo ir kaltininko tarpusavio santykius, elgesį įvykio metu, taip pat prieš nusikaltimą ir po jo padarymo, ir kt.

Transporto eismo saugumo baudžiamosiose bylose kasacinis teismas sprendė ir neatsargios kaltės bei kazuso (padarinių sukėlimo nekaltai) atskyrimo problemas. Pažymėtina, kad tinkamas tokio pobūdžio klausimų išsprendimas aktualus tuo, kad, nustačius padarinių sukėlimą be kaltės, susiklosčiusi situacija laikytina nelaimingu atsitikimu – baudžiamoji atsakomybė tokiais atvejais nekyla.

Kvalifikuojant nebaigtas nusikalstamas veikas turi būti tiksliai nustatyta, kokio konkrečiai rezultato kaltininkas siekė. Tyčinis sveikatos sutrikdymas, padarytas esant tiesioginei apibrėžtai tyčiai atimti gyvybę, kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas nužudyti.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-12-942/2018

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu kaltininkas,

be kitų nusikaltimų, buvo nuteistas ir už pasikėsinimą nužudyti kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (BK 22 straipsnio 1 dalis, 129 straipsnio 2 dalies 7 punktas). Apeliacinės instancijos teismas, padaręs išvadą, kad nuteistojo veikoje nebuvo tiesioginės tyčios nužudyti nukentėjusįjį, nusikalstamą veiką perkvalifikavo į sunkų sveikatos sutrikdymą kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (BK 135 straipsnio 2 dalies 7 punktas).

Šioje byloje kasacinis teismas pirmiausia pažymėjo, kad kvalifikuojant nebaigtas nusikalstamas veikas turi būti tiksliai nustatyta, kokio konkrečiai rezultato kaltininkas siekė. Nusikalstama veika kaip pasikėsinimas nužudyti kvalifikuojama tik esant apibrėžtai tiesioginei tyčiai atimti kito žmogaus gyvybę, t. y. kai kaltininkas sąmoningai veikia (ar neveikia), suvokdamas, kad jis savo veiksmais atims kito žmogaus gyvybę, ir to siekia. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius kaip nužudymas ar tyčinis sveikatos sutrikdymas tik tuo atveju, kai ji padaroma netiesiogine ar tiesiogine neapibrėžta tyčia. Taigi tyčinis sveikatos sutrikdymas, padarytas esant tiesioginei apibrėžtai tyčiai atimti gyvybę, kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas nužudyti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad iš baudžiamosios bylos matyti, jog nuteistasis po laisvalaikio centre kilusio tarpusavio konflikto su nukentėjusiuoju, siekdamas jam atkeršyti, sąmoningai nuvyko į namus pasiimti būtent šaunamojo ginklo – pistoleto – ir juo, grįžęs atgal prie laisvalaikio centro, iš gana nedidelio atstumo šovė į tarp kitų žmonių stovintį nukentėjusįjį. Nukentėjusiajam buvo pataikyta ne kur kitur, bet į gyvybiškai svarbią žmogui sritį – krūtinę, kurioje yra žmogaus gyvybinėms funkcijoms svarbūs organai; padaryti sužalojimai buvo pavojingi jo gyvybei. Kasacinio teismo vertinimu, pirmosios instancijos teismas teisingai nurodė, kad šaunamojo ginklo panaudojimas iš nedidelio atstumo, šaunant į krūtinę, patvirtina, jog nuteistasis siekė ne kokių nors neapibrėžtų padarinių, tačiau aiškiai suvokė savo veikslių pavojingumą ir taip elgėsi norėdamas konkretaus rezultato – nužudyti nukentėjusįjį. Šis nusikaltimas nebuvo baigtas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, – nukentėjusiajam buvo laiku suteikta kvalifikuota medicinos pagalba. Taigi pirmosios instancijos teismas pagrįstai sprendė, kad kaltininkas veikė tiesiogine apibrėžta tyčia. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas, kasacinio teismo vertinimu, padarė nepagrįstą išvadą, kad kaltininkas buvo abejingas dėl jo nusikalstamų veikslių kilsiantiems padariniams, todėl jo veiksmai negali būti vertinami kaip padaryti tiesiogine tyčia ir kvalifikuoti kaip pasikėsinimas nužudyti kitą žmogų.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis, kuriomis nuteistojo nusikalstama veika perkvalifikuota į sunkų sveikatos sutrikdymą kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (BK 135 straipsnio 2 dalies 7 punktas), panaikino ir dėl šių dalių paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį.

Negalima daryti išvados, kad susidariusioje situacijoje autobuso vairuotojas turėjo ir galėjo numatyti, jog, jam stabdant autobusą prie nereguliuojamos pėsčiųjų perėjos, būtent tuo metu viena iš autobuso keleivių stosis iš savo sėdimos vietos rankose laikydama daiktus ir dėl staigaus stabdymo parkris ir sunkiai susižalos, t. y. kils eismo įvykis ir atitinkamo masto padariniai. Dėl to šis eismo įvykis vertintinas kaip nelaimingas atsitikimas (kazusas).

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-1-693/2018

Šioje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu, panaikinus pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį, autobuso vairuotojas nuteistas už tai, kad darbo metu vairuodamas autobusą nesiėmė visų būtinų atsargumo priemonių keleivių saugumui kelionės metu užtikrinti, dėl to įvyko eismo įvykis, kurio metu buvo sunkiai sutrikdyta vienos keleivės sveikata (BK 281 straipsnio 3 dalis). Baudžiamojoje byloje nustatyta, kad vairuotojas, artėdamas prie nereguliuojamos pėsčiųjų perėjos, neįsitikino, jog perėjoje nėra pėsčiojo, tuo metu, kai gretimoje eismo juostoje ta pačia kryptimi važiuojanti transporto priemonė prieš perėją sustojo, ir, pamatęs perėjoje einantį pėsčiąjį, staigiai stabdė vairuojamą autobusą. Stabdymo metu autobuse parkrito keleivė, jai dėl patirtų sužalojimų buvo sunkiai sutrikdyta sveikata. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad autobuso vairuotojas nusikalstamą veiką padarė dėl nusikalstamo nerūpestingumo (BK 16 straipsnio 3 dalis), nes nors ir nenumatė, jog dėl jo veikimo gali kilti BK nustatyti padariniai, tačiau pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai numatyti.

Kasacinis teismas šioje baudžiamojoje byloje pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad akivaizdu, jog susidariusioje eismo situacijoje autobuso vairuotojo dėmesys buvo sukoncentruotas į eismo situacijos suvaldymą, t. y. į tai, kaip tinkamai sustoti prie pėsčiųjų perėjos, prie kurios sustojo autobusą aplenkęs kitas automobilis, ir nesukelti pavojaus pėsčiajam. Kasacinis teismas, pripažinęs, kad autobuso vairuotojo staigus stabdymas prieš pėsčiųjų perėją turi išorinių teisės pažeidimo požymių dėl keleivių saugumo, nurodė, kad vairuotojo veikoje nėra neatsargios kaltės (nusikalstamo nerūpestingumo) dėl eismo įvykio. Kasacinis teismas pažymėjo, kad negalima daryti išvados, jog susidariusioje situacijoje autobuso vairuotojas turėjo ir galėjo numatyti, kad, jam stabdant autobusą prie nereguliuojamos pėsčiųjų perėjos, būtent tuo metu viena iš autobuso keleivių stosis iš savo sėdimos vietos rankose laikydama daiktus ir dėl staigaus stabdymo pargrius ir sunkiai susižalos, t. y. kils eismo įvykis ir atitinkamo masto padariniai. Dėl to šis eismo įvykis vertintinas kaip nelaimingas atsitikimas (kazusas).

Taigi, remiantis tuo, kas išdėstyta, padaryta išvada, kad pirmosios instancijos teismas iš esmės teisingai sprendė, jog šioje baudžiamojoje byloje nenustatytas autobuso vairuotojo veikoje būtinasis nusikalstamos veikos sudėties požymis – kaltė (neatsargumas). Kita vertus, kartu kasacinis teismas pažymėjo tai, kad pirmosios instancijos teismas išteisinamajame nuosprendyje pernelyg sureikšmino nukentėjusiosios neatsargius veiksmus (nukentėjusioji stabdymo metu stojosi rankose laikydama ryšulius ir nebuvo niekur įsikibusi) kaip susijusius tiesioginiu priežastiniu ryšiu su kilusiu eismo įvykiu ir padarė nepagrįstą išvadą, jog nagrinėjamo eismo įvykio padariniams atsirasti įtaką turėjo būtent nukentėjusiosios didelis neatsargumas. Kasacinio teismo vertinimu, aptarta eismo įvykio situacija rodo, kad nukentėjusioji, atlikdama nurodytus veiksmus, taip pat neturėjo objektyvios galimybės numatyti, jog būtent tuo pačiu momentu, kai ji stosis iš savo sėdimos vietos, rankose laikydama daiktus, autobuso vairuotojui kils pareiga staigiai stabdyti autobusą ir dėl stabdymo ji parkris. Kasacinis teismas pabrėžė, kad nagrinėjamas eismo įvykis yra vertintinas kaip nelaimingas atsitikimas (kazusas), todėl ir nukentėjusiosios elgesys negali būti vertinamas kaip minėtų eismo įvykio padarinių atsiradimą lėmęs didelis neatsargumas, t. y. kad ji peržengė paprasto neatsargumo ribas, numatė ar privalėjo numatyti žalingus padarinius, kurie gali kilti jai naudojantis didesnio pavojaus šaltiniu, ir leido (padėjo) šiems padariniams

atsirasti ar jiems padidėti.

Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo apkaltinamąjį nuosprendį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį su pakeitimais: iš nuosprendžio pašalino teiginius dėl nukentėjusiosios didelio neatsargumo.

ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGAL LAIDAVIMĄ (BK 40 STRAIPSNIS) TAIKYMAS KASACINIO TEISMO PRAKTIKOJE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Armanas Abramavičius

Asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis), jei nustatyta tokiam sprendimui priimti būtinų sąlygų visuma: atitinkamo sunkumo nusikalstama veika kaltininko turi būti padaryta pirmą kartą; asmuo turi visiškai pripažinti savo kaltę ir gailėtis padaręs nusikalstamą veiką; bent iš dalies atlyginti (ar pašalinti) padarytą žalą arba įsipareigoti ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta; yra pagrindas manyti, kad kaltininkas visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų. Atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą būtinas ir asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą. Laiduotojas gali būti kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys. Taigi teismas, priimdamas sprendimą dėl laidavimo taikymo, atsižvelgia į laiduotojo asmenines savybes ar veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pripažįstama, kad, net ir nustatęs visas BK 40 straipsnyje nurodytas sąlygas, teismas gali apsispręsti tiek dėl asmens atleidimo, tiek ir dėl atsisakymo atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės, nes tai yra teismo teisė, o ne pareiga. Pažymėtina, kad abiem atvejais – ir taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, ir atsisakant jį taikyti – teismų sprendimai turi būti motyvuoti, pagrįsti byloje nustatytomis aplinkybėmis.

2018 metų kasacinio teismo praktikoje spręsta nemažai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimų, kurių aktualesni buvo susiję su laiduotoją apibūdinančių aplinkybių vertinimu, sprendžiant dėl galimo laiduotojo tinkamumo, taip pat baudžiamojo poveikio priemonių tinkamu parinkimu ir taikymu atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo pagrindu.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali būti taikomas, jeigu, be kitų aplinkybių, nustatyta, kad yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą (BK 40 straipsnio 1 dalis). Asmenimis, vertais teismo pasitikėjimo, laikomi pilnamečiai asmenys, turintys autoritetą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir galintys daryti jam teigiamą įtaką.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-186-942/2018

Šioje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas, pripažindamas kaltininko sūnų vertu teismo pasitikėjimo asmeniu, neabejotinai galinčiu daryti teigiamą įtaką savo tėvui, kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės už vairavimą apsvaigus nuo alkoholio jo kraujyje esant daugiau negu 1,5 promilės alkoholio (BK 281 straipsnio 7 dalis) atleido pagal laidavimą (BK 40 straipsnis). Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, padarė priešingą išvadą – nusprendęs, kad nenustatyta būtina atleidimo nuo baudžiamo-

sios atsakomybės pagal laidavimą sąlyga, susijusi su laiduotojui keliamais reikalavimais (BK 40 straipsnio 1, 3 dalys), atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės panaikino. Kasacinis teismas šiai apeliacinės instancijos teismo išvadai pritarė ir kaltininko kasacinį skundą atmetė.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali būti taikomas, jei, be kitų aplinkybių, nustatyta, kad yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą (BK 40 straipsnio 1 dalis). Laiduotojas gali būti kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys (BK 40 straipsnio 3 dalis). Asmenimis, vertais teismo pasitikėjimo, laikomi pilnamečiai asmenys, turintys autoritetą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir galintys daryti jam teigiamą įtaką. Pripažįstant asmenį turinčiu pasitikėjimą ir galinčiu būti laiduotoju atsižvelgiama į asmenines laiduotojo savybes ar veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui, jo charakteristiką bei kitus duomenis, pavyzdžiui, argumentus, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas, taip pat nustatoma, ar jis nebuvo teistas arba baustas administracine tvarka, ar teistumai yra išnykę ar panaikinti ir pan. Laiduotojui, be kita ko, keliami reikalavimai atskleisti savo požiūrį į kaltininko padarytą veiką, įvertinti veikos pavojingumą, nurodyti savo būsimos teigiamos įtakos pobūdį atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui. Taigi laiduotojas gali būti tik toks asmuo, kurio galimybė daryti teigiamą įtaką kaltininkui yra akivaizdi.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs šią baudžiamąją bylą, pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje yra išdėstyti išsamūs motyvai, kodėl kaltininko sūnus nėra vertas teismo pasitikėjimo, negali daryti jam teigiamos įtakos, taigi negali būti laikomas tinkamu laiduotoju: jis yra baustas administracine tvarka už Kelių eismo taisyklių pažeidimus, bylos nagrinėjimo metu turėjo galiojančią nuobaudą ir tai jį apibūdina neigiamai, kaip teisės aktų pažeidėją; asmuo, kuris pažeidinėja teisės aktų reikalavimus, negali būti tinkamas pavyzdys ir autoritetas kitam asmeniui, taip pat linkusiam pažeidinėti įstatymų nustatytą tvarką; jis nesugebėjo konkrečiau ir išsamiau paaiškinti, kokią objektyviai teigiamą įtaką gali daryti tėvui; nors kaltininkas ir jis yra tėvas ir sūnus, tarp jų yra didelis amžiaus skirtumas (daugiau nei dvidešimt metų) ir sūnus, turintis mažesnę gyvenimo patirtį už savo tėvą, dėl amžiaus, einamų pareigų objektyviai nėra pajėgus imtis priemonių įtakai jam daryti ir būti jam autoritetas; nors jį ir tėvą sieja artimi ryšiai, jie dirba vienoje įmonėje, tačiau jie gyvena atskirai; vien tai, kad jį ir tėvą sieja artimi ryšiai, jie dirba vienoje įmonėje, nesudaro pagrindo teigti, kad sūnus savo tėvui gali daryti kokią nors realią teigiamą įtaką, taip pat ir laisvalaikio; kaltininkas, bendraudamas su savo sūnumi, elgėsi priešingai teisei ir tai rodo, kad, net ir bendraudamas su sūnumi, kaltininkas nepakeitė savo elgesio ir nuo nusikalstamos veikos padarymo tai jo nesulaikė, t. y. nepadarė jokios teigiamos įtakos. Kasacinis teismas, be šių aplinkybių, taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad sūnus nei prašyme atleisti jo tėvą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nei pirmosios instancijos teisme nevertino tėvo padaryto nusikaltimo pavojingumo, be to, praeityje buvo baustas administracine tvarka už Kelių eismo taisyklių pažeidimus kur kas daugiau kartų nei jo tėvas. Šios baudžiamosios bylos nustatytos aplinkybės kasaciniam teismui leido spręsti, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai aiškino atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas ir pagrįstai konstatavo, kad kaltininko sūnus neatitinka laiduotojui keliamų reikalavimų.

Siekiant, kad asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atitiktų šio instituto paskirtį, neprieštarautų teisingumo, protingumo, proporcingumo reikalavimams, svarbu tinkamai parinkti ir baudžiamojo poveikio priemones.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-145-895/2018

Šioje baudžiamojoje byloje kaltininkas pirmosios instancijos teismo sprendimu buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) už apgaulingos apskaitos tvarkymą (BK 222 straipsnio 1 dalis). Nustačius vienerių metų laidavimo terminą baudžiamoji byla jam nutraukta. Apeliacinės instancijos teismas, nurodęs, kad šioje baudžiamojoje byloje nenustatytos visos būtinos sąlygos taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (nes, pavyzdžiui, padaryta tęstinė nusikalstama veika), pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino ir kaltininką už padarytą veiką nuteisė. Kasacinis teismas, nesutikdamas su tokiu apeliacinės instancijos teismo sprendimu, pažymėjo, kad baudžiamosios bylos aplinkybes teisingai įvertino ir baudžiamąjį įstatymą tinkamai pritaikė būtent pirmosios instancijos teismas.

Asmuo teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jeigu jis pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką (BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Laidavimas gali būti taikomas nustačius, kad kaltininkas anksčiau yra neteistas ir padarė vieną nusikalstamą veiką (išskyrus tuos atvejus, kai padarytos idealiąją sutaptį sudarančios kelios nusikalstamos veikos).

Kasacinis teismas nurodė, kad įstatymas nedraudžia atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, jei padaryta nusikalstama veika yra tęstinė, ir pažymėjo, kad sprendžiant dėl laidavimo kiekvienu atveju taip pat turi būti vertinamas konkrečios padarytos veikos pavojingumas. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad šioje baudžiamojoje byloje apgaulingas apskaitos tvarkymas tęsėsi pusantrų metų, t. y. nesitęsė labai ilgai, ir, priešingai nei nurodė apeliacinės instancijos teismas, nebuvo sistemingas, buvo atliktas pavieniais, o ne intensyviai kartojamais ir versliškais veiksmais. Ši nusikalstama veika, atsižvelgiant į byloje nustatytas jos padarymo aplinkybes, kaltininko asmenybę, buvo daugiau atsitiktinė jo elgesio pasekmė (kaltininkas nepagrindė automobilio pirkimo–pardavimo sandorio ir pinigų gavimo apskaitos dokumentais). Šios aplinkybės, kasacinio teismo vertinimu, rodo mažesnę kaltininko veiksmų pavojingumą.

Nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas, atleidęs kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, įvertinęs kaltininko asmenybę (jis nebaustas už administracinius nusižengimus, nusikalto pirmą kartą, dirba dviejose bendrovėse, aktyviai dalyvauja sportinėje veikloje), nusprendė netaikyti jam baudžiamojo poveikio priemonių. Šiuo aspektu kasacinis teismas pažymėjo, jog siekiant, kad asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atitiktų šio instituto paskirtį, neprieštarautų teisingumo, protingumo, proporcingumo reikalavimams, svarbu tinkamai parinkti ir baudžiamojo poveikio priemones (aišku, jeigu tai yra būtina). Taigi, net ir pripažinus, kad asmeniui iš esmės gali būti taikomas BK 40 straipsnyje nurodytas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, šio BK straipsnio netinkamą taikymą gali lemti ir tai, jog, kaltininką atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės

pagal laidavimą, yra neskiriamos baudžiamojo poveikio priemonės ar skiriamos tokios, kurios neatitinka padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio, pavojingumo ir todėl yra neteisingos.

Kasacinis teismas, atkreipęs dėmesį į tai, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje kaltininkas padarė nusikaltimą finansų sistemai, susijusį su apgaulinga buhalterinės apskaitos (piniginių operacijų) vedimo tvarka, nusprendė, kad sprendimas kaltininkui neskirti baudžiamojo poveikio priemonės neatitinka padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio, jos pavojingumo ir šiuo aspektu yra neteisingas.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kartu paskirdamas jam baudžiamojo poveikio priemonę – įmoką į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (BK 67 straipsnio 2 dalies 6 punktą, 71 straipsnis).

TEISĖS Į PRIVATAUS GYVENIMO GERBIMĄ GYNIMAS BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS PRIEMONĖMIS: NAUJAUSIOS TENDENCIJOS

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Tomas Šeškauskas

Teisė į privatų gyvenimą yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių, įtvirtinta tiek Lietuvos, tiek tarptautinėje teisėje (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje, kt.). Tai ir Konstitucijos garantuojama teisinė vertybė. Privataus gyvenimo neliečiamumas lemia asmens teisę į privatumą, kuri apima asmeninio, šeimos ir namų gyvenimo, garbės ir reputacijos neliečiamumą, asmens fizinį bei psichinį neliečiamumą, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt. Privataus gyvenimo sąvoka yra plati ir gali apimti daugelį su asmens tapatybe susijusių dalykų, tokių kaip asmens pavardė (vardas), seksualinė tapatybė ir orientacija, asmeninė informacija, kurią asmuo gali pagrįstai tikėtis nebūsiant paskelbtą be jo sutikimo, ir kt. Net ir viešoje erdvėje yra asmens sąveikos su kitais sritis, kuri gali patekti į „privataus gyvenimo“ sferą, ji, be kita ko, gali apimti profesinę ar verslo veiklą, taip pat teisę gyventi privačiai, nesant nepageidaujamo dėmesio.

Saugoti privatų asmenų gyvenimą nuo pavojingos, neteisėtos kitų asmenų veiklos ir užtikrinti, kad jis būtų realiai gerbiamas, padeda ir įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui (BK XXIV skyrius). Privataus gyvenimo neliečiamumui ginti reikšminga ir baudžiamoji atsakomybė už kai kurias kitas nusikalstamas veikas, kuriomis pirmiausiai kėsinamasi į kitus teisinius gėrius (pavyzdžiui, valstybės tarnybos interesus) ir taip pat į privataus gyvenimo neliečiamybę. Privataus gyvenimo gerbimas gali būti užtikrinamas ne tik baudžiamosiomis, bet ir civilinėmis, administracinėmis teisinėmis priemonėmis. Teisinės gynybos priemonės pasirinkimas konkrečiu atveju priklauso nuo konkretaus galimai pažeisto privataus gyvenimo aspekto, pažeidimo sunkumo, įvairių priemonių veiksmingumo konkrečiomis aplinkybėmis ir kt.

Vienas iš sparčiai vystantis moderniosioms technologijoms aktualių asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą gynimo aspektų – įvairiose duomenų bazėse tvarkomų asmens duomenų, susijusių su asmens privačiu gyvenimu, apsauga. Itin svarbu apsaugoti nuo bet kokio piktnaudžiavimo duomenis, siejamus su intymiaisiais ir labiausiai asmeniniais individo asmenybės aspektais (pavyzdžiui, sveikata, religinėmis pažiūromis, seksualiniu gyvenimu, etnine ar rasine kilme, DNR informacija), taip pat duomenis apie teistumą, tačiau privataus gyvenimo neliečiamumui užtikrinti gali būti reikšminga ir ne tokių jautrių, bendresnio pobūdžio asmens duomenų apsauga. Asmens duomenų, ypač tvarkomų automatizuotai, apsaugą reglamentuoja tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktai, o vienas pagrindinių Lietuvos teisės aktų šioje srityje – Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. 2018 metais kasacinis teismas ne kartą nagrinėjo klausimus, susijusius su asmens privatumo pažeidimu, kai įvairūs duomenys apie asmenis buvo renkami neteisėtai, nesilaikant duomenų apsaugos reikalavimų

pasinaudojant neviešomis duomenų bazėmis.

Ne kiekvienas asmens privatumo pažeidimas gali užtraukti atsakomybę pagal BK 167 straipsnį. Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą turėtų būti taikoma už pačius sunkiausius asmens privataus gyvenimo pažeidimus.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-84-489/2018

Vienoje iš kasacinio teismo nagrinėtų baudžiamųjų bylų policijos padalinio viršininkas, dėl einamų pareigų turėdamas galimybę naudotis policijoje įdiegtais įvairiais registrais ir informacinėmis sistemomis, kuriose sukaupti ir nevieši elektroniniai duomenys, susiję su privačiu fizinų asmenų gyvenimu, kelių mėnesių laikotarpiu pagal pažįstamų asmeninius prašymus pats, o vieną kartą pasitelkdamas savo pavaldinį prisijungdavo prie policijoje įdiegtų neviešų duomenų naršyklių ir programinių priemonių ir nurodydamas tikrovės neatitinkančią informaciją apie duomenų paieškos pagrindą rinko įvairius duomenis (tokius kaip vieno asmens vardas ir pavardė, gimimo vieta ir data, automobilio markė ir modelis, šeimos padėtis ir vaikų skaičius, darbo vietė, informacija, kad asmuo nėra ieškomas ir yra neteistas, keliasdešimties asmenų deklaruota gyvenamoji vieta, dar vieno asmens darbo vietės, kito asmens kodas) bei juos perduodavo jų prašiusiems asmenims. Pirmosios instancijos teismas pareigūną dėl neteisėto informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimo (BK 167 straipsnis) ir piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnis), o informacijos iš jo prašiusius asmenis – dėl neteisėto informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimo (BK 167 straipsnis) išteisino. Apeliacinės instancijos teismas priėmė priešingą sprendimą (išskyrus dėl vieno iš asmenų, prašiusių informacijos) ir policijos pareigūną ir vieną asmenį, prašiusį informacijos, nuteisė, o kitą asmenį, prašiusį informacijos, nuo baudžiamosios atsakomybės atleido dėl veikos mažareikšmiškumo ir bylą jam nutraukė.

Kasacinis teismas nurodė, kad sąvoka „žmogaus privatus gyvenimas“ apibūdinama labai plačiai, taigi yra vertinamojo pobūdžio, BK nedetalizuojama. Dėl to klausimas, ar konkreti surinkta informacija apie asmenį laikytina būtent tokia informacija apie privatą gyvenimą, kokia yra apibrėžta BK 167 straipsnyje, kiekvienu atveju spręstinas remiantis visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, atsižvelgiant į susiklosčiusią konkrečioje byloje situaciją ir teisės į privatą gyvenimą apsaugos reikalavimus. Apie tai, kas yra konkretaus asmens privataus gyvenimo dalis, kokia informacija patenka į baudžiamosios teisės priemonėmis saugotiną šio gyvenimo erdvę, teismas sprendžia įvertinęs byloje nustatytų aplinkybių ir faktų visumą. Vertinant tokią visumą, svarbu ir tai, ar renkama informacija susijusi su išties svarbiais konkretaus asmens privataus gyvenimo aspektais, arba nors savaime nėra intymi, bet yra surinkta privatumą ribojančiais, paprastai teismo sankcijos reikalaujančiais būdais; ar tai tik bendresnio pobūdžio, dažnai įvairiais atvejais paties asmens atskleidžiama informacija. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad baudžiamoji teisė yra kraštutinė priemonė, todėl baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą turėtų būti taikoma už pačius sunkiausius asmens privataus gyvenimo pažeidimus. Svarbu nustatyti, ar konkreti kaltininko veika išties yra pasiekusi tokį pavojingumo laipsnį, kad, vertinant ją pagal protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitų bendrųjų teisės principų nuostatas, taip pat atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl ma-

žareikšmiškumo požiūriu, būtų pagrįstas baudžiamosios atsakomybės taikymas.

Kasacinis teismas, pritardamas pirmosios instancijos teismo išvadoms dėl neteisėto informacijos apie privatų gyvenimą rinkimo vertinimo šioje baudžiamojoje byloje, padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas sureikšmino informacijos rinkimo faktą ir neatkreipė dėmesio į kitas bylos aplinkybes. Apeliacinės instancijos teismas, nuteisdamas policijos pareigūną už neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, neįvertino, kad informacija surinkta piktnaudžiauvus tarnybos policijoje suteiktomis galimybėmis naudotis neviešais registrais, o tai visų pirma pavojingai pažeidžia siekį užtikrinti teisinės valstybės ir pagarbos žmogaus teisėms principus atitinkančią policijos veiklą tvarkant asmens duomenis ir yra pareigūnui inkriminuoto kito – sunkesnio – nusikaltimo – piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi sudėties dalis. Apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė ir į informacijos prašiusių asmenų tikslus, surinktos apie kiekvieną asmenį informacijos kiekį, nevertino informacijos ryšio su fizinių asmenų privačiu gyvenimu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad renkant ypatingus asmens duomenis apie vieną iš asmenų buvo atskleistas šio asmens teistumo neturėjimo faktas, o ne teistumas; kalbant apie kitus rinktus duomenis iš esmės buvo surinkta palyginti nedaug bendresnio pobūdžio kiekvieno asmens duomenų. Tokie duomenys, nors susiję su asmens privataus gyvenimo aspektais (tokiais kaip tapatybė, šeimos padėtis, darbo ir gyvenamoji vieta), atsižvelgiant į duomenų turinį, jų rinkimo tikslą, neatskleidė jautrios ir detalios informacijos apie privatų konkrečių asmenų gyvenimą. Be to, baudžiamojoje byloje nebuvo išsiaiškinta visų asmenų, kurių duomenys buvo gauti, pozicija dėl patirtos žalos, jie nepripažinti nukentėjusiais, civiliniai ieškiniai dėl žalos priteisimo nepareikšti. Apeliacinės instancijos teismas taip pat neišdėstė konkrečių argumentų, pagrindžiančių, jog du iš informacijos prašiusių asmenų suprato ir siekė, kad policijos pareigūnas juos dominančią informaciją surinks būtent neteisėtai.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl asmenų nuteisimo už neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimą panaikino ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria asmenys dėl šios nusikalstamos veikos išteisinti. Kita vertus, kasacinis teismas šioje baudžiamojoje byloje nusprendė, kad policijos pareigūnas už piktnaudžiavimą yra nuteistas pagrįstai, nes jis tyčia veikė nesuderinamai, priešingai tarnybos interesais, pažeisdamas svarbius teisės aktus dėl asmens duomenų apsaugos, darbo su policijos tarnyboje įdiegtais registrais bei informacinėmis sistemomis ir neteisėtai naudojo neviešą su tarnyba policijoje susijusią informaciją, kurią perdavinėjo kitiems asmenims, sąmoningai įtraukė į šią veiklą pavaldų pareigūną. Tai galima apibūdinti kaip policijos padalinėje veikiančio „asmeninio informatoriaus veiklą“, kuri pasireiškia tuo, kad, jei turi asmeniškai pažįstamą policijos pareigūną, policijoje sukaupta informacija apie kitus asmenis tampa lengvai pasiekiamą, naudojama ne tarnybos, o kitais interesais. Kasacinis teismas pažymėjo, kad asmens privatumas gali būti pažeidžiamas ne tik padarius BK nurodytus nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, bet ir kitais neatitinkančiais teisės normų poelgiais. Šiuo atveju reikšminga tai, kad asmens duomenys buvo renkami ne vieną kartą, ne apie vieną asmenį, pateikiami policijos pareigūno pažįstamiems asmenims. Tokia šio pareigūno veikla, be jokių abejonių, menkina policijos autoritetą, visuomenėje sudaro pareigūnų nebaudžiamumo iliuziją ir iš esmės nevaržomą ir nekontroliuojamą savivalę bei daro didelę

žalą teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms – policijos įstaigos reputacijai, valstybės tarnybos autoritetui. Taigi nuo aukštesnio rango policijos pareigūno tyčinių veiksmų nukentėjo dviejų institucijų autoritetas, jie aiškiai neatitinka pagal teisės aktus veikiančio policijos pareigūno veiklos standartų.

Kvalifikuojant kaltininko veiksmus, kuriais, darant nusikalstamą veiką, nustatytą BK 167 straipsnyje, surinkta informacija apie privatų asmens gyvenimą atskleidžiama ar panaudojama, taikytinas tik BK 168 straipsnis, kuris apima ir neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, už kurį atsakomybė nustatyta BK 167 straipsnyje.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-348-648/2018

Kitoje kasacinio teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje policijos pareigūnai seno pažįstamo buvusio kolegos privataus detektyvo prašymu neteisėtai, ne tarnybos tikslais, nesant tam tarnybinio poreikio, rinko informaciją apie trisdešimt keturių asmenų privatų gyvenimą ir dalį jos (apie septyniolikos asmenų privatų gyvenimą) perdavė buvusiam kolegai, taip padarydami didelę žalą policijos įstaigai ir valstybei.

Kasacinis teismas sprendė, kad, skirtingai negu pirmiau nurodytoje baudžiamojoje byloje, šioje baudžiamojoje byloje teismų nustatytos faktinės aplinkybės ir įvertintų reikšmingų duomenų visuma leidžia daryti išvadą, kad dėl padarytų veikų privataus gyvenimo neliečiamumui pavojingumo tarnybinis piktnaudžiavimas (BK 228 straipsnio 1 dalis), už kurį nuteisti pareigūnai, neapėmė neteisėto informacijos apie privatų asmenų gyvenimą rinkimo (BK 167 straipsnio 1 dalis) ir panaudojimo (BK 168 straipsnio 1 dalis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad policijos pareigūnų veiksmai šiuo atveju nebuvo vienkartiniai ar atsitiktiniai, tęsėsi pakankamai ilgai (daugiau kaip vienerius metus), vykdant neteisėtus buvusio kolegos privataus detektyvo prašymus, buvo renkama informacija apie didelio skaičiaus – trisdešimt keturių asmenų privatų gyvenimą, ji buvo susijusi su įvairiais asmenų privataus gyvenimo aspektais, gauta naudojantis daugeliu skirtingų informacinių išteklių, dalis surinktų duomenų buvo neteisėtai panaudota privataus detektyvo naudai, taip padarant žalą nukentėjusiesiems, kurie teisme patvirtino, jog dėl nuteistųjų nusikalstamų veiksmų patyrė tiek turtinę, tiek neturtinę žalą, sužinoję, jog neteisėtai buvo renkama informacija apie jų privatų gyvenimą, jautė nemalonius išgyvenimus, atsirado psichologinių problemų, nesaugumo jausmas dėl nežinojimo dėl surinktos informacijos panaudojimo aplinkybių, baimė dėl savęs ir artimųjų.

Kartu kasacinis teismas šioje baudžiamojoje byloje atkreipė dėmesį ir į tai, kad kvalifikuojant kaltininko veiksmus, kuriais, darant nusikalstamą veiką, nustatytą BK 167 straipsnyje, surinkta informacija apie privatų asmens gyvenimą atskleidžiama ar panaudojama, taikytinas tik BK 168 straipsnis, kuris apima ir neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, už kurį atsakomybė nustatyta BK 167 straipsnyje. Dėl to pareigūnų veiksmai, neteisėtai renkant informaciją apie septyniolikos asmenų privatų gyvenimą, atitinkantys pastarosios nusikalstamos veikos požymius, ir šios informacijos apie juos panaudojimas buvusio kolegos labai (perdavimas jam) apeliacinės instancijos teismo teisingai kvalifikuoti tik pagal BK 168 straipsnį.

ATSAKOMYBĖS UŽ KELIŲ TRANSPORTO PRIEMONĖS VAIRAVIMĄ APSVAIIGUS NUO ALKOHOLIO ASPEKTAI

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Alvydas Pikelis

2017 m. sausio 1 d. įsigaliojus BK 281 straipsnio pakeitimams, už kelių transporto priemonės vairavimą, kai tai daro neblaivūs vairuotojai, nustatyta ir baudžiamoji atsakomybė. Atsižvelgus į transporto priemonės vairuotojui keliamus reikalavimus, draudžiančius transporto priemonę vairuoti neblaiviam, baudžiamoji atsakomybė įtvirtinta už šiurkščiausius tokių reikalavimų pažeidimus. Taigi kelių transporto priemonės vairavimas apsvaigus nuo alkoholio, kai vairuotojo kraujyje nustatyta daugiau negu 1,5 promilės alkoholio, laikytinas nebe administraciniu nusikaltimu, o nusikaltimu (BK 281 straipsnio 7 dalis). Ši baudžiamojo įstatymo nuostata, viena vertus, išreiškia griežtą įstatymų leidėjo požiūrį į apsvaigusius nuo alkoholio vairuotojų dalyvavimą transporto eisme, net ir tais atvejais, kai dėl tokių veiksmų padarinių nekyla, tačiau, kita vertus, iš tiesų gali sukelti ir nemažai klausimų. Tyčinio vairavimo išgėrus veika yra įtvirtinta tame pačiame BK 281 straipsnyje, kuriame nustatyti neatsargūs nusikaltimai transporto eismo saugumui (jei sukeliama atitinkamo masto padariniai). Pats vairavimo apsvaigus nuo alkoholio požymis (kai kraujyje yra 0,41 promilės ir daugiau alkoholio) yra įtrauktas į dalies šių neatsargių nusikaltimų sudėtį, tokios veikos yra laikomos pavojingesnėmis, už jų padarymą nustatyta ir griežtesnė baudžiamoji atsakomybė. Taigi sisteminiu požiūriu iki galo lieka neaiškus šių BK 281 straipsnyje įtvirtintų nusikalstamų veikų tarpusavio santykis. Reikėtų pažymėti, kad tai tik keletas iš daugelio pastebėjimų, kurie verčia kalbėti apie minėtos nuostatos tobulinimo poreikį.

Kelių transporto priemonės vairavimas apsvaigus nuo alkoholio, kai vairuotojo kraujyje nustatyta daugiau negu 1,5 promilės alkoholio, yra tiesiogiai susijęs su transporto priemonės panaudojimu – be jos panaudojimo šios nusikalstamos veikos padaryti būtų neįmanoma. Atsižvelgiant į tai, kelių transporto priemonė yra laikoma šios nusikalstamos veikos padarymo priemone ir atitinka konfiskuotino turto požymius (BK 72 straipsnis). Taigi, nuteisus asmenį už vairavimą neblaiviam, transporto priemonės konfiskavimo privalomumas paprastai neturėtų kelti abejonių. Išimtimi iš šios taisyklės galėtų būti tik tie išskirtiniai atvejai, kai turto konfiskavimas ar konfiskuotino turto vertės išieškojimas būtų akivaizdžiai neproporcingas. Vertinant turto konfiskavimo proporcingumą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos kontekste, atsižvelgiama į daugelį aplinkybių, tokių kaip nusikalstamos veikos pobūdis, jos sunkumas; konfiskuojamo turto kilmės ir paskirties teisėtumas; nuteistojo asmens, iš kurio konfiskuojamas turas, asmenybė ir elgesys, konfiskuojamo turto reikšmė jam; dėl nusikalstamos veikos padaryta arba galima turtinė žala valstybei; kaltininkui greta turto konfiskavimo paskirtos kitos bausmės, jų griežtumas ir pakankamumas įgyvendinant bausmės tikslus bei kt.

2018 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje spręsta nemažai šių naujų BK 281 straipsnio nuostatų taikymo klausimų: išaiškinti vairuotojo apsvaigimo nuo alkoholio nustatymo ir įrodinėjimo būdai; siekiant nepažeisti dvigubo baudimo už tą pačią veiką draudimo

(*non bis in idem*) principo, atkreiptas dėmesys į administracinės ir baudžiamosios atsakomybės taikymo ypatumus; pasisakyta dėl transporto priemonės konfiskavimo galimybių atleidus jos vairuotoją nuo baudžiamosios atsakomybės ir kt.

Medicininės apžiūros neatlikimas arba jos atlikimo tvarkos nesilaikymas nėra kliūtis asmens apsvaigimo faktui nustatyti. Viena iš priemonių šiai aplinkybei nustatyti yra alkoholio matuoklių naudojimas.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-121-697/2018

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo buvo kaltinamas dėl kelių transporto priemonės vairavimo apsvaigus nuo alkoholio, kai jo kraujyje buvo daugiau nei 1,5 promilės alkoholio (BK 281 straipsnio 7 dalis). Kadangi sunkus neblaivumo laipsnis (2,55 promilės) vairuotojui buvo nustatytas alkoholio matuokliu, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad byloje nėra objektyvių duomenų, rodančių, jog vairuotojo kraujyje buvo daugiau nei 1,5 promilės alkoholio. Kaip pažymėjo pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, baudžiamasis įstatymas vienareikšmiškai reikalauja alkoholio koncentraciją nustatyti kraujyje, o ne kitose organizmo terpėse. Su tokiu aiškinimu nesutikęs kasacinis teismas pažymėjo, kad šioje baudžiamojoje byloje nepagrįstai apsvaigimo nuo alkoholio fakto įrodinėjimą bandyta sieti tik su laboratoriniu kraujo tyrimu.

Kasacinis teismas nurodė, kad transporto priemonės vairavimas apsvaigus nuo alkoholio, kai kraujyje yra atitinkamas kiekis alkoholio, nėra naujas veikos požymis. Ši įstatymo formuluotė, kaip ir anksčiau, nereikalauja įrodinėti alkoholio kiekio kraujyje išimtinai laboratoriniu tyrimu. Šiuo aspektu svarbu tai, kad pats baudžiamasis įstatymas negali nustatyti, ar suteikti prioritetinę reikšmę atskiroms įrodymų rūšims, nes reikalavimus įrodymams ir įrodinėjimo procesui reglamentuoja kiti teisės aktai. Pažymėtina, kad praktikoje pripažįstami įvairūs įrodinėjimo būdai nustatant alkoholio kiekį kraujyje, taigi medicininės apžiūros neatlikimas arba jos atlikimo tvarkos nesilaikymas nėra kliūtis asmens apsvaigimo faktui nustatyti. Viena iš priemonių šiai aplinkybei nustatyti yra alkoholio matuoklių naudojimas. Teismai, pripažindami tokias įrodinėjimo galimybes, turi įvertinti ir tai, ar nustatant asmens apsvaigimo nuo alkoholio faktą buvo tinkamai taikomos teisės aktų, reglamentuojančių neblaivumo ar apsvaigimo nustatymo taisyklės ir patvirtintas metodikas, nuostatos. Tai, ar gauti duomenys laikytini įrodymais, kiekvienu atveju sprendžia teismas, įvertinęs gautų tyrimo rezultatų patikimumą.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, padarė išvadą, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje alkoholio matuokliu gauti duomenys patvirtina vairuotojo sunkų neblaivumo laipsnį (2,55 promilės), todėl teismai privalėjo spręsti klausimą dėl jo padarytos veikos kvalifikavimo pagal BK 281 straipsnio 7 dalį.

Kadangi vairavimo apsvaigus nuo alkoholio veika kilusių padarinių nenustato, dėl tokios veikos kilę padariniai, atsižvelgiant į atsiradusių padarinių mastą ir kitas bylai svarbias aplinkybes, vertintini pagal atitinkamus BK ar ANK straipsnius.

Administracinio nusižengimo byla Nr. 2AT-42-628/2018

Šioje administracinio nusižengimo byloje vairuotojui buvo surašytas administracinio nusi-

žengimo protokolas už tai, kad jis neturėdamas teisės vairuoti transporto priemones ir būdamas neblaivus nesuvaldė vairuojamo automobilio, nuvažiavo nuo kelio važiuojamosios dalies, atsitrenkė į medį, šį medį bei vairuojamą automobilį apgadino ir pasišalino iš įvykio vietos (Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 424 straipsnio 2 dalis, 426 straipsnio 1 dalis). Apylinkės teismas administracinio nusižengimo teiseną nutraukė, nes vairuotojas dėl to paties eismo įvykio jau buvo nuteistas pagal BK 281 straipsnio 7 dalį už tai, kad vairavo automobilį būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, kai jo kraujyje nustatyta daugiau negu 1,5 promilės alkoholio (1,84 promilės). Tokį sprendimą teismas priėmė siekdamas nepažeisti dvigubo baudimo už tą pačią veiką draudimo (non bis in idem) principo. Apygardos teismas šio apylinkės teismo sprendimo nepakeitė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tokiai teismų išvadai šioje administracinio nusižengimo byloje nepritarė.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad vienas iš pagrindų nepradėti administracinių nusižengimų teisenos ar jau pradėtą nutraukti – kai dėl to nusižengimo pradėtas ikiteisminis tyrimas (ANK 591 straipsnio 8 punktas) – nereiškia, jog ikiteisminio tyrimo pradėjimas savaime užkerta kelią traukti asmenį ir administracinę atsakomybę bei pažeidžia dvigubo baudimo už tą pačią veiką draudimo principą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad toks pažeidimas gali būti nustatytas tik tada, jei sutaptų bent vienas esminių veikos (administracinio nusižengimo ir nusikalstamos veikos) požymių, pavyzdžiui, apsvaigimas nuo alkoholio vairuojant ir neatsargiai sutrikdant sveikatą ar atimant gyvybę. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad vairavimo apsvaigus nuo alkoholio nusikalstama veika (BK 281 straipsnio 7 dalis) yra laikoma baigta nuo kelių transporto priemonės vairavimo ar praktinio vairavimo mokymo momento, jei tai padarė apsvaigęs nuo alkoholio asmuo (kai jo kraujyje buvo daugiau negu 1,5 promilės alkoholio). Kadangi vairavimo apsvaigus nuo alkoholio veika kilusių padarinių nenustato, dėl tokios veikos kilę padariniai, atsižvelgiant į atsiradusių padarinių mastą ir kitas bylai svarbias aplinkybes, vertintini pagal atitinkamus BK ar ANK straipsnius. Šis vertinimas taip pat turi atitikti dvigubo baudimo už tą pačią veiką draudimo principo reikalavimus.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, šiuo atveju baudžiamojoje byloje asmenį nuteisus už vairavimą apsvaigus nuo alkoholio (BK 281 straipsnio 7 dalis), jam nebuvo inkriminuoti tolesni jo veiksmai ir jų padariniai, kilę atsitrenkus į medį, taip pat pasišalinimas iš eismo įvykio vietos. Teisėjų kolegija sutiko, kad nusikalstama veika, už kurią asmuo nuteistas teismo baudžiamuoju įsakymu, ir veikos, dėl kurių administracinio nusižengimo byla jam nutraukta, iš tiesų yra susijusios vietos ir laiko atžvilgiu, yra viena nuo kitos nenutolusios. Kita vertus, teisėjų kolegija nurodė, kad administracinio nusižengimo bylą nagrinėję teismai iš esmės neanalizavo ir nepasisakė dėl šių veikų tapatumo (skirtumų), t. y. ar patys veiksmai yra pakankamai tapatūs, kad dvigubo baudimo už tą pačią veiką draudimo principo prasme būtų pripažinti viena veika. Teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamoje administracinio nusižengimo byloje tokios aplinkybės, kaip transporto priemonės vairavimas neturint teisės vairuoti ir eismo įvykio padarymas, pasišalinimas iš eismo įvykio vietos, nepagrįstai teismų vertintos kaip vairavimo apsvaigus nuo alkoholio nusikalstamos veikos (BK 281 straipsnio 7 dalis) padarymo būdas. Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija apylinkės ir apygardos teismų sprendimus panaikino ir perdavė administracinių nusižengimų bylą nagrinėti apylinkės teismui.

Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, baudžiamojo poveikio priemonių, be kita ko, ir turto konfiskavimo, taikymo klausimas paliekamas teismo nuožiūrai. Tokiais atvejais sprendžiant dėl turto konfiskavimo turėtų būti įvertinama, ar šios priemonės taikymas yra suderintas su tais tikslais ir principais, kuriais buvo vadovojamasi priimant sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-50-788/2018

Šioje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad kasatorė transporto priemonę vairavo būdama apsvaigusi nuo alkoholio, kai jos kraujyje buvo daugiau negu 1,5 promilės alkoholio (2,41 promilės). Dėl šios nusikalstamos veikos padarymo (BK 281 straipsnio 7 dalis) ji buvo atleista nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) uždraudžiant jai naudotis teise vairuoti kelių transporto priemones dvejiems metams. Pirmosios instancijos teismas kasatorės vairuotos transporto priemonės nekonfiskavo. Prokurorui pateikus apeliacinį skundą, apeliacinės instancijos teismas, skirtingai nei pirmosios instancijos teismas, nusprendė konfiskuoti kasatorės vairuotą automobilį (BK 72 straipsnio 2, 4 ir 6 dalys). Kaip pažymėjo apeliacinės instancijos teismas, automobilio konfiskavimas, nustačius vairuotojui didesnę nei 1,5 promilės neblaivumo laipsnį, taikytinas visais atvejais. Kasacinis teismas, nesutikdamas su tokiu apeliacinės instancijos teismo sprendimu, pažymėjo, kad tokie išvadai galėtų būti pritarta tuo atveju, jei vairuotoja būtų nuteista pagal BK 281 straipsnio 7 dalį, o ne atleista nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir baudžiamoji byla jai nutraukta.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nuteisto asmens ir asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės, teisinis statusas skiriasi, nes atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui apkaltinamasis nuosprendis nėra priimamas, jam byla nutraukiama (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 303 straipsnio 4 dalis). Šiais atvejais taip pat skiriasi ir turto konfiskavimo taikymo ypatumai – nuteistam asmeniui turto konfiskavimas skiriamas kartu su bausme, šios priemonės taikymas yra privalomas (BK 72 straipsnis, 42 straipsnio 6 dalis, 67 straipsnio 3 dalis). Dėl to, nuteisus asmenį už vairavimą apsvaigus nuo alkoholio, automobilio konfiskavimo privalomumas paprastai abejonių nekelia. Išimtimi iš šios taisyklės galėtų būti tik tokie išskirtiniai atvejai, kai turto konfiskavimo taikymas būtų akivaizdžiai neproporcingas. Pažymėtina, kad atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės baudžiamojo poveikio priemonių, be kita ko, ir turto konfiskavimo, taikymo klausimas paliekamas teismo nuožiūrai (BK 67 straipsnio 2 dalis). Tokiais atvejais, sprendžiant dėl turto konfiskavimo, turėtų būti įvertinama, ar šios priemonės taikymas yra suderintas su tais tikslais ir principais, kuriais buvo vadovojamasi priimant sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Šioje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas, atleisdamas vairuotoją nuo baudžiamosios atsakomybės, atsižvelgė į jos padarytą veiką ir asmenybę apibūdinančių aplinkybių visumą (ji anksčiau neteista, administracine tvarka nebausta, nuoširdžiai gailisi, padarė tinkamas išvadas dėl neteisėto savo elgesio ir kt.). Teismas, įvertinęs šias aplinkybes, taip pat tai, kad automobilis yra šeimos turtas, padarė išvadą, kad jo konfiskavimas varžytų asmenį labiau, negu reikia visuotinai svarbiems tikslams pasiekti. Apeliacinės instancijos teismas šioje byloje, sutik-

damas su tuo, kad vairuotoja nusikalstamą veiką padarė atsitiktinai ir galima tikėti, kad ji daugiau nebesės prie vairo neblaivi, pritarė jos atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau, argumentuodamas automobilio konfiskavimą, vairuotojos asmenybę, jos socialinę ir turtinę padėtį vertino priešingai – jos nenaudai. Kasacinis teismas tokioje apeliacinės instancijos teismo išvadoje įžvelgė nenuoseklumą, be to, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas klaidingai aiškino įstatymo nuostatą, leidžiančią atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui taikyti turto konfiskavimą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį.

SPECIALIOSIOS TEISĖS ATĖMIMAS ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOSE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja Sigita Jokimaitė

Viena iš administracinio poveikio priemonių yra asmeniui suteiktos specialiosios teisės atėmimas (ANK 27 straipsnis). Šią administracinio poveikio priemonę kartu su administracine nuobauda skiria teismas ar ne teismo tvarka administracinio nusižengimo bylą nagrinėjanti institucija (pareigūnas), jeigu naudodamasis šia teise asmuo padarė administracinį nusižengimą ir kai tai yra nurodyta ANK specialiosios dalies straipsnyje, nustatančiame administracinę atsakomybę už asmens padarytą veiką (ANK 28 straipsnio 1, 2 dalys). Asmuo, kuriam paskirtas specialiosios teisės atėmimas, šios teisės atėmimo laikotarpiu negali ja naudotis ir (ar) jos įgyti (ANK 28 straipsnio 3 dalis).

Iš visų ANK nurodytų asmeniui suteiktų specialiųjų teisių atėmimo rūšių dažniausiai skiriamas teisės vairuoti transporto priemonės atėmimas. Paprastai šios teisės atėmimas skiriamas už administracinius nusižengimus, susijusius su Kelių eismo taisyklių (toliau – KET) pažeidimais. Pažymėtina, kad už tam tikras veikas skirti teisės vairuoti transporto priemonės atėmimą yra privaloma. Kitais atvejais šios teisės atėmimas gali būti skiriamas teismo, nagrinėjančio konkrečią administracinio nusižengimo bylą, nuožiūra. Teismas, spręsdamas dėl teisės vairuoti transporto priemonės atėmimo, įvertina įvairias šiai administracinio poveikio priemonei skirti reikšmingas aplinkybes: padaryto administracinio nusižengimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę apibūdinančias aplinkybes ir kt. Tam tikrais atvejais teismas, be kita ko, gali svarstyti ir dėl švelnesnės administracinio poveikio priemonės, negu nurodyta ANK specialiosios dalies straipsnio sankcijoje, skyrimo arba administracinio poveikio priemonės išvis neskirti (ANK 34 straipsnio 5 dalis).

Teisės vairuoti transporto priemonės atėmimas įstatymų nustatyta tvarka ir pagrindais ne tik gali, bet ir turėtų būti skiriamas ir asmenims, kuriems tokia teisė nebuvo suteikta.

Administracinių nusižengimų bylos Nr. 2AT-12-719/2018, 2AT-27-697/2018

Apžvelgiamose administracinių nusižengimų bylose asmenys buvo nubausti baudomis su specialiosios teisės – teisės vairuoti transporto priemonės – atėmimu. Abiejose bylose administracinėn atsakomybėn patraukti asmenys nebuvo įgiję teisės vairuoti transporto priemones, todėl iškilo klausimas dėl galimybės taikyti tokią administracinio poveikio priemonę.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutiko, kad pats šios administracinio poveikio priemonės pavadinimas – asmeniui suteiktos specialiosios teisės atėmimas – gali kelti tam tikrų neaiškumų sprendžiant, ar ji gali būti skiriama asmeniui, kuriam specialioji teisė apskritai nebuvo suteikta. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad asmeniui suteiktos specialiosios teisės atėmimas yra administra-

cinio poveikio priemonė, skiriama kartu su administracine nuobauda, jeigu naudodamasis šia teise asmuo padarė administracinį nusižengimą; asmuo, kuriam paskirtas specialiosios teisės atėmimas, šios teisės atėmimo laikotarpiu negali ja naudotis ir (ar) jos įgyti (ANK 28 straipsnio 1, 3 dalys). Taigi pagal ANK specialiosios teisės atėmimas gali būti skiriamas tiek asmeniui, kuris tokią teisę yra įgijęs, tiek ir asmeniui, neįgijusiam tokios teisės. Kartu nutartyse nurodytose bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ir Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo nuostatos nesieja galimybės taikyti specialiosios teisės (šiuo atveju – teisės vairuoti transporto priemones) atėmimo tik su asmeniu, kuriam tokia teisė buvo suteikta. Taigi teisės vairuoti transporto priemones atėmimas įstatymų nustatyta tvarka ir pagrindais ne tik gali, bet ir turėtų būti skiriamas ir asmenims, kuriems tokia teisė nebuvo suteikta. Priešingu atveju pastarieji, nepaisant to, kad neturėdami specialių žinių bei įgūdžių gali kelti didesnę pavojų, padarę analogiškus administracinius nusižengimus, ypač tuos, už kuriuos nustatytas teisės vairuoti transporto priemones atėmimas ilgesniam nei vienerių metų terminui, galėtų sulaukti švelnesnių teisinių pasekmių nei tie, kuriems tokia teisė buvo suteikta.

Administracinio poveikio priemonės rūšys parenkamos iš ANK konkrečiame straipsnyje nurodytų administracinio poveikio priemonių rūšių, atsižvelgiant į padaryto administracinio nusižengimo pavojingumą ir pobūdį, pažeidėjo kaltės formą ir rūšį, asmenybę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes.

Administracinio nusižengimo byla Nr. 2AT-11-303/2018

Šioje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas, be kita ko, nubaustas už padarytus du administracinius nusižengimus, t. y. už tai, kad jis pažeidė KET reikalavimus ir pasišalino iš eismo įvykio vietos ir vartotojo alkoholinius gėrimus iki eismo įvykio aplinkybių nustatymo (nustatytas 1,93 promilės girtumas). Už vieną iš šių nusižengimų jis nubaustas bauda, o už kitą – bauda su teisės vairuoti transporto priemones atėmimu trejiems metams. Pareiškėjas nesutiko ne tik su jam paskirtomis bandomis, bet ir su jam už vieną iš jo padarytų nusižengimų paskirta administracinio poveikio priemone – teisės vairuoti transporto priemones atėmimu ir teigė, kad, atsižvelgus į jo padarytų administracinių nusižengimų pobūdį ir pavojingumą, jo asmenybę, elgesį prieš nusižengimų padarymą bei po jo ir kitas administracinei nuobaudai skirti reikšmingas aplinkybes, jis yra nubaustas neteisingai ir neproporcingai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad pagal ANK administracinio poveikio priemonės rūšys parenkamos iš ANK konkrečiame straipsnyje nurodytų administracinio poveikio priemonių rūšių, atsižvelgiant į padaryto administracinio nusižengimo pobūdį, pažeidėjo kaltės formą ir rūšį, asmenybę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes. Tais atvejais, kai padaryto administracinio nusižengimo ir jį padariusio asmens pavojingumas neatitinka nustatytos administracinio poveikio priemonės griežtumo ir dydžio, teismas, atsižvelgdamas į padaryto administracinio nusižengimo pobūdį, pažeidėjo kaltės formą ir rūšį, asmenybę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, vadovaudamasis teisingumo ir protingumo principais, gali paskirti švelnesnę administracinio poveikio priemonę, negu nustatyta, arba administracinio poveikio priemonės neskirti (ANK 34 straipsnio 1, 5 dalys).

Teisėjų kolegija šioje byloje pažymėjo, kad pagal ANK už vieną iš pareiškėjo padarytų administracinių nusižengimų teisės vairuoti transporto priemones atėmimas vairuotojams *gali būti skiriamas* nuo vienerių iki trejų metų, o už kitą jį *privaloma skirti* nuo trejų iki penkerių metų, ir nurodė, kad jam už vieną iš jo padarytų administracinių nusižengimų yra paskirtas ANK nustatytas teisės vairuoti transporto priemones minimalus terminas. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad skiriant teisės vairuoti transporto priemones atėmimą buvo atsižvelgta į administracinių nusižengimų pavojingumą ir pobūdį, pažeidėjo atsakomybę lengvinančią aplinkybę (tai, kad jis nuoširdžiai gailisi) ir atsakomybę sunkinančių aplinkybių nebuvimą, jo asmenybę, į tai, kad jis neturi galiojančių nuobaudų, taip pat į pažeidėjo elgesį po administracinių nusižengimų padarymo.

Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad pareiškėjo teisinei padėčiai švelninti nepakanka vien to, jog jis anksčiau nebuvo baustas už šurkščius KET pažeidimus, kad eismo įvykis įvyko automobilių aikštelėje, taip pat kad, kaip tvirtina pareiškėjas, automobilį jis vairavo būdamas blaivus ar kad dėl kito automobilio apgadinimo padaryta žala nėra didelė. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pareiškėjas pasišalino iš eismo įvykio vietos ir vartojo alkoholį iki šio eismo įvykio aplinkybių nustatymo neatsitiktinai, o sąmoningai ignoruodamas KET reikalavimus, ir pažymėjo, jog tam tikrų nepatogumų sukėlimas asmeniui, kuriam paskirta nuobauda, ar kitiems jo šeimos nariams savaime nėra išskirtinė aplinkybė, leidžianti nuobaudos neskirti ar ją žymiai švelninti.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padarė išvadą, kad nėra pagrindo teigti, jog pareiškėjui paskirta administracinio poveikio priemonė yra neproporcinga jo padarytam nusižengimui.

NETURTINĖS ŽALOS PRITEISIMAS TRETIESIEMS ASMENIMS BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja Rima Ažubalytė

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalis garantuoja asmens teisę į neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtingumą, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.250 straipsnis).

Tėvai turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą dėl vaiko sveikatai padarytų sužalojimų ir kilusių padarinių, jei įrodoma, jog tėvai asmeniškai patyrė nepaprastai didelius išgyvenimus, susijusius su vaiko sužalojimu.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-331-976/2018

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorius buvo nuteistas pagal BK 281 straipsnio 3 dalį už tai, kad vairuodamas automobilį pažeidė Kelių eismo taisykles, todėl atsitrenkė į kitą automobilį. Šio eismo įvykio metu buvo sunkiai sužalota automobilio, į kurį buvo atsitrenkta, keleivė – dešimtmetė mergaitė; mergaitės tėvai rimtesnių sužalojimų išvengė. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai padarytos neturtinės žalos atlyginimą šioje byloje priteisė ir dešimtmeteri nukentėjusiajai, ir abiem jos tėvams. Nuteistasis paduotame kasaciniame skunde kėlė neturtinės žalos, padarytos nusikalstama veika sutrikdant sveikatą, atlyginimo nukentėjusiojo artimiesiems, šiuo atveju tėvams, klausimą.

Kasacinis teismas nutartyje nurodė, kad pagal savo pobūdį neturtinė žala – tai asmeninė žala, nes ji tiesiogiai susijusi su asmeniu, neatskiriama nuo jo asmenybės ir priklauso nuo jo išgyventų emocijų. Taigi paprastai civiliniu ieškovu baudžiamojoje byloje gali būti pripažįstamas tik tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos padarymo nukentėjęs ir tiesiogiai neturtinę žalą patyręs asmuo. Tuo tarpu, sprendžiant dėl neturtinės žalos atlyginimo ne tik tiesiogiai dėl nusikalstamos veikos patyrusiam žalą asmeniui, tačiau ir kitiems su juo artimai susijusiems asmenims, neturtinės žalos asmeninis pobūdis, t. y. tai, kad ji tiesiogiai susijusi su asmeniu ir priklauso nuo jo paties išgyventų emocijų, lemia, jog kiti asmenys, kurie nėra nukentėjusieji, bet susiję su asmeniu, patyrusiu tokią žalą, teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi tik išimtiniais atvejais.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nukentėjusiojo šeimos nariai, giminaičiai, kiti artimi asmenys dėl nusikalstamų veikų, padarytų prieš nukentėjusįjį, dažnai patiria neigiamų emocijų, tačiau tai

nerieškia, kad visi tokie asmenys, nesant ypatingų aplinkybių, gali įgyti teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą bet kurioje baudžiamojoje byloje. Kita vertus, nors neturtinė žala yra asmeninio pobūdžio, kiti asmenys, kurie nėra tiesiogiai nukentėję nuo nusikaltimo ir nepatyrė turtinės žalos, bet susiję su asmeniu, patyrusiu tokią žalą, tam tikrais atvejais turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą, jei įrodoma, kad jie tokią žalą patyrė. Su sužalotu asmeniu susijusiems asmenims gali būti padaryta rimta neturtinė žala, pasireiškianti dideliu neigiamu poveikiu. Pirmiausia tai pasakytina apie asmenis, kurie emociškai labai susiję su nukentėjusiuoju. Tai – tėvai, vaikai, su-tuoktiniai, kurių tarpusavio santykiai yra labai glaudūs. Ar jie tokie yra, turi būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju.

Asmeniui, kuris pats nepatyrė fizinių sužalojimų, bet išgyveno dėl savo vaiko sužalojimo, patyrė dvasinius išgyvenimus dėl neaiškumo, kaip padaryti sužalojimai paveiks jo vaiko sveikatą ateityje, ar sužalojimo pasekmės pavyks pašalinti jį gydant, vadovaujantis teisingumo principu, neturtinė žala gali būti priteisiama pagal konkrečios bylos aplinkybes. Tėvai turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą dėl vaiko sveikatai padarytų sužalojimų ir kilusių padarinių, jei įrodoma, jog tėvai asmeniškai patyrė nepaprastai didelius išgyvenimus, susijusius su vaiko sužalojimu. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad jeigu fiziniai sužalojimai yra tokie, jog iš karto nepašalinamos jų pasekmės (pvz., lieka randai, kuriuos pašalinti galima būsिमomis operacijomis), tai, be išgyvenimų dėl sužalojimo fakto, prie neturtinės žalos gali būti priskiriami išgyvenimai kaip susirūpinimas būsिमomis pasekmėmis – kaip sužalojimas paveiks sveikatą ateityje, ar sužalojimo pasekmės pavyks galutinai pašalinti darant plastines operacijas, išgyvenimas dėl to, kad tokias operacijas reikės atlikti, nes jos sukelia papildomų fizinių, organizacinių ir materialinių pasekmių (fizinį skausmą, nepatogumus, laiko eikvojimą, važinėjimą atlikti tyrimų ir operacijų bei turtines pasekmes – išlaidas, kurios ne visada gali būti nustatytos ir padengiamos).

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje byloje dešimtmetės, kuri patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą, tėvai išgyveno dėl dukters patirto skausmo, jos galimybes išgyventi, o išgyvenus – dėl tolesnio gyvenimo kokybės. Kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvadomis dėl buvusio ir esamo labai stipraus, glaudaus tėvų ir dukters tarpusavio ryšio ir itin artimų jų tarpusavio santykių, tėvų, ypač motinos, buvimo su dukra ne tik visą gydymo laikotarpį, bet ir šiuo metu. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas, ar tėvai patyrė neturtinę žalą dėl jų dukteriai padaryto sunkaus sveikatos sutrikdymo, atsižvelgė į jų jau patirtus išgyvenimus (laikotarpiu, kai dukra buvo ištikta komos ir nebuvo aišku, ar ji išgyvens, o jei išgyvens – ar ji bus bent iš dalies savarankiška, t. y. ar visos gyvybinės funkcijos bus atkurtos ir kada; laikotarpiu, kai jai buvo konstatuotas visiškas neįgalumas; taip pat vėlesnio gydymo ir reabilitacijos laikotarpiu) ir į vis dar besitęsiančius jų išgyvenimus, nuolat matant dukters sužalojimų fizinius liekamuosius reiškinius (veido asimetriją, šlubavimą) ir jos išgyvenimus dėl suprastėjusių mokymosi pasiekimų, sumažėjusių galimybių aktyviai leisti laiką ir bendrauti, nežinią dėl dukters būklės pokyčių ateityje, taip pat individualiai vertino abiejų tėvų būseną, tai, kad abu tėvai tiesiogiai dalyvavo eismo įvykyje, motina tapo labai jautri, bijo važiuoti automobiliu, vairuoti. Visos šios aplinkybės leido kasaciniam teismui padaryti išvadą, kad šioje byloje, vadovaujantis protingumo, sąžiningumo, teisingumo kriterijais, teismų praktika, yra padaryta individualizuota, bylos duomenimis grįsta išvada, jog dėl nuteistojo nusikalstamų

veiksmų nukentėjusieji mažametės tėvai patyrė neturtinės žalos dėl dukters sveikatos sutrikdy-
mo, kuri jiems turi būti atlyginta.

Vien giminystės (kraujo) ryšys tarp mirusiojo ir giminaičio nesudaro pakankamo pagrindo giminaičiui priteisti neturtinę žalą – būtina įrodyti, kad jį su mirusiuoju siejo artimi ryšiai, pastovaus pobūdžio emocinis, dvasinis artumas. Be to, kitiems artimiesiems (nepatenkantiems į CK 6.284 straipsnyje nurodytą sąrašą) kompensacija už dvasines kančias, kurias sukėlė nukentėjusiojo mirtis, priteisiama tik išimtiniais atvejais, nes tokia teisė nėra absoliuti, o vien patirti neigiami emociniai išgyvenimai savaime nesudaro pagrindo atlyginti neturtinę žalą.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-306-693/2018

Šioje baudžiamojoje byloje nagrinėtas klausimas dėl neturtinės žalos atlyginimo nukentėju-
sija pripažintai eismo įvykyje žuvusio asmens pusseserei, kuriai pirmosios instancijos teismo
nuosprendžiu buvo priteistas neturtinės žalos atlyginimas, o apeliacinės instancijos teismo nu-
tartimi, panaikinus pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl civilinio ieškinio pritei-
simo, nukentėjusiosios civilinis ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo atmestas.

Apeliacinės instancijos teismas tokį savo sprendimą grindė tuo, kad nukentėjusioji nepaten-
ka į asmenų, kurie turi teisę į žalą, atsiradusios dėl gyvybės atėmimo, atlyginimą, sąrašą, pagal
kurį fizinio asmens mirties atveju teisę į žalą atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo iš-
laikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis,
nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo
mirties (CK 6.284 straipsnis). Kasacinis teismas su tokiais apeliacinės instancijos teismo moty-
vais nesutiko ir nurodė, kad nukentėjusiojo mirties atveju neturtinė žala gali būti priteista ne tik
mirusiojo šeimos nariams, bet išimtiniais atvejais – ir kitiems giminaičiams. Kita vertus, teisėjų
kolegija sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad vien giminystės (kraujo) ryšys tarp
mirusiojo ir giminaičio nesudaro pakankamo pagrindo giminaičiui priteisti neturtinę žalą –
būtina įrodyti, kad jį su mirusiuoju siejo artimi ryšiai, pastovaus pobūdžio emocinis, dvasinis
artumas. Tokie atvejai galėtų būti, kai tarp mirusiojo ir giminaičio buvo susiformavęs artimas
ryšys dėl susiklosčiusių aplinkybių, pavyzdžiui, mirusysis neturėjo šeimos ir jis su giminaičiu
gyveno toje pačioje gyvenamojoje vietoje, mirusysis sunkiai sirgo, o giminaitis jį prižiūrėjo ir
pan. Šiuo atveju pareiga įrodyti susiformavusį artimą ryšį tarp asmenų, t. y. įrodyti civilinio
ieškinio pagrįstumą, tenka civiliniam ieškovui. Be to, teisėjų kolegija pabrėžė, kad kitiems arti-
miesiems kompensacija už dvasines kančias, kurias sukėlė nukentėjusiojo mirtis, priteisiama tik
išimtiniais atvejais, nes tokia teisė nėra absoliuti, o vien patirti neigiami emociniai išgyvenimai
savaime nesudaro pagrindo atlyginti neturtinę žalą.

Teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje nukentėjusioji žuvusiojo pusseserė jokiais duome-
nimis nepagrindė, kad ją su žuvusiu pusbroliu iki šio mirties siejo itin artimi santykiai, glaudūs
dvasiniai, emociniai ryšiai. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad civiliniame ieškinyje
yra išdėstyti tik abstraktus pobūdžio teiginiai apie nukentėjusiosios ir jos žuvusio pusbrolio
glaudžius santykius, nuoširdų bendravimą, pasireiškusių nuolatine pagalba vieno kitam, tarpusa-

vio supratimu ir emociniu tvirtumu, tačiau įrodymų, patvirtinančių tokius teiginius, nepridėta. Be to, civiliniame ieškinyje tvirtinama, kad dėl pusbrolio mirties nukentėjusioji patyrė stiprių emocinių ir dvasinių išgyvenimų, potrauminį stresą, depresiją ir kitų rimtų sveikatos problemų, tačiau jos pablogėjusi sveikatos būklė nebuvo pagrįsta medicinos dokumentais ar kitais įrodymais. Kartu kasacinis teismas pažymėjo ir tai, kad pirmosios instancijos teismas apskritai nevertino tarp nukentėjusiosios ir jos žuvusio pusbrolio buvusio ryšio ir tik deklaratyviai konstatavo nukentėjusiosios psichinei sveikatai padarytą žalą, taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad žuvusiojo pusseserė nedalyvavo teismo posėdžiuose nei pirmosios instancijos teisme, nei bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme (taip pat nepateikė ir atsiliepimo), nors paduotuose apeliaciniuose skunduose buvo ginčytas neturtinės žalos priteisimas jai. Taigi nukentėjusioji ikiteisminio tyrimo metu ir bylą nagrinėjant abiejų instancijų teismuose turėjo galimybę teikti įrodymus, patvirtinančius civiliniame ieškinyje išdėstytus teiginius apie nukentėjusiosios artimą ryšį su pusbroliu ir kitas aplinkybes, tačiau to nepadarė. Dėl to teisėjų kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas šioje byloje iš esmės teisingai išsprendė neturtinės žalos atlyginimo klausimą.

CIVILINIS IEŠKINYS, KAI VALSTYBEI ŽALA PADAROMA DĖL NESUMOKĖTŲ MOKESČIŲ

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja Audronė Kartanienė

Civilinis ieškinys baudžiamajame procese – tai asmens, dėl nusikalstamos veikos patyrusio turtinės ar neturtinės žalos, teisė reikalauti iš įtariamojo (kaltinamojo) ar už jo veikas materialiai atsakingų asmenų atlyginti padarytus nuostolius (BPK 109 straipsnis). Žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų (CK 6.249 straipsnio 1 dalis). Taigi, baudžiamajoje byloje yra sprendžiamas deliktinės civilinės atsakomybės klausimas, kai civilinio ieškinių dalykas yra žala, tiesiogiai atsiradusi dėl baudžiamuoju įstatymu uždraustos veikos padarymo.

Dažnai bylose civiline ieškove tampa Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI), atstovaujanti valstybės interesams. Tokiose bylose gali kilti ginčas dėl valstybei nesumokėtų mokesčių kaip žalos priteisimo.

Nors mokestinės prievolės įvykdymas natūra griežtai kalbant negali būti vertinamas kaip civilinės atsakomybės taikymas, reikalavimas priteisti dėl nusikalstamos veikos nesumokėtus mokesčius gali būti įgyvendintas ir baudžiamajame procese, jei tenkinamos šios sąlygos: pirma, valstybės patirtos turtinės žalos kompensavimas baudžiamajame procese būtų efektyvesnis ir operatyvesnis teisių gynimo būdas nei naujų mokesčių administravimo procedūrų pradėjimas, ypač tais atvejais, kai baudžiamajame procese renkami ir vertinami valstybės patirtą turtinę žalą patvirtinantys įrodymai ir visa aktuali informacija apie mokesčių mokėtojo mokestinę nepriemoką lėmusius neteisėtus veiksmus yra būtent baudžiamajoje byloje; antra, valstybės patirta turtinė žala kyla tiesiogiai iš nusikalstamos veikos ir potencialiai gali būti reikšminga teisiui veikos vertinimui.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-86-303/2018

Šioje baudžiamajoje byloje išplėstinė teisėjų kolegija nagrinėjo civilinės ieškovės VMI kasacinį skundą, kuriuo buvo prašoma valstybės naudai iš atsakovų uždarnosios akcinės bendrovės ir šios bendrovės direktoriaus solidariai priteisti dėl neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimo ir apgaulingo apskaitos tvarkymo jai padarytą žalą.

Išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad civilinė atsakomybė yra vienas iš pažeistos teisės gynybos būdų, kuriam visada būdingas turtinis pobūdis, t. y. jos taikymas sukelia skolininkui neigiamų turtinių padarinių – taikant civilinę atsakomybę jo turtas atitinkamai sumažėja, o kreditorius gauna atitinkamą turtinį ekvivalentą. Būtent šis požymis skiria civilinę atsakomybę nuo kitų pažeistos teisės gynybos būdų, nelaikomų civiline atsakomybe, pavyzdžiui,

nuo įpareigojimo įvykdyti prievolę natūra, teisių pripažinimo, draudimo atlikti tam tikrus veiksmus ir pan. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, pareiga vykdyti mokestinę prievolę (pareiga mokėti mokesį) savo esme reiškia pareigą įvykdyti prievolę natūra, todėl ji negali būti sutapatinama su civilinės atsakomybės prievole. Mokestinė prievolė ir civilinės atsakomybės prievolė skiriasi savo esme, jų tikslais, atsiradimo pagrindais, taikymo sąlygomis, ieškinio senaties terminais ir pan., tai atitinkamai gali nulemti ir prievolės dydį. Skirtingai nei civilinės atsakomybės prievolė, mokestinė prievolė negalėtų būti mažinama atsižvelgiant į nukentėjusio asmens (šiuo atveju valstybės) kaltę ar į žalą padariusio asmens turtinę padėtį.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad tais atvejais, kai reikalavimas įvykdyti mokestinę prievolę nėra teisiškai įmanomas, taikytina civilinė atsakomybė, t. y. valstybės reikalavimas dėl nesumokėtų mokesčių valstybei kiltų iš žalos atlyginimo teisinių santykių, jei juridinis asmuo apkaltinamuoju nuosprendžiu pripažintas kaltu dėl nusikaltimo valstybės finansams padarymo. Kartu išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, kad tokiu atveju juridinio asmens civilinė atsakomybė galima tik nustačius visas civilinės atsakomybės sąlygas – neteisėtus veiksmus, pasireiškiančius nusikalstama veika, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos, žalą ir asmens kaltę. Juridinio asmens civilinės atsakomybės sąlygas turi įrodyti mokesčius administruojanti institucija.

Išplėstinė teisėjų kolegija šioje baudžiamajoje byloje pažymėjo ir tai, kad civilinio ieškinio pareiškimas baudžiamajame procese yra paremtas nukentėjusio dėl nusikalstamos veikos asmens teisių gynimo operatyvumo idėja. Tokiu ieškiniu siekiama sudaryti galimybę kompensuoti jo dėl nusikalstamos veikos patirtą turtinę žalą tame pačiame procese, kuriame sprendžiamas baudžiamosios atsakomybės klausimas, nereikalaujant iš šio asmens pradėti naujų savarankiškų teisinių procesų. Be to, baudžiamajame procese nustatytas nesumokėtų mokesčių dydis gali būti reikšmingas ir nusikalstamos veikos teisiniam vertinimui. Dėl šios priežasties žala, kuri pagal BPK gali būti išieškoma baudžiamajame procese, yra suprantama plačiau, nei ji apibrėžiama CK.

Taigi, nors mokestinės prievolės įvykdymas natūra griežtai kalbant negali būti vertinamas kaip civilinės atsakomybės taikymas, reikalavimas priteisti dėl nusikalstamos veikos nesumokėtus mokesčius gali būti įgyvendintas ir baudžiamajame procese, jei tenkinamos šios sąlygos: pirma, valstybės patirtos turtinės žalos kompensavimas baudžiamajame procese būtų efektyvesnis ir operatyvesnis teisių gynimo būdas nei naujų mokesčių administravimo procedūrų pradėjimas, ypač tais atvejais, kai baudžiamajame procese renkami ir vertinami valstybės patirtą turtinę žalą patvirtinantys įrodymai ir visa aktuali informacija apie mokesčių mokėtojo mokestinę nepriemoką lėmusius neteisėtus veiksmus yra būtent baudžiamajoje byloje; antra, valstybės patirta turtinė žala kyla tiesiogiai iš nusikalstamos veikos ir potencialiai gali būti reikšminga teisiniam veikos vertinimui.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad visais atvejais, kai civilinis ieškinys siejamas su nesumokėtais mokesčiais, ikiteisminio tyrimo institucijos ir teismai turi užtikrinti mokesčių mokėtojo teisę ginčyti mokestinės prievolės dydį teisės aktų nustatytais pagrindais ir teikti su tuo susijusius įrodymus. Taip pat turi būti išvengta situacijų, kai civilinis ieškinys baudžiamajoje byloje reiškiamas dėl tos pačios mokestinės nepriemokos, dėl kurios jau buvo taikytos ar taikomos Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme nustatytos teisinės priemonės.

Tam, kad baudžiamojoje byloje būtų patenkintas žalos atlyginimo reikalavimas iš juridinio asmens vadovo ar kito darbuotojo, kuris nėra mokesčių mokėtojas, turi būti nustatyta: vadovo ar kito darbuotojo nusikalstama veika, dėl kurios valstybė patyrė žalą nesumokėtų mokesčių forma; žala, kurią sudaro dėl vadovo ar kito darbuotojo nusikalstamų veiksmų nesumokėta ir iš paties juridinio asmens dėl jo nemokumo negalima išieškoti mokesčių suma; priežastinis ryšys tarp vadovo ar kito darbuotojo veiksmų ir žalos; vadovo ar kito darbuotojo kaltė.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-86-303/2018

Kitas reikšmingas šioje byloje nagrinėtas klausimas yra juridinio asmens vadovo ar kito darbuotojo civilinė atsakomybė dėl valstybei nesumokėtų mokesčių. Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad civilinės atsakomybės subjektas dėl pareigos sumokėti mokesčius neįvykdymo yra juridinis asmuo, nes tik jam pagal Mokesčių administravimo įstatymą kyla pareiga juos mokėti, tačiau, esant tam tikroms sąlygoms, civilinės atsakomybės subjektas dėl žalos, padarytos nusikalstamu valstybės finansams, gali būti baudžiamojon atsakomybėn patraukti ir fiziniai asmenys – juridinio asmens vadovas ar kitas darbuotojas.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje galėtų būti pareiškiamas juridinio asmens vadovui ar kitam darbuotojui, be kita ko, tais atvejais, kai mokesstinės prievolės negalima išieškoti iš juridinio asmens dėl jo nemokumo, t. y. dėl jo nepajėgumo vykdyti turinio pobūdžio prievolių, kurių mokėjimo terminai yra suėję. Teismas, kiekvienu konkrečiu atveju įvertinęs visas bylos aplinkybes, turėtų spręsti, ar juridinio asmens nemokumas yra toks, kad nėra galimybių arba jos labai menkos išieškoti žalą iš paties mokesčių mokėtojo – juridinio asmens.

Tam, kad baudžiamojoje byloje būtų patenkintas žalos atlyginimo reikalavimas iš juridinio asmens vadovo ar kito darbuotojo, kuris nėra mokesčių mokėtojas, turi būti nustatyta: vadovo ar kito darbuotojo nusikalstama veika, dėl kurios valstybė patyrė žalą nesumokėtų mokesčių forma; žala, kurią sudaro dėl vadovo ar kito darbuotojo nusikalstamų veiksmų nesumokėta ir iš paties juridinio asmens dėl jo nemokumo negalima išieškoti mokesčių suma; priežastinis ryšys tarp vadovo ar kito darbuotojo veiksmų ir žalos; vadovo ar kito darbuotojo kaltė.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad juridinio asmens – mokesčių mokėtojo – vadovo ar kito darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygas turi įrodyti mokesčius administruojanti institucija. Juridinio asmens vadovui ar kitam darbuotojui, pripažintam kaltu dėl nusikalstamos veikos padarymo, civilinė atsakomybė nekiltų tuo atveju, jei jis įrodytų, kad mokesstinė prievolė nebūtų įvykdyta net ir tuo atveju, jei nebūtų padaryta nusikalstama veika. Nustatydamas juridinio asmens vadovo ar kito darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygas, teismas, be kita ko, turi išsiaiškinti, ar nėra galimybių mokesčių bei žalos išieškoti iš juridinio asmens – mokesčių mokėtojo.

CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA

SUTUOKTINIŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ PAGAL TURTINES PRIEVOLĖS PO SANTUOKOS NUTRAUKIMO

Civilinių bylų skyriaus teisėja Janina Januškienė

Sutuoktiniai kasdieniame gyvenime sudaro įvairius sandorius ir prisiima įvairias turtines prievoles, kurios gali būti susijusios tiek su bendrų šeimos, tiek su asmeninių vieno ar kito sutuoktinio poreikių tenkinimu. Atsižvelgiant į prievolės atsiradimo pagrindą ir pobūdį, tokios prievolės teines pasekmes gali sukelti arba vienam iš sutuoktinių individualiai, arba abiem sutuoktiniams kaip bendraskoliams. Taigi sutuoktinių įgytos prievolės skirstomos į bendrąsias sutuoktinių prievoles, kurios yra tenkinamos iš bendro sutuoktinių turto, ir asmenines sutuoktinių prievoles, kurios vykdomos iš asmeninio sutuoktinio turto, o jo nepakankant, – iš tam sutuoktiniui tenkančios bendro turto dalies. Pažymėtina, kad sutuoktinių prievolių skirstymas į bendrąsias ir asmenines priklauso ne nuo to, ar tokią prievolę prisiėmė vienas iš sutuoktinių ar abu, o nuo to, koks yra prisiimtoms prievolės pobūdis ir atsiradimo pagrindas. Bendrosiomis laikomos sutuoktinių prievolės, kurios yra susijusios su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, kylančios iš vieno iš sutuoktinių vardu sudarytų sandorių, tačiau esant kito sutuoktinio sutikimui arba vėliau šio sutuoktinio patvirtintų, taip pat kitos šeimos interesais prisiimtoms prievolės, bei solidariosios sutuoktinių prievolės. Asmeninėmis sutuoktinių prievolėmis laikomos prievolės, kurios glaudžiai susijusios tik su vienu iš sutuoktinių, atsirado iki santuokos sudarymo ar kilo iš sandorių, nebūtinų bendriems šeimos poreikiams tenkinti.

Ginčai dėl sutuoktinių civilinės atsakomybės pagal turtines prievoles dažnai kyla bylose dėl santuokos nutraukimo, kai sprendžiami klausimai dėl santuokos metu įgyto turto padalijimo. Tačiau ne visos sutuoktinių bendrosios turtinės prievolės gali būti padalytos skyrybų proceso metu. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad sutuoktinių bendroji dalinė prievolė (kai sutuoktiniai įsipareigoję įvykdyti prievolę konkrečiai nustatytais dalimis) gali būti padalyta tarp sutuoktinių atitinkamomis dalimis, įpareigojant kiekvieną įvykdyti tik jam tenkančią prievolės dalį. Tuo tarpu solidariosios sutuoktinių prievolės santuokos nutraukimo atveju yra nedalijamos ir nemodifikuojamos, o buvę sutuoktiniai lieka bendraskoliai ir po santuokos nutraukimo, išskyrus atvejus, kai kreditorius sutinka, kad liktų vienas skolininkas. Taip pat pažymėtina, kad santuokos nutraukimo ir turto padalijimo atveju sutuoktinis turi teisę reikalauti kompensacijos už bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą, jei sutuoktinis asmenines prievoles vykdė iš bendro sutuoktinių turto.

2018 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme buvo priimta reikšmingų nutarčių, susijusių su sutuoktinių civiline atsakomybe pagal turtines prievoles po santuokos nutraukimo.

Sutuoktinis, prieš terminą įvykdęs visą abiejų sutuoktinių solidariąją prievolę bankui, neturi teisės reikalauti, kad kitas sutuoktinis jam grąžintų savo dalį taip pat prieš terminą, išskyrus atvejus, kai bendraskoliai taip susitaria

Civilinė byla Nr. 3K-3-264-248/2018

Priėmęs sprendimą nutraukti ieškovo ir atsakovės santuoką, teismas jiems priklausantį nekilnojamąjį turtą padalijo po 1/2 dalį ir nustatė, kad po santuokos nutraukimo nekilnojamasis turtas lieka įkeistas bankui, o ieškovo ir atsakovės prievolė bankui lieka solidarioji. Ieškovas, gavęs banko leidimą, savo turto dalį pardavė ir iš gautų pinigų padengė visą solidariąją skolą bankui. Todėl ieškovas kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam iš atsakovės tą dalį skolos, kurią jis sumokėjo už atsakovę.

Pirmosios instancijos teismas ieškovo reikalavimą patenkino, nurodydamas, kad solidariąją prievolę įvykdžiusio asmens atgręžtinio reikalavimo teisė kitam bendraskoliui, atskaičius pačiam prievolę įvykdžiusiam asmeniui tenkančią skolos dalį, yra besąlyginė ir nepriklauso nuo kito skolininko norų, valios ar kitų subjektyviųjų kriterijų, todėl atsakovės pozicija, kad ji sutiktų grąžinti savo skolos dalį ieškovui tokiais terminais, kokie buvo nurodyti paskolos sutartyje su banku, yra nepagrįsta. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.

Kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimus ir grąžino bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, nurodydamas, kad kai solidariąją prievolę visiškai įvykdo vienas iš skolininkų, tai nereiškia, kad kiti skolininkai apskritai atleidžiami nuo prievolės vykdymo, nes solidariąją pareigą įvykdęs skolininkas turi teisę atgręžtinio reikalavimo tvarka reikalauti iš kitų bendraskolių lygiomis dalimis to, ką jis įvykdė, atskaičius jam pačiam tenkančią dalį, jeigu ko kita nenumato įstatymai ar sutartis. Tai reiškia, kad visą bendrą prievolę įvykdęs skolininkas perima kreditoriaus teises ir įgyja teisę pareikšti reikalavimą kitiems bendraskoliams. Šiuo aspektu kasacinis teismas pabrėžė labai svarbų principą, kad asmuo, kuris perima reikalavimą, negali atsidurti geresnėje padėtyje už reikalavimą perleidusį asmenį ir įgyti daugiau teisių, negu jų turėjo pradinis kreditorius. Taigi, jei bankas būtų turėjęs teisę reikalauti įvykdyti piniginę prievolę anksčiau, nei kredito sutartimi nustatyti terminai, tokią teisę turėtų ir naujasis kreditorius (buvęs bendraskolis), tačiau, pradiniam kreditoriui tokios teisės neturėjus, jos neturi ir naujasis kreditorius, nepaisant to, kad jis pats įvykdė visą bendrą prievolę bankui prieš terminą. Remdamasis tokiais argumentais, šioje byloje kasacinis teismas nusprendė, kad ieškovas neturi teisės reikalauti iš atsakovės įvykdyti prievolę prieš terminą, nes atsakovė turi teisę ieškovui vykdyti prievolę tokiomis sąlygomis, kokiomis ji, kaip solidarioji bendraskolė, būtų vykdžiusi prievolę bankui.

Iki santuokos sudarymo įgytas butas laikomas asmenine sutuoktinio nuosavybe, o kredito įmokų už butą mokėjimas – asmenine prievole, kuri negali būti tenkinama iš bendro sutuoktinių turto, priešingu atveju kitas sutuoktinis turi teisę į kompensaciją už bendro sutuoktinių turto sumažėjimą

Civilinė byla Nr. e3K-3-146-969/2018

Ieškovas iki santuokos sudarymo buvo įsigijęs butą, tam panaudodamas lėšas, gautas iš banko pagal būsto kreditavimo sutartį, todėl butas ieškoviui priklauso asmeninės nuosavybės teise, o prievolė pagal būsto kreditavimo sutartį yra jo asmeninė prievolė. Tačiau ieškovas santuokos su atsakove laikotarpiu iš gauto darbo užmokesčio kredito įmokoms padengti sumokėjo 63 417,58 Eur. Ieškovo ir atsakovės skyrybų byloje atsakovė, be kita ko, prašė teismo, vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.98 straipsniu, priteisti jai iš ieškovo 1/2 dalį bankui už buto kreditą sumokėtos sumos ir 1/2 dalį už daugiabučio namo, kuriame yra ieškoviui priklausantis butas, renovaciją sumokėtos sumos kaip kompensacijas už bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą.

Pirmosios instancijos teismas atmetė atsakovės reikalavimą priteisti kompensaciją už bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą, atsižvelgdamas į tai, kad ieškoviui asmeninės nuosavybės teise priklausantis butas santuokos metu buvo naudojamas šeimos poreikiams tenkinti, o atsakovė tuo laikotarpiu pajamų negavo. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą, nustatęs, kad ieškovas kredito įmokas dengė asmeninėmis lėšomis, nes joms padengti panaudojo mažesnę nei 1/2 darbo užmokesčio dalį, be to, santuokos metu atsakovei, kuri tuo laikotarpiu nedirbo ir jokių pajamų neturėjo, nuolat pervesdavo dalį savo darbo užmokesčio, o aplinkybių, kad jis būtų nepagrįstai sumažinęs bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę, nenustatyta. Be to, apeliacinės instancijos teismas pritarė pirmosios instancijos teismo vertinimui, kad kredito sutarties vykdymas ir renovacijos išlaidų padengimas atitiko šeimos poreikius.

Kasacinis teismas nagrinėjamoje byloje pabrėžė, kad iki pasibaigiant sutuoktinių bendrosios nuosavybės režimui bendru sutuoktinių turtu laikomos visos pajamos, gautos iš sutuoktinių darbinės ar intelektualinės veiklos, dividendai, taip pat pensijos, pašalpos bei kitos išmokos, išskyrus tikslinės paskirties išmokas, o ne tam tikra jų dalis. Kasacinis teismas iš dalies sutiko, kad prievolių pagal būsto kreditavimo sutartį vykdymas santuokos laikotarpiu sutapo, be kita ko, ir su šeimos interesais, tačiau, pasak teismo, aptariamų prievolių vykdymas pirmiausia buvo skirtas ieškovo interesui grąžinti jo asmeninę skolą bankui už asmeninę nuosavybės įgytą butą užtikrinti. Be to, lėšomis, kurios buvo panaudotos kreditui grąžinti, ieškovo išsiskolinimas bankui sumažėjo, taigi pagerėjo ir jo turtinė padėtis. O tai, kad įsigytą butą ieškovas santuokos metu naudojo ne tik asmeniniais interesais, bet sudarė galimybę juo naudotis ir šeimai, dar nereiškia, kad šio buto įsigijimo išlaidų finansavimas iš bendrų lėšų buvo vykdomas tik šeimos interesais, todėl ieškovas privalo kompensuoti atsakovei bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą, t. y. 1/2 sumos, sumokėtos kredito įmokoms už butą dengti.

Kasacinis teismas, sprenddamas dėl atsakovės reikalavimo priteisti kompensaciją ir už namo, kuriame yra ieškoviui priklausantis butas, renovaciją, už kurią buvo sumokėta iš bendro sutuoktinių turto, nurodė, kad sprendžiant, ar daugiabučio namo atnaujinimas yra susijęs su šeimos interesais, esminę reikšmę turi tai, kuriam iš sutuoktinių (ar abiem) priklauso name esantis butas. Teismo vertinimu, tuo atveju, jei butas priklauso abiem sutuoktiniams, namo atnaujinimas padidina jų bendro turto vertę, tuo tarpu jei butas asmeniškai priklauso tik vienam iš sutuoktinių, namo atnaujinimas padidina išimtinai tik šio sutuoktinio turto vertę. Todėl prievolės, atsiradusios iš sandorių, susijusių su daugiabučio namo atnaujinimu, laikytinos bendromis sutuoktinių

prievolėmis, vykdomomis iš bendro sutuoktinių turto, tik tais atvejais, kai butas priklauso abiem sutuoktiniams. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad atsakovės reikalavimas priteisti jai 1/2 už namo renovaciją sumokėtų lėšų dėl bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimo yra tenkintinas.

DAIKTINĖ TEISĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Algirdas Taminskas

Daiktinės teisės išskirtinę svarbą lemia jos prigimtis, nes daiktai dėl savo materialumo gali būti žmogaus vartojimo poreikių tenkinimo priemonė. Būtent dėl daiktų apyvartos aptarnavimo atsirado ir prievolių teisė. Istoriskai daiktinė teisė, ko gero, yra stabiliausia ir mažiausiai kintanti nuo pat romėnų laikų. Pavyzdžiui, ne vieną CK ketvirtosios knygos normos atitikmenį galime rasti seniausiame Romos rašytiniame teisės šaltinyje – XII lentelių įstatymuose. Nepaisant to, nūdienoje kyla nemažai teisminių ginčų iš daiktinių teisinių santykių. Tai lemia, kad ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme kasmet byla po bylos nuosekliai plėtojami daiktinės teisės institutai. Toliau aptariamos kelios įdomesnės ir reikšmingesnės 2018 m. priimtose nutartyse, kurios prisidėjo prie daiktinės teisės vystymosi.

Apie sutarties pagrindu egzistuojančią daiktinę teisę (uzufруктą) teismas gali spręsti tik jei viešo registro išduotu dokumentu įrodyta, jog įregistruotas konkretaus turinio uzufрукtas kaip daiktinė teisė

Civilinė byla Nr. e3K-3-369-695/2018

CK 4.141 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog uzufрукtas yra asmens gyvenimo trukmei ar apibrėžtam terminui, kuris negali būti ilgesnis už asmens gyvenimo trukmę, nustatyta teisė (uzufрукtoriaus teisė) naudoti svetimą daiktą ir gauti iš jo vaisius, produkciją ir pajamas.

Uzufрукtas yra viena iš daiktinių teisių, pagal kurią uzufрукtorius įgyja teisę valdyti daiktą ir jį naudoti pagal paskirtį. Tai reiškia, kad nustačius uzufруктą jo galiojimo terminui savininkas praranda galimybę valdyti daiktą ir jį naudoti pagal paskirtį, t. y. suvaržoma savininko nuosavybės teisė. Asmeninis uzufрукto pobūdis pasireiškia tuo, kad jis nustatomas konkrečiam asmeniui, negali būti perduodamas ar paveldimas. Uzufрукtui, kaip ir kitoms daiktinėms teisėms, būdingas sekimo požymis – net ir pasikeitus daikto savininkui uzufрукtas išlieka.

Iš uzufрукto kylančios teisės į daiktą, kuriam privaloma teisinė registracija, ir pareigos subjektams atsiranda tik įregistravus uzufруктą, išskyrus atvejus, kai uzufруктą nustato įstatymas. Tokia teisinė registracijos reikšmė suteikiama dėl to, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo galėtų susipažinti su turto teisine padėtimi ir nuspręsti, ar, pavyzdžiui, verta įsigyti turtą, kurio ilgą laiką negalės naudoti dėl to, kad jam nustatytas uzufрукtas.

Vienoje iš kasacinio teismo nagrinėtų bylų ieškovė prašė nustatyti uzufруктą ir pripažinti jai teisę naudotis atsakovui nuosavybės teise priklausančiu butu. Byloje nustatytos aplinkybės, kad ieškovė savo butą pardavė trečiajam asmeniui, o jų sudarytoje notariškai patvirtintoje pirkimo–pardavimo sutartyje buvo nustatyta ieškovės teisė naudotis butu iki gyvos galvos bei deklaruoti jame savo gyvenamąją vietą. Vėliau ginčo butas buvo perleistas dar kelis kartus, paskutinį kartą – atsakovui. Bylą nagrinėję teismai tenkino ieškinio dalį dėl uzufрукto nustatymo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal CK 4.147 straipsnio 2 dalį iš uzufrukto kylančios teisės į daiktą, kuriam privaloma teisinė registracija, ir pareigos subjektams atsiranda tik įregistravus uzufruktą, išskyrus atvejus, kai uzufruktą nustato įstatymas. Ieškovės sudarytoje buto pirkimo–pardavimo sutartyje nurodyta sąlyga, suteikianti jai teisę naudotis butu iki gyvos galvos, nebuvo įregistruota Nekilnojamojo turto registre. Nekilnojamojo turto registro tvarkytojas netenkino ieškovės prašymo įregistruoti jos teisę naudotis butu iki gyvos galvos, motyvuodamas tuo, kad kreipimosi metu buto nuosavybės teisė jau buvo perleista kitam savininkui, kuris nebuvo sudaręs susitarimo dėl uzufrukto. Tokį teritorinio regulatoriaus sprendimą administracinis teismas pripažino teisėtu ir paliko galioti.

Kasacinis teismas nagrinėjamoje byloje pažymėjo, kad apie sutarties pagrindą egzistuojančią daiktinę teisę (uzufruktą) teismas gali spręsti tik jei viešo registro išduotu dokumentu įrodyta, jog yra įregistruotas konkretaus turinio uzufruktas kaip daiktinė teisė. Registruojant uzufruktą kaip daiktinę teisę, Nekilnojamojo turto registre daromas įrašas, kuriame nurodomi duomenys apie daiktinės teisės turėtoją bei dokumentas, kurio pagrindu atsirado registruojama teisė. Kadangi Nekilnojamojo turto registre ieškovės daiktinė teisė naudotis butu nebuvo įregistruota laiku, t. y. iki tol, kol šis butas trečiojo asmens nebuvo perleistas kitiems asmenims, kasacinis teismas sprendė, kad kitiems asmenims ši teisė pagal sekimo požymį neperėjo ir jiems neatsirado pareigos tokią teisę įgyvendinti, todėl tokia teisė negali būti pripažinta ir ginama.

Prievolė atsiskaityti už suvartotą geriamąjį vandenį savavališkai prisijungus prie geriamojo vandens tiekėjui priklausančios infrastruktūros nėra prievolė, kurios atsiradimas sietinas su bendrosios dalinės nuosavybės teisės į ginčo butą įgyvendinimu, kitaip tariant, nėra prievolė, susijusi su bendru daiktu (turtu)

Civilinė byla Nr. e3K-3-364-684/2018

Ginčai tarp bendrosios dalinės nuosavybės savininkų yra vieni iš dažniausiai pasitaikančių daiktinės teisės ginčų. Pavyzdžiui, vienoje kasacinio teismo byloje spręstas klausimas, ar esant keliems buto bendraturčiams, vieno iš jų su bendro turto eksploatavimu susijusios žalos padarymas sukelia atsakomybę ir kitam bendraturčiui. Šioje byloje vienas iš bendraturčių neteisėtai prisijungė prie geriamojo vandens tiekimo sistemos ir naudojo vandenį nemokėdamas už jį. Taigi šioje byloje kilo klausimas, ar buto bendraturčiui, kuris nesinaudojo vandeniu, kyla atsakomybė pagal CK 4.76 straipsnį, nustatantį, kad kiekvienas iš bendraturčių proporcingai savo daliai atsako tretiesiems asmenims pagal prievoles, susijusias su bendru daiktu (turtu), taip pat privalo apmokėti išlaidas jam išlaikyti ir išsaugoti, mokesčiams, rinkliavoms ir kitoms įmokoms.

Byloje buvo nustatyta, jog ginčo butas priklauso atsakovui ir trečiajam asmeniui bendrosios dalinės nuosavybės teise, kita vertus, bendrosios nuosavybės teisės į ginčo butą turėjimas (trečiojo asmens požiūriu) nėra tas juridinis faktas, kurio savaime pakaktų trečiojo asmens atsakomybei už geriamojo vandens vartojimą savavališkai prisijungus prie ieškovei priklausančios geriamojo vandens tiekimo infrastruktūros atsirasti.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad prievolė atsiskaityti už suvartotą geriamąjį vandenį savavališkai prisijungus prie geriamojo vandens tiekėjui priklausančios infrastruktūros nėra prievolė,

kurios atsiradimas sietinas su bendrosios dalinės nuosavybės teisės į ginčo butą įgyvendinimu, kitaip tariant, nėra prievolė, susijusi su bendru daiktu (turtu), kuri turėtų būti vykdoma CK 4.76 straipsnio nustatyta tvarka. Aptariamoms prievolės atsiradimo pagrindas – deliktas, t. y. neteisėti veiksmai, kai savavališkai (be geriamojo vandens tiekėjo valios) prisijungiama prie geriamojo vandens tiekėjui priklausančios infrastruktūros, todėl būtent tas asmuo, kuris savavališkai prijungia geriamojo vandens naudojimo įrenginius prie geriamojo vandens tiekėjui priklausančios infrastruktūros, ir atsako geriamojo vandens tiekėjui už savo neteisėtais veiksmais sukeltus neigiamus teisinius padarinius.

Taigi, kasacinis teismas priėjo prie išvados, kad prievolė atlyginti žalą, kurią ieškovė patyrė atsakovui savavališkai prisijungus prie jai priklausančios geriamojo vandens tiekimo infrastruktūros ir neteisėtai vartojus geriamąjį vandenį, yra asmeninė atsakovo prievolė.

Nustatant žemės sklypo vertę sprendimo jį paimti visuomenės poreikiams priėmimo dieną, kartu turi būti atsižvelgiama į kainų pokytį per laikotarpį nuo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dienos iki teismo sprendimo nustatyti žemės sklypo vertę priėmimo dienos

Civilinė byla Nr. 3K-3-328-611/2018

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalį nuosavybė iš savininko gali būti paimama tik tada, kai ji būtina visuomenės poreikiams ir kai už ją teisingai atlyginama. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad ribojant nuosavybės teises turi būti laikomasi šių sąlygų: nuosavybė gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, visuomenei būtinus konstituciškai svarbius tikslus; turi būti paisoma proporcingumo principo; teisingo atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą nuosavybę principas reiškia, jog savininkui turi būti atlyginamas praradimas, kurį jis patiria netekdamas savo turto; asmuo, kurio nuosavybė paimama visuomenės poreikiams, turi teisę reikalauti, jog nustatytas atlyginimas būtų lygiavertis paimamai nuosavybei; priimant sprendimą dėl nuosavybės paėmimo visuomenės poreikiams, tuo pat metu turi būti nustatomas ir atlyginimo už paimamą nuosavybę dydis, taip pat nustatoma, kokia tvarka savininkui bus atlyginama už paimamą nuosavybę; įstatymu nustatyta valstybės ar savivaldybės institucijai, turinčiai teisę priimti sprendimą dėl nuosavybės paėmimo visuomenės poreikiams, tenka pareiga iš anksto informuoti savininką apie ketinimą paimti iš jo nuosavybę visuomenės poreikiams.

Šioje byloje ieškovai prašė priteisti iš atsakovės kompensaciją už visuomenės poreikiams paimamą jų žemės sklypą. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinio dalį dėl kompensacijos priteisimo, tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas sumažino priteistą kompensaciją.

Kasacinis teismas nurodė, kad visuomenės poreikiams paimamų žemės sklypų vertė nustatytina sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dieną, o paimamo žemės sklypo rinkos vertė apskaičiuojama pagal pagrindinę žemės naudojimo paskirtį, naudojimo būdą, nustatytus iki žymos Nekilnojamojo turto registre apie pradėtą žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūrą padarymo. Be to, savininkui turi būti atlyginamas praradimas, kurį

jis patiria netekdamas savo turto. Nuo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dienos iki teismo sprendimo dėl kompensacijos už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydžio nustatymo dienos praeina tam tikras laiko tarpas, per kurį rinkos situacija bei žemės sklypo vertė gali pasikeisti. Tai gali lemti, jog teismo sprendimo dėl kompensacijos dydžio nustatymo dieną asmuo nebegalės nusipirkti analogiško paimtajam žemės sklypo dėl to, kad tokio teismo sprendimo priėmimo dieną sklypo kaina bus kitokia, nei buvo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dieną. Tokia situacija pažeistų pamatinį principą, nes nustatytas atlyginimas nebūtų lygiavertis paimamai nuosavybei.

Kasacinis teismas išaiškino, jog, nustatant žemės sklypo vertę sprendimo jį paimti visuomenės poreikiams priėmimo dieną, kartu turi būti atsižvelgiama į kainų pokytį per laikotarpį nuo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dienos iki teismo sprendimo nustatyti žemės sklypo vertę priėmimo dienos. Tačiau teismo sprendimu nustatomas atlyginimo už paimtą visuomenės poreikiams žemę dydis neapima galimų paimamo žemės sklypo visuomenės poreikiams savininkų nuostolių, patiriamų dėl žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūrų nulemto negalėjimo naudoti paimamo žemės sklypo pagal jo tikslinę naudojimo paskirtį, taip pat dėl užsitęsusio žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams proceso. Tad, nustačius paimamo žemės sklypo vertę ir išmokėtinos kompensacijos dydį, paimamo žemės sklypo savininkams išlieka teisė reikalauti patirtų nuostolių atlyginimo CK nustatyta tvarka.

KOMERCINIŲ PASLAPČIŲ TEISINĖ APSAUGA

Civilinių bylų skyriaus teisėja Gražina Davidonienė

Pramoninės nuosavybės objektai yra svarbi konkuravimo rinkoje priemonė. Viena iš pramoninės nuosavybės rūšių yra komercinės paslaptys. Palyginti su kitomis pramoninės nuosavybės apsaugos rūšimis, jos gali turėti tam tikrų privalumų. Pavyzdžiui, palyginti su patentais, komercinės paslapties apsauga nėra ribojama laiko atžvilgiu, jos nereikia išviešinti, be to, kaip komercinė paslaptis gali būti saugoma ir ta informacija, kuriai negalima gauti patento. Tai reiškia, kad komercinė paslaptis gali būti labai įvairi informacija, tačiau ji visuomet turi atitikti tris kriterijus – būti vertinga, slapta ir jos savininkas turi dėti protingas pastangas siekdamas apsaugoti šią informaciją. Kaip komercinė paslaptis gali būti saugoma ne tik techninė (pvz., informacija apie produktų sudėtį, gamybos technologijas, veikimą ir kt.), bet ir verslo informacija (duomenys apie įmonės klientus, įmonėje vykstančius procesus ir kt.). Šios pramoninės nuosavybės rūšies specifika yra ta, kad kai komercinė paslaptis paviešinama, ji netenka komercinės paslapties teisinio statuso. Taip yra todėl, kad vienas iš komercinių paslapčių požymių, kaip minėta, yra slaptumas, o komercinę paslaptį paviešinus, jo nelieka, taigi nelieka ir pačios komercinės paslapties. Todėl komercinės paslapties savininkai yra suinteresuoti maksimaliai saugoti savo verslui reikšmingą informaciją nuo bet kokių galimų pažeidėjų. Tai padarius tinkamai, komercinė paslaptis gali būti saugoma neribotą laiką.

Pažeidėjais tokiose bylose dažiausiai tampa esami ar buvę įmonės darbuotojai, konkurentai. Pažeidėjai dažniausiai siekia vienaip ar kitaip gauti naudos iš kito asmens komercinės paslapties – perduoda ją konkurentams, patys ja neteisėtai naudojami, įsteigia konkuruojančią įmonę ar kt. Nesąžiningiems asmenims tokie veiksmai atrodo patrauklūs, nes leidžia iš komercinės paslapties gauti naudą, prieš tai nepatyrus sąnaudų jai sukurti ar plėtoti. Pavyzdžiui, turėdama kito asmens komercinę paslaptį, konkuruojanti įmonė gali gaminti tokį patį produktą pigiau, nes ji nepatyrė sąnaudų kurdamą šį produktą, buvęs įmonės darbuotojas, neteisėtai pasinaudodamas buvusio darbdavio komercine paslaptimi ir žinodamas klientų poreikius, kainodarą, gali perimti buvusio darbdavio klientus ir taip už gerus darbo rezultatus gauti didesnę atlyginimą iš dabartinio darbdavio ir kt. Taip pažeidėjas atsiduria geresnėje teisinėje padėtyje už komercinės paslapties savininką.

Šalia komercinės paslapties savininko intereso saugoti savo komercinę paslaptį taip pat labai reikšmingas yra darbuotojų interesas pasirinkti darbą ir gauti už jį teisingą atlygį. Darbuotojas, dirbdamas tam tikrą darbą, natūraliai įgyja atitinkamos srities žinių, kurias nori panaudoti darydamas karjerą, pereidamas dirbti į kitą darbą ar kt. Todėl teismui kyla nelengva užduotis atskirti informaciją, kuri yra darbdavio pramoninė nuosavybė, nuo informacijos, kuri yra darbuotojo sukauptos žinios ir gebėjimai.

Bylos dėl komercinių paslapčių yra sudėtingos – jose neretai tenka spręsti klausimus, kuriems reikia techninių ar specialiųjų žinių, tokiose bylose dažnai nebūna tiesioginių įrodymų ir kt. Taip

pat sudėtingas yra ir priteistino žalos atlyginimo dydžio apskaičiavimas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 metais priėmė nutarčių, kurios turės esminę reikšmę teismų praktikai komercinių paslapčių apsaugos srityje ir ją gerokai patobulins, – jose pateikta svarbių išaiškinimų šiai sričiai ypač reikšmingais klausimais, be kita ko, dėl galimos priteisti žalos dydžio, įrodinėjimo taisyklių ir kt. Toliau apžvelgiamos kelios praėjusiais metais kasacinio teismo priimtos nutartys.

Komercinės paslapties savininko pažeistos teisės turi būti apgintos realiai

Civilinė byla Nr. e3K-7-238-378/2018

Ieškovė nagrinėjamoje byloje buvo įmonė, kuri gamino ir prekiaavo cheminiais reagentais. Jai priklausė komercinė paslaptis – informacija apie reagentų gamybos technologiją ir jų sudėties formulės. Atsakovė nuo 1999 m. dirbo šioje įmonėje, ėjo įvairias pareigas, darė joje karjerą. 2002 m. direktoriaus įsakymu buvo patvirtintas bendrovės komercinių paslapčių sąrašas. 2003 m. ieškovė ir atsakovė pasirašė priedą prie darbo sutarties, juo šalys susitarė, kad komercine paslaptimi laikoma informacija apie gamybos technologiją ir produktų sudėties formules. 2010 m. atsakovė buvo atleista iš pareigų už šiurkštų darbo drausmės pažeidimą – komercinės paslapties atskleidimą ir perdavimą konkuruojančioms bendrovėms. Atsakovė, praėjus mažiau kaip mėnesiui po jos atleidimo, kartu su buvusiu kolega įsteigė savo įmonę, užsiimančią panašia kaip ieškovės veikla. Ieškovė kreipėsi į teismą ir prašė priteisti iš atsakovės, jos įkurtos įmonės ir bendrovės, kuri naujai įkurtai įmonei pagal ieškovės receptus gamino reagentus, nuostolių atlyginimą – komercinės paslapties sukūrimo išlaidas bei buvusios darbuotojos įkurtos bendrovės pasinaudojus komercine paslaptimi gautas pajamas.

Kai byla pasiekė Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, jis nagrinėjamoje byloje suformulavo svarbius išaiškinimus, aktualius komercinių paslapčių teisinei apsaugai Lietuvoje.

Pirma, teismas paaiškino, kokių rūšių nuostolių atlyginimą galima prisiteisti bylose dėl komercinių paslapčių. Kasacinis teismas nurodė, kad įstatymai leidžia priteisti ir komercinei paslaptčiai sukurti išleistas pinigų sumas, ir komercine paslaptimi pasinaudojusio asmens iš to gautas pajamas. Teismas išplėtė atlygintinų nuostolių ribas. Ankstesnėje teismų praktikoje buvo laikomasi nuomonės, kad tokiose bylose priteisiant kito asmens gautas pajamas, kurių dėl pažeidimo negavo komercinės paslapties savininkas, galima priteisti tik pažeidėjo grynąjį pelną (pelnas, gaunamas iš pajamų atėmus ūkinės veiklos metu patirtų sąnaudų vertę). Šioje byloje teismas suformavo naują praktiką, kad galimas ne grynojo, bet bendrojo pelno, gauto iš neteisėto pasinaudojimo ieškovės komercine paslaptimi, priteisimas. Teismas, motyvuodamas tokią išvadą, pažymėjo, kad atsakovas gali iš neteisėtos veiklos gautas pajamas naudoti veiklos sąnaudoms, kurioms ieškovas neturi įtakos, sąmoningai jas didinti. Iš komercinės paslapties naudojimo savo veiklos sąnaudas dengia ir mokesčius moka pažeidėjas, bet ne komercinės paslapties savininkas. Galimybė iš gaunamų pajamų finansuoti savo veiklos vykdymą taip pat yra vertinga, o jos netekęs nukentėjęs asmuo yra priverstas išlaikyti savo verslo aparatą iš kitų lėšų. Taigi, iš neteisėtų veiksmų gauta nauda – tai dėl neteisėtų veiksmų atsiradęs faktinis pažeidėjo turčinės padėties pagerėjimas, kuris nebūtinai gali sutapti su grynuoju pelnu. Iš neteisėtų veiksmų gauta nauda gali būti pripažįstama ir tai, ką pažeidėjas sutaupė dėl padaryto pažeidimo, nors ekono-

miniu požiūriu negavo pelno.

Antra, teismas sprendė, ar darbdaviui ir darbuotojui sutartimi nustatčius draudimo naudoti komercinę paslaptį pasibaigus šalių darbo santykiams terminą (šiuo atveju – 2 metai) ir darbuotojui komercinę paslaptį pavišinus nesuėjus šiam terminui, darbdavys gali prisiteisti nuostolius tik už tą terminą, ar už ilgesnį laiką. Teismas taip pat nagrinėjo, kas nutinka dėl atsakovo kaltės išnykus komercinės paslapties apsaugai – ar atsakovas, savo neteisėtais veiksmais panaikinęs komercinės paslapties apsaugą, įgyja teisę naudotis atitinkama informacija, ar jis tokios teisės neįgyja. Į abu klausimus kasacinis teismas atsakė neigiamai, išaiškindamas, kad įstatymu siekiama realiai apsaugoti ieškovą ir atlyginti jo realiai patirtus nuostolius, o ieškovo praradimai tais atvejais, kai komercinė paslaptis pavišinama nesuėjus šalių sutartyje aptartam jos saugojimo terminui, yra didesni nei tais atvejais, kai atsakovas laikosi susitarimo ir atitinkama informacija naudojasi tik po sutarto termino pabaigos. Taip yra todėl, kad kuo komercinė paslaptis yra aktualesnė laiko prasme, tuo ji vertingesnė, todėl aktualios informacijos praradimas savininkui sukelia sunkesnes pasekmes nei ne tokios aktualios informacijos netekimas. Todėl teismas išaiškino, kad priteistinių nuostolių atlyginimas nėra ribojamas sutartu draudimo naudotis informacija terminu. Teismas taip pat akcentavo, kad asmuo, kuris neteisėtai panaikino komercinės paslapties apsaugą, negali tikėtis gauti naudą iš savo neteisėtų veiksmų, todėl neįgyja teisės komercinės paslapties naudoti savo reikmėms.

Trečia, šioje kasacinio teismo nutartyje žalą patyrusiems asmenims buvo supaprastintas įrodinėjimas – kasacinis teismas nurodė, kad, nustatant pažeidėjo gautą naudą, komercinės paslapties savininkas turi pateikti tik tuos įrodymus, kurie patvirtintų pažeidėjo gautas bendras pajamas, o kokios yra pažeidėjo grynoji nauda (nauda atskaičius išlaidas), turi įrodyti pats pažeidėjas. Atsakovas, nesutikdamas su reiškiamu reikalavimu, turi pareigą įrodyti, kad jo gautas pelnas ar jo dalis yra teisėti.

Įvertinęs pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų padarytas išvadas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad bylą reikia nagrinėti iš naujo, todėl grąžino ją nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Laikinas nesinaudojimas komercine paslaptimi nesuteikia teisės ja neteisėtai naudotis kitiems

Civilinė byla Nr. 3K-3-13-378/2018

Ieškovė šioje byloje buvo sėklomis prekiaujanti įmonė. Atsakovas nuo 1995 m. iki 2009 m. dirbo jos įmonėje vyriausiuoju agronomu ir buvo atsakingas už prieskonių ir konditerinių žaliavų pirkimą ir pardavimą. Su atsakovu 2003 m. buvo sudaryta konfidencialumo sutartis, pagal kurią jis įsipareigojo konfidencialią informaciją naudoti tik bendrovės interesams, tarnybinėms užduotims vykdyti, o pažeidęs įsipareigojimus – atsakyti už padarytus nuostolius, atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, įskaitant negautas pajamas. Atleidus atsakovą iš darbo ir patikrinus duomenis jo naudotame įmonės kompiuteryje, paaiškėjo, kad atsakovas nuo 2007 metų, naudodamasis konfidencialia įmonės informacija, atlygintinai tarpininkavo sudarant žemės ūkio produkcijos pirkimo–pardavimo sutartis. Atsakovas ieškovei nežinant sudarė sandorius dėl aguonų sėklų

pardavimo už 446 937 Eur, per tarpininę sudarė sandorius dėl išlukštentų sorų sėklų pardavimo už 58 580 Eur, pardavė linų sėklų už 37 805,80 Eur. Ieškovė kreipėsi į teismą, nurodė, kad dėl atsakovo kaltės iš viso negavo 110 934,83 Eur pajamų, prašė jas priteisti iš atsakovo. Atsakovas gynėsi, kad ieškovė bet kuriuo atveju neturėjo lėšų šiems sandoriams sudaryti, todėl realiai nepatyrė jokios žalos.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje išaiškino, kad informacija laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, jeigu turi tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę. Taigi pagal įstatymo formuluotę pripažįstant informaciją komercine paslaptimi nėra būtini jos savininko faktiniai veiksmai tokią informaciją naudoti dabar. Todėl vien galimybės komercinės paslapties savininkui ja pasinaudoti nebuvimas ar nepageidavimas tokią informaciją naudoti konkrečiu momentu savaime nereiškia nei to, kad kitiems asmenims atsiranda teisė atlikti su jos paviešinimu ar pasinaudojimu ja susijusius veiksmus, nei to, kad, juos atlikus, komercinės paslapties savininkui nepadaroma žala. Vertingos informacijos saugojimas ir nenaudojimas tam tikrą laiką versle yra normali komercinė praktika. Taip gali būti daroma, pavyzdžiui, tais atvejais, kai projektas dar nėra išplėtotas iki komercinio lygio; kai dabartinis įmonės produktas vis dar yra konkurencingas rinkoje, todėl išleisti į rinką kitos kartos produktą būtų neracionalu; kai ūkio subjektas siekia susigrąžinti kuo didesnę dalį į ankstesnio produkto kūrimą investuotų lėšų; kai įmonė veikia pelningai ir nesinaudodama komercine paslaptimi ir kt. Lygiai taip pat gali būti saugoma informacija ir verslo santykių metu sukauptos žinios apie įmonės klientus, esamus ar būsimus atitinkamo kliento poreikius ar kt., todėl tokio pobūdžio informacijos nenaudojimas savaime nereiškia, kad jos savininkas neketina gauti iš jos naudos ateityje.

Teismas pažymėjo, kad neteisėtas komercinės paslapties panaudojimas vykdamas veiklą toje pačioje rinkoje, kurioje veikia jos savininkas, reiškia, kad, paklausai nesant neribotai, komercinės paslapties savininkas netenka galimybės turėti verslo santykių, o kitas asmuo, neteisėtai pasinaudojęs komercine paslaptimi, įgyja prieš jį konkurencinį pranašumą, turėdamas galimybę naudotis kito subjekto komercine paslaptimi, tačiau nepatyręs jokių sąnaudų jai sukurti ar plėtoti. Teisė į komercinę paslaptį sudarančią informaciją pati savaime yra vertinga, todėl priklausomai nuo ūkio sektoriaus, kuriame įmonė veikia, tokios teisės gali sudaryti didelę įmonės turto dalį, taip pat jos pačios savaime gali būti civilinės apyvartos objektas. Todėl komercinės paslaptys yra vertingos, kai jos būna naudojamos tiek pagal tiesioginę paskirtį, tiek ir kitais būdais – jos gali būti atlygintinai perduodamos, taip pat gali tapti jų savininko indėliu į bendrą su kitu subjektu projektą ar kt. Spręsti, koku būdu bus naudojama komercinė paslaptį sudaranti informacija, prerogatyva tenka jos savininkui.

Kasacinis teismas pritarė pirmosios ir apeliacinės instancijos teismams, priteisusiems ieškovei iš atsakovo nuostolių atlyginimą.

SUTARČIŲ TEISĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Virgilijus Grabinskas

Kiekvienas asmuo vos ne kas dieną sudaro kokią nors sutartį. Sutartiniai santykiai susiklosto tiek tenkinant elementariausius buitinius poreikius, pavyzdžiui, perkant maistą parduotuvėje, tiek sudarant sudėtingesnes sutartis, pavyzdžiui, perleidžiant nekilnojamąjį turtą, tiek įgyvendinant verslo veiklą. Todėl galima drąsiai teigti, kad vienoda teisės taikymo ir aiškinimo praktika sutarčių teisės klausimais yra aktuali kiekvienam teisės subjektui. Nenuostabu, kad ginčai iš sutartinių santykių ir 2018 m. buvo vieni dažniausiai pasitaikančių kasacinio teismo praktikoje.

Iš gausios praėjusių metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos galima išskirti keletą išaiškinimų, kurie reikšmingi tiek kiekvienam vartotojui, tiek labiau patyrusiems komercinių sutartinių teisinių santykių dalyviams.

Vartotojas, kuriam buvo parduotas netinkamos kokybės naudotas daiktas, turi teisę vienašališkai nutraukti sutartį ir susigrąžinti sumokėtą kainą. Šia teise jis negali pasinaudoti tik tokiu atveju, jeigu daikto trūkumas yra mažareikšmis

Civilinė byla Nr. e3K-3-454-611/2018

Visi vartotojai turi pagrįstą lūkestį, kad jų įsigyta prekė atitiks jai keliamus kokybės reikalavimus. Net ir tais atvejais, kai perkama naudota prekė, pirkėjas įprastai ją perka tam, kad galėtų ją naudoti pagal paskirtį. Vienoje iš kasacinio teismo bylų spręsti su vartotojo sutartinėmis teisėmis kilę klausimai. Ieškovas nusipirko iš atsakovės 8 metų senumo automobilį. Praėjus 9 dienoms nuo įsigijimo, važiuojant automobilis pradėjo skleisti galimai gedimą žyminčius garsus, šiuos išgirdęs ieškovas automobilį sustabdė, apžiūrėjo, o bandant automobilį užvesti iš naujo, to padaryti nepavyko. Nuo įsigijimo ieškovas automobiliu nuvažiavo 313 km. Autoservise automobiliui buvo konstatuotas variklio gedimas. Atlikus gedimo ekspertizę buvo nustatyta, kad variklis sugedo dėl neseniai atliko nekokybiško remonto. Apie variklio problemas ir remontą atsakovė pardavimo metu ieškovo neinformavo. Kadangi, ieškovo nuomone, automobilį suremontuoti užtruktu daug laiko ir kainuotų neproporcingai daug, palyginti su įsigijimo kaina, ieškovas kreipėsi į teismą prašydamas nutraukti sutartį ir grąžinti atsakovei sumokėtus pinigus.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas jį patenkino. Kasaciniame teisme kilo du teisės aiškinimo klausimai: 1) ar pardavėjas privalo garantuoti, kad naudotas automobilis galės būti naudojamas pagal paskirtį; 2) kokiais gynybos būdais galėjo pasinaudoti ieškovas, t. y. ar vienašališkas sutarties nutraukimas šioje byloje yra proporcinga gynybos priemonė.

Atsakydamas į pirmąjį klausimą kasacinis teismas nurodė, kad daikto kokybės garantijos turinys – tai pardavėjo pareiga garantuoti pirkėjui, kad daiktai atitinka sutarties sąlygas ir kad sutarties sudarymo metu nėra paslėptų daiktų trūkumų, dėl kurių daikto nebūtų galima naudoti

tam tikslui, kuriam pirkėjas jį ketino naudoti, arba dėl kurių daikto naudingumas sumažėtų taip, kad pirkėjas, apie tuos trūkumus žinodamas, arba apskritai nebūtų to daikto pirkęs, arba nebūtų už jį tiek mokėjęs.

Parduodamas naudotas daiktas dėl natūralaus nusidėvėjimo, ankstesnio naudojimo sąlygų (intensyvumo ir kt.) savo kokybės savybėmis gali skirtis nuo analogiško naujo daikto, dėl ko galima tikėtis mažiau efektyvios ir trumpesnės jo naudojimo trukmės, tačiau ir toks daiktas turi būti tinkamas naudoti pagal paskirtį. Daikto tinkamumas naudoti pagal paskirtį neturi būti suprantamas kaip įmanomumas jį naudoti, nors ir patiriant dėl to didelių nepatogumų, įvairaus pobūdžio trikdžių ar papildomų sąnaudų.

Teismas taip pat nurodė, kad nei įstatymas, nei šalių pirkimo–pardavimo sutartis nenustato privalomo daiktų kokybės patikrinimo vien dėl to, kad parduodamas naudotas daiktas, todėl pirkėjas turi teisę, o ne pareigą bet kokioje vietoje, bet kokiu laiku ar metodu, atitinkančiu protingumo kriterijus, patikrinti perkamo daikto kokybę. Tai, kad pirkėjas nepasinaudoja savo teise patikrinti perkamo naudoto daikto kokybę, nepanaikina pardavėjo atsakomybės už parduodamo naudoto daikto kokybę, jei įrodoma, kad pirkėjas, kaip bet kuris kitas vidutinis pirkėjas, sutarties sudarymo metu nežinojo arba negalėjo žinoti apie tokį perkamo daikto neatitikimą.

Kita vertus, pardavėjo pareiga garantuoti parduodamo daikto kokybę neapima tų atvejų, kai daikto trūkumai pirkėjui buvo žinomi arba tokie akivaizdūs, kad kiekvienas atidus pirkėjas juos būtų pastebėjęs be jokio specialaus tyrimo. Įstatyme įtvirtintą pardavėjo atsakomybę už parduodamo daikto kokybę prezumpciją pardavėjas gali paneigti įrodęs, kad daikto trūkumai atsirado po daiktų perdavimo pirkėjui dėl to, jog pirkėjas pažeidė daikto naudojimo ar saugojimo taisykles. Byloje konstatuota, kad automobilio trūkumai nebuvo tokie akivaizdūs, kad bet koks atidus pirkėjas būtų galėjęs juos pastebėti be specialaus tyrimo. Kadangi atsakovė turėjo garantuoti parduoto naudoto automobilio kokybę, tai ji atsakinga už paslėptus šio automobilio trūkumus.

Atsakydamas į antrąjį klausimą, kasacinis teismas nurodė, kad vartojimo sutarčių atveju kaip specialioji norma buvo aktualus CK 6.363 straipsnis, konkrečiai šio straipsnio 7–8 dalys. CK 6.363 straipsnio 7 dalies 4 punkte nustatyta pirkėjo (vartotojo) teisė vienašališkai nutraukti sutartį ir pareikalauti iš pardavėjo grąžinti sumokėtą daikto kainą, kai jam parduotas netinkamos kokybės daiktas. Ši vartotojo teisė yra įstatymo suteikta teisė, kuria vartotojas gali pasinaudoti palankesnėmis, nei įprasta, sutarčių teisėje nustatytomis sutarčių pasibaigimo sąlygomis. CK 6.363 straipsnio 7 dalies 4 punkte nustatyta teise vartotojas negali pasinaudoti, arba, kitaip saktant, neturi teisės reikalauti grąžinti pinigų ir vienašališkai nutraukti sutartį, tik tokiu atveju, jeigu daikto trūkumas yra mažareikšmis (CK 6.363 straipsnio 8 dalis). Pagal šią normą toks variklio defektas, koks buvo nustatytas nagrinėjamoje byloje, negalėjo būti vertinamas kaip mažareikšmis. Todėl variklio defektas pagrįstai įvertintas kaip pakankamas pagrindas nutraukti šalių sudarytą pirkimo–pardavimo sutartį.

Sąlygos netikėtomis (siurprizinėmis) gali būti pripažintos tik tada, kai: pirma, standartines sutarties sąlygas parengusi šalis nesudarė tinkamos galimybės kitai šaliai su jomis susipažinti; antra, sąlygos, su kuriomis kita šalis aiškiai nesutinka, yra netikė-

tos, t. y. tokios, kurių ji negalėjo protingai tikėtis būsiant sutartyje*Civilinė byla Nr. e3K-3-318-469/2018*

Nors sutarčių teisė yra grindžiama šalių lygiateisiškumu, tačiau lygiateisiškumas nereiškia vienodos derybinės galios. Derybų metu stipresnioji šalis gali pasinaudoti savo turima galia siekdama kuo naudingesnių sutarties sąlygų. Todėl yra ypač svarbu, kad toks derybinės galios naudojimas būtų teisėtas. Vienas iš sutartinių santykių silpnesniosios ir mažiau patyrusios šalies gynbos būdų yra netikėtų (siurprizinių) sutarties sąlygų kontrolės institutas.

Aptariamoje byloje ieškovė įsipareigojo parduoti, o atsakovas įsipareigojo pirkti elektros energijos kiekį, reikalingą objektams visiškai aprūpinti. Šalys susitarė, kad visi sutarties pakeitimai ar papildymai sudaromi tokia tvarka: turi būti pasiūlyti kitai šaliai raštu iš anksto ne mažiau kaip prieš 60 kalendorinių dienų. Tokie pakeitimai ar papildymai taip pat gali būti siūdomi elektroniniu paštu ir bus laikomi gautais kitą darbo dieną nuo jų išsiuntimo sutartyje nurodytu elektroninio pašto adresu. Sutarties galiojimui einant į pabaigą ieškovė elektroniniu paštu išsiuntė atsakovui Sutarties pratęsimo sąlygas, pagal kurias sutartis buvo pratęsta dar trejiems mėnesiams. Atsakovui nepateikus prieštaravimo dėl pasiūlytų sutarties pakeitimo sąlygų ir sutarties pratęsimo, pakeistos sutarties sąlygos įsigaliojo ir tapo sudėtine neatskiriama sutarties dalimi. Po beveik dvejų metų atsakovas atsiuntė prašymą dėl elektros energijos tiekimo nutraukimo. Reaguodama į tai ieškovė išrašė ir išsiuntė atsakovui sąskaitą dėl 9495,85 Eur sutarties nutraukimo mokesčio apmokėjimo, mokestis buvo apskaičiuotas pagal Sutarties pratęsimo sąlygas. Atsakovas šios sąskaitos neapmokėjo. Iki sutarties pratęsimo naujomis sąlygomis, anksčiau sutartyje buvo nurodytas gerokai mažesnis fiksuotas išankstinio sutarties nutraukimo mokestis – tik 72,40 Eur. Atsakovo teigimu, sutarties pakeitimo sąlyga, kuri gerokai padidino jo mokėtiną sutarties nutraukimo mokestį, buvo nesąžininga ir pažeidė šalių lygiateisiškumą. Atsakovas nurodė, kad jis sutartį sudarė prisijungimo būdu, iš ieškovės pasirinkto sutarties pakeitimo būdo – atsiųsto bendradarbiavimo pasiūlymo teksto negalėjo suprasti, kad juo keičiamas ir pradinėje sutartyje nustatytas sutarties nutraukimo mokestis, ieškovė pažeidė pareigą sutartiniuose santykiuose elgtis sąžiningai. Atsakovas teigė, kad sutartiniuose santykiuose jo derybinė padėtis buvo nelygiavertė su ieškove, kadangi elektros energijos pirkimo santykiuose jis yra neinformuota, nepatyrusi, neturinti derybų patirties šalis.

Kasacinis teismas nusprendė, kad šioje byloje aktualus CK 6.186 straipsnyje įtvirtintas netikėtų (siurprizinių) sutarčių standartinių sąlygų institutas. CK 6.186 straipsnyje įtvirtintų nuostatų tikslas – nustatyti papildomas garantijas šaliai, kuri sudaro sutartį prisijungimo būdu pagal kitos šalies parengtas standartines sąlygas. CK 6.186 straipsnio 1 dalis gali būti taikoma tik tada, kai yra dvi sąlygos: pirma, standartines sutarties sąlygas parengusi šalis neįvykdė CK 6.185 straipsnio 2 dalyje nurodytos pareigos, t. y. nesudarė tinkamos galimybės kitai šaliai susipažinti su standartinėmis sąlygomis; antra, sąlygos, su kuriomis prisijungusi šalis aiškiai nesutinka, yra netikėtos, t. y. tokios, kurių ji negalėjo protingai tikėtis būsiant ateityje. Sprendžiant, ar konkreti sąlyga yra netikėta (siurprizinė), reikia atsižvelgti į jos turinį, formuluotę, išraiškos būdą (CK 6.168 straipsnio 2 dalis). Be to, turi būti atsižvelgiama į prisijungusios sutarties šalies patirtį, tarp šalių susiklosčiusius santykius, kitas aplinkybes, taip pat teisingumo, protingumo ir sąžiningumo

mo kriterijus.

Kasacinis teismas, vertindamas apeliacinės instancijos teismo nustatytas aplinkybes, padarė išvadą, kad iš ieškovės atsiųsto bendradarbiavimo pasiūlymo teksto po pagrindinėmis sąlygomis buvęs išankstinis produkto nutraukimo mokestis nurodytas taip, kad ieškovei galėjo būti neaišku, jog keičiamos ankstesnės sutarties nutraukimo mokestį reglamentuojančios sąlygos. Teismas priėjo prie išvados, kad ieškovė nesudarė tinkamos galimybės kitai šaliai susipažinti su standartinėmis sąlygomis ir tinkamai neatskleidė savo valios nustatyti išankstinio produkto nutraukimo mokestį. Taigi, tokia sutarties nutraukimo mokesčio pakeitimo sąlyga pripažinta siurprizine ir negaliojančia CK 6.186 straipsnio pagrindu.

Galimybė teismui daryti intervenciją į teisėtai sudarytą ir galiojančią sutartį bei vienąšališkai keisti sutartį vienos iš šalių naudai po to, kai vien tik pasikeitė viena iš sutarties šalių, o kitos aplinkybės nepasikeitė, būtų nesąžininga ir iškreiptų sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms instituto prasmę

Civilinė byla Nr. e3K-7-145-421/2018

Šioje byloje ieškovas Šiaulių bankas prašė pakeisti kai kurių iš Ūkio banko perimtų indėlių sutarčių sąlygas sumažinant jose nustatytas palūkanas ir sutrumpinant šių sutarčių terminus; ieškinį motyvavo tuo, kad sutartys buvo sudarytos nustatant itin dideles palūkanas ir ilgus terminus, neatitinkančius rinkos sąlygų, todėl prašė taikyti CK 6.204 straipsnį, nurodantį galimybę prašyti teismo pakeisti sutartį atsižvelgiant į aplinkybių pasikeitimą, iš esmės pakeičiantį sutartinių prievolių pusiausvyrą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė keisti indėlių sutartis šiuo pagrindu. Kasacinis teismas sutiko su šiais teismų sprendimais akcentuodamas, kad visų pirma, siekiant tinkamai pritaikyti šį institutą, reikia įrodinėti ne CK 6.204 straipsnio 2 dalies 1–4 punktuose esančias sąlygas, o tai, kad įvyko prievolių įvykdymo suvaržymas.

Teismas nurodė, kad CK 6.204 straipsnis reglamentuoja sutartinių įsipareigojimų vykdymą pasikeitus aplinkybėms. Šioje teisės normoje įtvirtintos sutartinių įsipareigojimų vykdymo taisyklės gali būti taikomos tik tuo atveju, kai po sutarties sudarymo pasikeičia aplinkybės, turinčios reikšmės sutarties vykdymui. Taigi pirmoji būtinoji CK 6.204 straipsnio taikymo sąlyga yra esminių aplinkybių pasikeitimas, įvykęs po sutarties sudarymo.

Tam, kad būtų konstatuota, jog vienai šaliai sutarties vykdymas yra iš esmės suvaržytas, būtina nustatyti, kad tam tikros aplinkybės iš esmės pakeitė šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą ir kad tos aplinkybės atitinka CK 6.204 straipsnio 2 dalyje išvardytus kriterijus.

Sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimu laikytinos aplinkybės, kai arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas. Sutarties vykdymo suvaržymas turi būti esminis, pažeidžiantis šalių interesų pusiausvyrą, reikalavimas įvykdyti sutartį tokiomis aplinkybėmis prieštarautų sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje ieškovė neįrodė, kad pasikeitė iš ginčo sutarčių gaunama nauda. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, ginčo kaupiamųjų indėlių sutartys vykdymo prasme nepasikeitė, kaip ir nepasikeitė iš jų gaunama nauda, t. y. nei nesuma-

žėja gaunamas įvykdymas, nei padidėja įvykdymo kaina. Nenustačius, kad nei iš esmės padidėjo sutarties vykdymo kaina, nei iš esmės sumažėjo iš sutarties gaunama nauda, nebuvo pagrindo padaryti išvadą, jog tam tikros aplinkybės iš esmės pakeitė šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą. Todėl nebuvo prasmės toliau tirti bei vertinti tų (aplinkybių) atitiktį CK 6.204 straipsnio 2 dalies 1–4 punktuose nustatytoms papildomoms sąlygoms.

Taigi, teisėjų kolegija priėjo prie išvados, kad nagrinėjamoje byloje vien sutarčių šalių pasikeitimas negali pateisinti sutarčių pakeitimo teismo tvarka. Kolegija pabrėžė, kad galimybė teismui daryti intervenciją į teisėtai sudarytą ir galiojančią sutartį bei vienašališkai keisti sutartį vienos iš šalių naudai po to, kai vien tik pasikeitė viena iš sutarties šalių, o kitos aplinkybės nepasikeitė, būtų nesąžininga ir iškreiptų rebus sic stantibus (pasikeitusios aplinkybės) instituto prasmę.

DRAUDIMO TEISĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėja Danguolė Bublienė

Pasinaudoję draudimu galime savo veiklos ar aplinkos riziką perkelti ant draudimo įmonės pečių, tikėdamiesi, kad įvykus netikėtam įvykiui (pavyzdžiui, turto vagystei, gaisrui, kaimynų turto užliejimui, eismo įvykiui, susirgus ar patyrus traumą) ji atlygins atsiradusius nuostolius. Sudarius draudimo sutartį draudimo įmonė (draudikas) įsipareigoja asmeniui, kuris apsidraudžia, (draudėjui) sumokėti draudimo išmoką, jeigu įvyksta draudžiamasis įvykis. Draudimo sutartis yra rizikos sutartis, taigi draudikas turi teisę įvertinti, ar konkreti rizika, t. y. tam tikro pavojaus, neigiamų padarinių atsiradimo tikimybė, yra draudžiama, ir nustatyti tokios rizikos draudimo sąlygas. Dėl šios priežasties pareiga mokėti draudimo išmoką įvykus draudžiamajam įvykiui nėra absoliuti – draudikas, prisiimdamas draudimo riziką, nustato draudimo sutartimi suteikiamos draudimo apsaugos ribas. Draudimo apsauga gali būti nustatoma tiek draudiko parengtomis draudimo rūšies taisyklėmis (standartinės sąlygos), tiek draudimo liudijime (polise) aptartomis individualiomis sąlygomis. Todėl draudėjas, siekdamas apsaugoti savo turtinius interesus žalos atsiradimo atveju, gali susitarti dėl kitokios, nei nustatyta draudimo taisyklėse, draudimo apsaugos apimties, šias sąlygas individualizuojant draudimo polise.

Sudarant draudimo sutartį itin svarbu didelį dėmesį skirti draudimo sutarties sąlygoms, jų turiniui, nesilaikymo pasekmėms, o esant būtinybei – abipusiu sutarimu jas koreguoti, pritaikant prie konkretaus asmens poreikių ar individualios situacijos. Iškilus ginčui dėl draudimo išmokos mokėjimo ar nemokėjimo, kiekvienu konkrečiu atveju vertinama, dėl kokių draudimo apsaugos ribų buvo susitarta draudimo sutartimi, be kita ko, atsižvelgiant ir į tai, ar draudimo apsaugos ribos nustatytos standartinėse ar individualiai aptartose sutarties sąlygose.

Greta savanoriško draudimo, kai sutartis sudaroma laisva draudėjo ir draudiko valia, tam tikrais atvejais pareigą sudaryti draudimo sutartį nustato įstatymai. Pavyzdžiui, transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimas vairuotojams yra privalomas. Už draudimo sutarties sudarymą yra atsakingas transporto priemonės savininkas. Tačiau kai asmuo, kurio vardu yra įregistruotas automobilis, įrodo, jog jį yra pardavęs, tokio automobilio savininkas yra jį pirkęs asmuo, nepriklausomai nuo to, ar šis asmuo jį įregistravo ar jo neįregistravo Kelių transporto priemonių registre. Tokiais atvejais pareiga sudaryti automobilio draudimo sutartį tenka naujajam jo savininkui.

Kai įvyksta eismo įvykis, jis visų pirma fiksuojamas užpildant eismo įvykio deklaraciją ar kitą laisvos formos dokumentą, arba į eismo įvykio vietą yra kviečiama policija. Užfiksavus eismo įvykį nustatomas žalos (draudimo išmokos) dydis ir ją mokėti turintis asmuo (asmens). Kilus ginčui tarp draudiko, apdraudusio transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu, ir draudimo išmoką turinčio teisę gauti asmens dėl draudimo išmokos dydžio, eismo įvykio deklaracija ar ją atitinkantis dokumentas neturi didesnės įrodomosios galios, todėl teismas, nagrinėdamas ginčą, vertina visus šalių pateiktus įrodymus.

Nustatant žalos (draudimo išmokos) dydį už eismo įvykio metu sunaikintą transporto priemonę nėra pagrindo remtis vienu žalos dydžio nustatymo metodu. Iškilus ginčui dėl draudimo išmokos dydžio (žalos dydžio), šis kiekvienu konkrečiu atveju turi būti įrodomas. Teismas žalos dydį nustato ne suteikdamas pirmenybę vienam ar kitam žalos dydžio nustatymo būdai, bet vertindamas kiekvienoje konkrečioje byloje esančius įrodymus. Pažymėtina, kad nors tiek turto draudimo, tiek civilinės atsakomybės draudimo tikslas yra visiškai kompensuoti asmens patirtus nuostolius, draudimo išmokos dydis šių dviejų sutarčių pagrindu gali ir nesutapti.

Kartu pažymėtina, kad ne kiekvienas įvykis, kuriame dalyvauja transporto priemonės, kvalifikuotinas kaip transporto priemonių eismo įvykis, kuriam gali būti taikoma privalomojo draudimo apsauga išmokant draudimo išmoką. Antai draudžiamuoju eismo įvykiu nepripažintas įvykis, kurio metu ekskavatorius, stovėdamas ant geležinkelio bėgių, įrenginėdamas triukšmą mažinančias užtvargas, susidūrė su šilumvežiu.

Aiškiai ir nedviprasmiškai išdėstytos draudimo sutarties sąlygos, dėl kurios buvo individualiai susitarta, nevykdymas yra teisėtas pagrindas atsisakyti mokėti draudimo išmoką

Civilinė byla Nr. 3K-3-479-1075/2018

Įvykus gaisrui įmonė prašė priteisti draudimo išmoką remdamasi tarp jos ir draudimo bendrovės sudaryta turto draudimo sutartimi. Draudimo liudijime (polise) buvo įtvirtinta individualiai aptarta sąlyga, nustatanti, kad visuose apdraustuose pastatuose (patalpose) privalo būti veikianti priešgaisrinė ir turto apsaugos signalizacija su judesio davikliais, prijungta prie saugos firmos pulto (24 val. per parą). Priešingu atveju draudimo apsauga pagal ugnies ir (ar) vagystės riziką negalioja. Draudimo bendrovė atsisakė išmokėti draudimo išmoką, remdamasi tuo, kad apdraustose patalpose priešgaisrinės signalizacijos nebuvo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad draudimo sutarčių sąlygos, apibrėžiančios atsargumo priemonės ir jų pasekmės, vertintinos itin atidžiai, nes jomis draudikas siekia apriboti savo riziką ir kartais išvengti savo pareigų vykdymo draudėjo nenaudai. Paprastai tokiomis sąlygomis pažeidžiami draudėjo teisėti lūkesčiai dėl draudimo sutartimi teikiamos apsaugos. Kita vertus, vertinant sutarčių sąlygas, įtvirtinančias atsargumo priemonės, negalima paneigti ir draudiko teisės įvertinti draudimo riziką ir nustatyti draudimo rizikos sąlygas. Todėl draudimo sąlygos išdėstymas draudimo liudijime (polise), nurodymas aiškios pasekmės, kad draudimo sąlyga negalioja, kartu draudimo liudijime (polise) esant kitai sąlygai su skirtinga pasekme, jos aiškus ir suprantamas išdėstymas suteikia prielaidą manyti, jog nebuvo pagrindo susiformuoti draudėjo lūkesčiui, kad jis įgis apsaugą tokiomis aplinkybėmis, kokios yra nurodytos draudimo sutarties sąlygoje.

Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjamu atveju ginčo draudimo sutarties sąlyga buvo išdėstyta aiškiai ir nedviprasmiškai, ji yra individuali, o ne standartinė, įmonei buvo žinoma apie pareigą turėti ir įrengti priešgaisrinę signalizaciją su judesio davikliais, prijungtą prie saugos firmos pulto (24 val. per parą), tačiau tokia signalizacija taip ir nebuvo įrengta, teismas sprendė, kad draudimo bendrovė pagrįstai atsisakė mokėti draudimo išmoką.

Pasikeitus transporto priemonės savininkui, pareiga apdrausti tokios transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę tenka naujam jos savininkui

Civilinė byla Nr. 3K-3-157-421/2018

Automobilio „Audi“ savininkė ir draudėja ši automobilį pardavė kitam asmeniui, o šis ja važiuodamas Rusijoje sukėlė eismo įvykį. Kadangi minėto eismo įvykio metu žala buvo padaryta Lietuvos Respublikoje registruota, bet transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu neapdrausta transporto priemone, eismo įvykio valstybės – Rusijos – nacionalinis draudikų biuras atlygino padarytą žalą ir pateikė Lietuvos draudikų biurui 1630,73 Eur sumos reikalavimą. Reikalaujama sumą Lietuvos draudikų biuras sumokėjo ir raštu kreipėsi į buvusią automobilio savininkę, reikalaudamas gražinti Rusijos nacionaliniam draudikui sumokėtą sumą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad įstatymai nenustato privalomos automobilio pirkimo–pardavimo sutarties teisinės registracijos. Registruojama atitinkama transporto priemonė, bet ne jos įsigijimo pagrindas. Todėl pasikeitus transporto priemonės valdytojui transporto priemonė nėra iš naujo registruojama, o tik pakeičiami registracijos duomenys, vietoj senojo valdytojo (savininko) įrašomas naujasis. Registro duomenys Draudikų biurui leidžia tik identifikuoti galimą automobilio savininką, bet nesukuria nepaneigiamos nuosavybės teisės prezumpcijos ir neužkerta kelio ginčyti nuosavybės teisių į transporto priemonę. Dėl to tais atvejais, kai Draudikų biuras yra pareiškęs ieškinį registre nurodytam automobilio savininkui, o šis ginasi, teigdamas, kad nuosavybės teisę į transporto priemonę yra perleidęs kitam asmeniui, pastarasis turi būti įtrauktas į bylą šalimi arba trečiuoju asmeniu. Teismas, nustatęs, kad transporto priemonės savininkas yra ne atsakovas, privalo pasiūlyti netinkamą proceso šalį (atsakovą) pakeisti tinkama. Nuosavybės teisei į transporto priemonę perėjus kitam asmeniui, atsakomybę už pareigą sudaryti draudimo sutartį taip pat pereina naujam jos savininkui.

Eismo įvykio deklaracija – ne vienintelis dokumentas, pagal kurį draudikas sprendžia dėl draudimo išmokos dydžio

Civilinė byla Nr. e3K-3-251-1075/2018

2015 m. kelyje Varėna–Marcinkonys įvykusio eismo įvykio metu automobilis „Volvo“ atsitrenkė į automobilį „Audi“ ir jį apgadino. Automobilis „Audi“ draudimo bendrovės buvo apdraustas savanoriškuoju transporto priemonių draudimu. Pagal eismo įvykio deklaraciją, automobilis „Volvo“ atsitrenkė į galinę automobilio „Audi“ dalį, nes „Volvo“ vairuotojas nesilaikė saugaus atstumo. Nenustatyta, kad „Audi“ vairuotojas būtų pažeidęs Kelių eismo taisykles, taip pat kad jo vairuojamas automobilis buvo staigiai stabdomas ar kad toks stabdymas nebuvo būtinas eismo saugumui. Automobilį „Audi“ apdraudusi draudimo bendrovė pripažino šį eismo įvykį draudžiamuoju ir už sugadintą automobilį „Audi“ jo valdytojui išmokėjo 1816,76 Eur draudimo išmoką bei įgijo teisę reikalauti šią sumą iš „Volvo“ automobilio draudikės. Pastaroji sutiko atlyginti tik 951,82 Eur, nes, jos vertinimu, eismo įvykis įvyko dėl abiejų transporto priemonių valdytojų kaltės.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad transporto priemonės valdytojas privalo arba užfiksuoti eismo įvykį eismo įvykio deklaracijoje ar kitame laisvos formos dokumente, arba kviesti policiją tuo atveju, jei eismo įvykio dalyviai nesutaria dėl eismo įvykio aplinkybių. Eismo įvykio deklaracijos paskirtis yra fiksuoti eismo įvykio faktines aplinkybes, dėl kurių šalys sutaria. Teismas nurodė, kad teisiniu reguliavimu dėl eismo įvykio fiksavimo nekviečiant policijos į eismo įvykio vietą nesiekama įpareigoti asmenis sudaryti juos teisiškai įpareigojančiai saistantį susitarimą dėl civilinės atsakomybės sąlygų nustatymo. Be to, atsižvelgiant į tai, kad eismo įvykis nėra kasdienė situacija ir eismo įvykio dalyviai įprastai būna streso būsenos, nebūtų pagrįsta reikalauti, kad jie iš karto po eismo įvykio atliktų veiksmus, kuriais būtų sukuriama, pakeičiamos ar panaikinamos civilinės teisės ir pareigos. Dėl šios priežasties nėra pagrindo aiškinti, jog eismo įvykio deklaracijos 14 laukelio „Mano pastabos“ apatinės dalies „Patvirtinu, jog esu atsakingas (-a) už padarytą žalą“ užpildymas reiškia eismo įvykio dalyvių tikslą sudaryti tokį sandorį ir nustatyti teisiškai įpareigojančius rezultatus.

Kartu Teismas pažymėjo, kad eismo įvykio deklaracija ar ją atitinkantis dokumentas, kai eismo įvykio dalyviai nepranešė apie eismo įvykį policijai, yra pagrindinis ir pirminis dokumentas, kuriuo turi vadovautis draudikas. Jei draudikui kyla abejonių dėl eismo įvykio aplinkybių, tai, atsižvelgdamas į įvykį, eismo įvykio deklaracijoje ar ją atitinkančiame dokumente nurodytą informaciją ar kitas aplinkybes (pavyzdžiui, kai eismo įvykio deklaracijoje ar ją atitinkančiame dokumente nurodytos aplinkybės nesutampa su kitomis aplinkybėmis ar informacija), jis privalo išsamiai ištirti eismo įvykio aplinkybes, siekdamas nustatyti draudžiamąjį įvykio faktą, pasekmes ir draudimo išmokos dydį. Tarp draudiko, apdraudusio transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu, ir draudimo išmoką turinčio teisę gauti asmens iškilus ginčui dėl draudimo išmokos dydžio, šios aplinkybės kiekvienu konkrečiu atveju įrodinėjamos remiantis leistiniais įrodymais. Įstatymai nesuteikia eismo įvykio deklaracijai ar ją atitinkančiam dokumentui didesnės įrodomosios galios, todėl teismas, nagrinėdamas tokį ginčą, turi vertinti visus šalių pateiktus įrodymus.

Nėra teisinio pagrindo įpareigoti draudiką nustatant žalos (draudimo išmokos) dydį remtis vieninteliu žalos dydžio nustatymo metodu

Civilinė byla Nr. e3K-3-81-1075/2018

Eismo įvykių metu buvo apgadintos transporto priemonės „Honda“ ir „Dacia“, kurios draudimo bendrovėje AB „Lietuvos draudimas“ buvo apdraustos transporto priemonių savanoriškuoju draudimu (kasko). Dėl eismo įvykių metu padarytos žalos AB „Lietuvos draudimas“ jų savininkams išmokėjo 1933 Eur ir 11 321,38 Eur draudimo išmokas. Apgadintų automobilių liekanų vertė buvo nustatyta aukciono būdu, pardavus jas atitinkamai už 167 Eur ir 1711,52 Eur. Šių eismo įvykių kaltininkų civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu buvo apdraudusi bendrovė „ERGO Insurance SE“, tačiau ji atlygino AB „Lietuvos draudimas“ tik dalį žalos. Ginčas kilo dėl transporto priemonių likučių vertės dydžio, nulėmusio žalos (atitinkamai ir draudimo išmokos) dydį. AB „Lietuvos draudimas“ įsitikinimu, bendrovė „ERGO Insurance SE“ nepagrįstai rėmėsi teoriniu automobilių likutinės vertės skaičiavimu, o ne realia, aukcionų būdu nustatyta automobilių liekanų verte.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad draudikės, apdraudusios transporto priemonę kasko draudimu, išmokėtas draudimo išmokos dydis pats savaime netampa žalos atlyginimo suma pareiškus reikalavimą draudikei, apdraudusiai transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu. Iškilus ginčui dėl draudimo išmokos dydžio (žalos dydžio) tarp asmens, reikalaujančio išmokėti draudimo išmoką, ir draudiko, apdraudusio transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu, draudimo išmokos dydis (žalos dydis) kiekvienu konkrečiu atveju bus įrodinėjamas remiantis CPK nustatytomis įrodinėjimo taisyklėmis ir leistiniais įrodymais. Aukcionas yra pardavimo, o ne vertinimo įrankis, tačiau vien tuo remiantis nėra pagrindo teigti, jog pati savaime aukciono būdu parduoto turto kaina neatitinka tikrosios turto vertės. Atvirkščiai, būtent turto pardavimo kaina gali geriausiai identifikuoti realią daikto vertę. Vertinant, ar reali turto pardavimo aukcione kaina konkrečiu atveju laikytina reikšmingu kriterijumi apskaičiuojant žalą, gali turėti reikšmės to turto pardavimo aplinkybės, sandorio, kuriuo tas turtas buvo parduotas, sudarymo aplinkybės ir ypatumai, sandorio šalių ryšiai ir kt. Remiantis bendrąja įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykle, ieškovė turėjo įrodyti, o atsakovė – paneigti, kad transporto priemonių likučių pardavimo aukcionas vyko tokiais aplinkybėmis, kurios užtikrina turto pardavimą pagal didžiausią įmanomą turto vertę, be to, atsakovė, nesutikdama su ieškovės pateiktais argumentais, turėjo įrodyti, jog parduotų transporto priemonių likučių kaina nėra reali ir protinga.

Įvykis, kurio metu ekskavatorius, stovėdamas ant geležinkelio bėgių, įrenginėdamas triukšmą mažinančias užtvargas, susidūrė su šilumvežiu, nelaikomas draudžiamuoju eismo įvykiu

Civilinė byla Nr. 3K-3-44-1075/2018

Byloje kilo ginčas dėl įvykio, kai šilumvežis susidūrė su ekskavatoriumi, kuris, stovėdamas ant geležinkelio bėgių, įrenginėjo triukšmą mažinančias užtvargas, pripažinimo draudžiamuoju eismo įvykiu.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad sprendžiant, ar įvykis kvalifikuotinas kaip transporto priemonių eismo įvykis, kuriam gali būti taikoma privalomojo draudimo apsauga, esminę reikšmę turi ne vieta, kurioje įvykis įvyksta, bet funkcija, pagal kurią transporto priemonė tuo metu yra naudojama. Taigi, tais atvejais, kai transporto priemonės (pavyzdžiui, traktoriai), be to, kad yra naudojamos kaip transporto priemonės, tam tikromis aplinkybėmis dar gali būti naudojamos kaip darbo mašinos, svarbu nustatyti, ar tuo momentu, kai įvyko įvykis, su kuriuo susijusi ši transporto priemonė, ta transporto priemonė iš esmės buvo naudojama kaip transporto priemonė (tokiu atveju šis naudojimas patenka į „transporto priemonių eismo“ sąvoką) ar kaip darbo mašina (tokiu atveju šis naudojimas į tą sąvoką nepatenka). Atsižvelgiant į tai, kad ekskavatorius buvo naudojamas kaip darbo mašina (iki įvykio pervažiavo dirbti ant geležinkelio bėgių ir veikė darbo režimu, o paties įvykio metu stovėjo), toks naudojimas nepatenka į „transporto priemonių eismo“ sąvoką, atitinkamai jo metu įvykęs įvykis negali būti pripažintas draudžiamuoju įvykiu.

BANKROTO, RESTRUKTŪRIZAVIMO, FIZINIO ASMENS MOKUMO ATKŪRIMO PROCESAI

Civilinių bylų skyriaus teisėja Alė Bukaviniene

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 metų praktikoje išnagrinėta ne viena byla, susijusi su fizinio asmens mokumo atkūrimo procesu, juridinio asmens bankroto ir restruktūrizavimo procesais. Tik tinkamas šiuos procesus reglamentuojančių teisės normų taikymas gali užtikrinti, kad bus maksimaliai sumažinta rizika, jog nemokių ar ant nemokumo ribos balansuojančių asmenų turtinė padėtis nepablogės ar nebus pabloginta taip, kad nebus įmanoma bent iš dalies atsiskaityti su kreditoriais. Taigi, visi šie procesai turi panašius tikslus. Juridinio asmens bankroto proceso tikslas – tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tuo pačiu metu įmonei – skolininkei likviduojant skolų naštą, taip apsaugant kreditorius nuo dar ilgesnio bankrutuojančios įmonės atsiskaitymų uždelsimo. Kita vertus, juridinio asmens restruktūrizavimas yra švelnesnė priemonė, kuria siekiama sudaryti sąlygas juridiniams asmenims, turintiems finansinių sunkumų ir nenutraukusiems ūkinės komercinės veiklos, išsaugoti ir plėtoti šią veiklą, sumokėti skolas ir išvengti bankroto. Galbūt atrodo paradoksalu, tačiau fizinio asmens bankroto procesas, nepaisant jo pavadinimo, savo prigimtimi iš tiesų yra artimesnis ne juridinio asmens bankroto, bet restruktūrizavimo procesui; taip yra todėl, kad fizinio asmens bankroto proceso metu yra siekiama panašių tikslų kaip ir juridinių asmenų restruktūrizavimu, t. y. atkurti fizinio asmens mokumą. Atsižvelgdami į šių procesų giminiškumą toliau aptarsime po vieną aktualią 2018 m. nutartį, kuriose pateikiami naujausi šių teisės sričių išaiškinimai.

Sąžiningumo reikalavimo laikymasis yra svarbus ne tik fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo stadijoje, bet ir viso bankroto proceso metu. Įstatyme nustatytais atvejais nesąžiningas elgesys gali būti pagrindas nutraukti bankroto bylą

Civilinė byla Nr. e3K-3-52-248/2018

Fiziniam asmeniui, kuris nebeišgali susimokėti susikaupusių skolų, tačiau siekia atkurti savo mokumą, įstatymas kelia du pagrindinius reikalavimus: pirma, jis turi būti iš tikrųjų nemokus; antra, jo nemokumo būklė neturi būti sukelta nesąžiningais veiksmais. Sąžiningumo reikalavimo laikymasis yra svarbus ne tik bankroto bylos iškėlimo stadijoje (t. y. vertinant, ar asmens nemokumas neatsirado dėl jo paties nesąžiningumo), tačiau ir vykdant mokumo atkūrimo planą – bankroto byloje teismo patvirtintą tam tikram laikotarpiui nustatytą tvarką, apibrėžiančią asmens siekiamas gauti pajamas, maksimalias išlaidas, kreditoriams mokamas sumas ir pan., kurios asmuo įsipareigoja laikytis. Įstatyme nustatytais atvejais nesąžiningas elgesys gali būti pagrindas nutraukti bankroto bylą. Vienoje kasacinio teismo nagrinėtoje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė, kad pareiškėja bankroto proceso metu gavo papildomų pajamų iš neteisėtos veiklos ir šias pajamas nuslėpė nuo kreditorių bei bankroto administratores. Dėl šių veiksmų kreditoriai pareikalavo nutraukti jos bankroto bylą.

Kasacinis teismas, spręsdamas dėl tokių veiksmų atitikties sąžiningumo reikalavimui, pirmiausia nurodė, kad būtent nuo asmens, kuriam iškelta bankroto byla, sąžiningų pastangų priklauso bankroto plano įvykdymo sėkmingumas, kartu fizinio asmens bankroto tikslų įgyvendinimas. Taigi, pirmiausia fizinis asmuo privalo būti aktyvus, sąžiningai naudotis jam įstatymo suteiktomis teisėmis ir vykdyti jam nustatytas pareigas. Tokiam asmeniui nebendradarbiaujant ir nesiekiant maksimalaus galimo kreditorių reikalavimų tenkinimo, bankroto procesas nebus rezultatyvus, nebus užtikrintas kreditorių interesų gynimas, kartu bus pažeista skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyra. Tai reiškia, kad, sprendžiant bet kokius fizinio asmens bankroto proceso metu kilusius klausimus, priskirtus teismo kompetencijai, turi būti taikomos taisyklės dėl bankrutuojančio asmens sąžiningumo vertinimo, skolininko ir kreditorių interesų balanso išlaikymo ir kt.

Pagal įstatymą bankroto byla nutraukiama, jeigu fizinis asmuo nuslepia nuo bankroto administratoriaus bankroto proceso metu gautas lėšas ir kitą turta, kurių vertė viršija vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį, ir tai gali pakenkti kreditorių interesams ar turėti įtakos fizinio asmens mokumui atkurti. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad nusikalstamu būdu gautų lėšų nuslėpimas negalėtų būti pagrindas nutraukti bankroto bylą pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 6 punktą, nes šios lėšos nėra gautos teisėtu būdu, todėl negali būti naudojamos atsiskaitymams su kreditoriais ir bankroto administratore, taigi negali turėti įtakos ir kreditorių interesams.

Tačiau kasacinis teismas sutiko su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadomis, kad šiuo atveju vis dėlto buvo pagrindas nutraukti pareiškėjos bankroto bylą. Jos elgesys (nevykdė mokumo atkūrimo plane nustatytų pareigų mokėti įmokas kreditoriams, neieškojo geriau mokamo darbo, ėmėsi nusikalstamos veiklos (įsiteisėjusiais teismo nuosprendžiais pripažinta kalta padariusi nusikalstamas veikas), nevykdė teismo įpareigojimų, nedėjo pastangų mokumui atkurti, priešingai – turėjo nepateisinamų išlaidų) buvo nesąžiningas. Toks elgesys sudarė pagrindą nutraukti bankroto bylą pagal Fizinių asmenų bankroto įstatymo 10 straipsnio 2 dalį.

Įmonės veiklos patikrinimas, atliekamas bankroto procese ir vykdant juridinio asmens veiklos tyrimą, yra skirti iš esmės tam pačiam tikslui ir įgyvendinami panašiomis priemonėmis, todėl šių institutų dubliavimas nėra tikslingas

Civilinė byla Nr. e3K-3-132-421/2018

Vienoje įdomesnių bylų kasacinis teismas atskleidė juridinio asmens bankroto proceso santykį su juridinio asmens veiklos tyrimu. Byloje kilo klausimas, ar tikslinga atlikti juridinio asmens veiklos tyrimą, kai jam jau iškelta bankroto byla. Pagal įstatymą atliekant juridinio asmens veiklos tyrimą teismo paskirti ekspertai ištiria, ar juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai, ir jei nustatoma netinkama veikla, teismas sprendžia taikyti priemones, nurodytas CK 2.131 straipsnyje.

Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad įmonių veiklos tyrimas nėra priemonė, naudojama vien tik akcininkų naudai. Tyrimo proceso tikslai yra: pirma, konfliktuojančių šalių įmonėje santykių atkūrimas, šia prasme įmonės veiklos tyrimas yra tam tikra pagalbos priemonė;

antra, nustatyti, kas iš tikrųjų įmonėje vyksta, ir įvertinti atsakomybę už padarytas klaidas. Veiklos tyrimu siekiama įgyvendinti juridinio asmens valdymo kontrolę ir taip apsaugoti mažumos akcininkų privačius interesus bei visų akcininkų, suinteresuotų tinkamu juridinio asmens veiklos plėtojimu, interesus. Tyrimo proceso tikslas yra į ateitį nukreipti įmonės interesai – išsaugoti įmonės tęstinumą, ir būtent šis interesas įmonės tyrimo procese yra labiausiai saugotinas.

Analizuodamas bankroto proceso ir įmonės veiklos tyrimo proceso santykį kasacinis teismas nurodė, kad, įmonei iškėlus bankroto bylą, pradeda veikti specialaus įstatymo (Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo; ĮBĮ), kurio prioritetas prieš bendrąsias civilinės teisės normas pripažįstamas tiek teismų praktikoje, tiek ir teisės doktrinoje, nustatytas teisinis reguliavimas, suteikiantis bendrovės ir jos vadovo veiklos patikrinimo įgaliojimus bankroto administratoriui.

Pagal ĮBĮ, bankroto administratorius, įmonei iškėlus bankroto bylą, patikrina įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir pareiškia ieškinius dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais; taip pat padaręs prielaidą, kad yra tyčinio bankroto požymių, kreipiasi į bankroto bylą nagrinėjantį teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu; taip pat gali pateikti ieškinį teismui dėl žalos atlyginimo.

Bankroto administratorius turi pareigą patikrinti bendrovės ir jos valdymo organų veiklą, siekdamas racionalaus bankrutuojančios įmonės turto ir lėšų panaudojimo bei kuo geresnio (maksimalaus) kreditorių reikalavimų patenkinimo rezultato. Vadinasi, bankroto procedūrų vykdymo metu, be kita ko, yra įgyvendinamas ir ieškovo itin akcentuojamas prašomo taikyti įmonės veiklos tyrimo instituto tikslas – nustatomas veiklos tinkamumas (ar buvo priimti nuostolingi sprendimai, sudaryti nuostolingi sandoriai) bei įvertinama asmenų (įskaitant vadovo) atsakomybė už padarytas klaidas, reiškiant ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, žalos atlyginimo, bankroto pripažinimo tyčiniu.

Todėl kasacinis teismas priėjo prie išvados, kad juridinio asmens veiklos tyrimas ir bankroto procesas skirti tam pačiam tikslui panašiomis priemonėmis, todėl šių institutų dubliavimas nėra tikslingas. Pradėjus įmonės bankroto procesą nėra įmanoma įmonės veiklos tyrimo priemonėmis padėti įmonei užtikrinti jos veiklos tęstinumą (pažymėtina, kad būtent tokio tikslo siekiama atliekant įmonės veiklos tyrimą), nes bankroto procese vyrauja įmonės kreditorių interesai, dėl kurių užtikrinimo ir kreditorių finansinių reikalavimų tenkinimo yra atsakingas bankroto administratorius. Bankroto procese administratorius atlieka įmonės veiklos patikrinimą ir pagal turimus įgaliojimus imasi veiksmų: tikrina įmonės veiklą iki bankroto, sudarytus sandorius, esant teisiniam pagrindui, reiškia teisme reikalavimus dėl žalos atlyginimo iš atsakingų asmenų, bankroto pripažinimo tyčiniu ir kt.

Restruktūrizavimo administratorius neturi teisės restruktūrizuojamos įmonės vardu ginčyti tokios įmonės iki restruktūrizavimo bylos jai iškėlimo sudarytus sandorius

Civilinė byla Nr. 3K-3-273-611/2018

Nors juridinio asmens bankroto procese yra įprasta praktika, kad bankroto administratorius actio Pauliana pagrindu ginčija bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius, galimybė šiuo

pagrindu restruktūrizavimo byloje administratoriui ginčyti įmonės sandorius vienoje iš bylų sukėlė abejonių. Kasacinis teismas sprendė klausimą, ar restruktūrizavimo administratoriui įstatymai suteikia tokius įgaliojimus.

Kasacinis teismas formuojamoje praktikoje yra pažymėjęs, kad restruktūrizavimo administratorius įmonės vadovo nepakeičia. Tačiau restruktūrizavimo administratorius, įsiteisėjęs teismo nutarčiai iškelti įmonės restruktūrizavimo bylą, privalo atlikti įvairius veiksmus, susijusius su efektyviu restruktūrizuojamos įmonės mokumo atkūrimu, t. y. prižiūrėti restruktūrizuojamos įmonės valdymo organų veiklą, susijusią su restruktūrizavimo plano vykdymu, nurodyti įmonės valdymo organų nariams jų veiklos trūkumus ir nustatyti terminą tiems trūkumams pašalinti, ir kt.

Esant iškeltai restruktūrizavimo bylai, juridinis asmuo toliau vykdo veiklą, o jo valdymo organai išsaugo savo valdymo įgalinimus, kurių, priešingai nei bankroto byloje, restruktūrizavimo administratorius neperima. Restruktūrizavimo administratoriaus funkcijos iš esmės yra susijusios su pareikštų kreditorių finansinių reikalavimų priėmimu ir perdavimu juos tvirtinti ar ginčijimu teisme, su restruktūrizavimo plano rengimu ir jo įgyvendinimu bei įmonės valdymo organų priežiūra. Vykdydamas šias funkcijas, restruktūrizavimo administratorius turi Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme įtvirtintas teises, kurios yra pakankamos jo funkcijoms tinkamai vykdyti.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad restruktūrizavimo byloje nėra kvestionuojami ir peržiūrimi įmonės iki restruktūrizavimo bylos iškėlimo sudaryti sandoriai, todėl Įmonių restruktūrizavimo įstatymas nenustato restruktūrizavimo administratoriui teisės ir (ar) pareigos, priešingai nei Įmonių bankroto įstatymas bankroto byloje, peržiūrėti įmonės iki restruktūrizavimo bylos iškėlimo sudarytus sandorius ir, esant pagrindui, juos ginčyti teisme.

Kasacinis teismas priėjo prie išvados, kad nėra teisinio pagrindo vertinti, jog įstatyme neįtvirtinimas restruktūrizavimo administratoriui teisės ginčyti įmonės sandorius yra įstatymo spraga. Atitinkamai restruktūrizavimo administratorius turi tiek teisių, kiek jų tiesiogiai nustato įstatymas, ir jo kompetencijos turinys negali būti aiškinamas per plačiai.

VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TEISĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėja Birutė Janavičiūtė

Lietuvos Aukščiausiajam Teismui 2018 metai – tiek kokybiškai, tiek kiekybiškai ligi šiol patys produktyviausi viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo prasme. Išnagrinėtos 38 bylos, iš kurių vienoje kreiptasi prejudicinio sprendimo į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, o kitoje išplėstinė teisėjų kolegija pakeitė ankstesnę praktiką ir suformavo naujų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių.

Nors naujos redakcijos Viešųjų pirkimų įstatymas (VPĮ) galioja nuo 2017 m. liepos 1 d., tačiau tik keturiose bylose šalių ginčas spręstas taikant naująjį viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą. Kita vertus, aktualios kasacinio teismo viešųjų pirkimų praktikos reikšmė nesumenksta, nes nemažai ankstesnių kasacinio teismo ir Teisingumo Teismo teisės aiškinimo taisyklių įtvirtintos dabartiniame nacionaliniame ir Europos Sąjungos teisiniame reguliavime, be to, jurisprudencija užpildomas iki šiol egzistuojančios teisės reguliavimo spragos ar atskleidžiamas abstrakčių teisės normų turinys konkrečiame ginče.

Kasacinio teismo 2018 metų viešųjų pirkimų ginčų praktika plati, apima įvairiausius klausimus, kuriuose vyrauja viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo, mažiau – perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūrėjimo procedūriniai aspektai. Svarbiausios teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės viešųjų pirkimų bylose priimtos dėl tiekėjų pasiūlymų pripažinimo konfidencialia informacija, pirkimo sąlygų teisėtumo, tiekėjų pasiūlymų vertinimo tinkamumo, ūkio subjektų sąžiningo varžymosi viešojo pirkimo procedūrose ir perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros.

Pristatytų svarbiausių viešųjų pirkimų ginčų sričių, kurios aktualios kiekvienais metais, tendencijos ir svarbiausios teisinės idėjos yra šios: viešųjų pirkimų teisiniai santykiai atviri, visuomeniški, juose konfidencialumas yra išimtinis; viešojo pirkimo konkurso sąlygų teisėtumas vertinamas pagal jų suprantamumą ir praktinį pritaikomumą, galimybę lygiateisiškai įvertinti tiekėjų pasiūlymus; tiekėjų pasiūlymai vertinami išimtinai pagal pirkimo sąlygas, tiekėjų nenaudai negali būti taikomi iš anksto neišviešinti reikalavimai; ūkio subjektai turi varžytis sąžiningai ir savarankiškai, už pirkimo procedūrų teisėtumo kontrolę pirmiausia atsakingos perkančiosios organizacijos; tiekėjų teisė į teisminę gynybą turi būti veiksminga, kartu nepažeisti ir viešojo intereso.

Toliau pateikiami kelių išnagrinėtų viešųjų pirkimų bylų iliustratyvūs gausios kasacinio teismo praktikos pavyzdžiai.

Viešojo pirkimo sąlygos turi atitikti racionalaus lėšų panaudojimo principą, tačiau bet kokių atveju perkančiosios organizacijos negali atmesti tiekėjų pasiūlymų pagal iš anksto neišviešintas sąlygas

Civilinė byla Nr. e3K-3-325-469/2018

Šiaulių miesto savivaldybės administracija paskelbė teritorijų tvarkymo ir valymo paslaugų pirkimo viešąjį konkursą, ieškovė jame pateikė savo pasiūlymą, tačiau jos pasiūlymas buvo atmestas. Tiekėjo ir perkančiosios organizacijos nesutarimas kilo dėl ginčo konkurso sąlygos, pagal kurią tiekėjas privalo turėti ne mažiau kaip 350 vnt. šiukšlių dėžių, aiškinimo ir taikymo. Šalys nesutarė, ar ieškovės pateiktos paslaugos teikimo priemonės laikytinos šiukšlių dėžėmis ar šiukšlių konteineriais. Perkančioji organizacija savo sprendimą atmesti ieškovės pasiūlymą grindė tuo, kad ieškovės pateiktos talpyklos plastmasinės, didelės (240 l), šiukšlių talpyklos buvo su ratukais ir uždengiamu dangčiu, todėl kiekvienam protingam asmeniui aišku, kad jos yra konteineriai, o ne dėžės, kaip reikalauta Konkurso sąlygose, be to, jos neatitiko estetinių reikalavimų, būtinų teikiant viešųjų erdvių tvarkymo paslaugas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad perkančiosios organizacijos sprendimas, atsižvelgiant į ginčo Konkurso sąlygą ir kitas jo nuostatas, yra neteisėtas. Perkančiosios organizacijos privalo pirkimo sąlygas formuluoti taip, kad jos būtų aiškios visoms šalims, pagal jas būtų galima įsigyti tinkamą pirkimo objektą, racionaliai panaudoti pirkimui skirtas lėšas bei įsitikinti ūkio subjektų pajėgumu tinkamai įvykdyti viešojo pirkimo sutartį. Be to, perkančiosios organizacijos tiekėjų pasiūlymus turi vertinti išimtinai pagal pirkimo sąlygas, negali atmesti pasiūlymų pagal iš anksto neišviešintus reikalavimus, nepriklausomai nuo to, kad kai kurie jų visuotinai ar daliai subjektų yra žinomi. Šiame kontekste kasacinis teismas nuosekliai laikosi pozicijos, kad mokslo (ar kitoje srityje) vartojamos sąvokos, sampratos savaime neturi visuomet turėti tapachios reikšmės kaip ir viešojo pirkimo sąlygose, ypač kai tokia perkančiosios organizacijos valia aiškiai neįtvirtinta pirkimo sąlygose.

Tiek lingvistiniu (semantiniu) požiūriu, tiek pagal viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą šiukšlių dėžių ir šiukšlių konteinerių kategorijos iš esmės yra labai artimos, jų skirtumai gali egzistuoti priklausomai nuo tam tikro konteksto ar vartojimo tikslo. Sveiko proto ar visuotinai žinomos aplinkybės argumentai nepakankami, kad paneigtų ieškovės teiginį, jog ji nupirko šiukšlių dėžes. Bet kokių atveju, net ir pripažįstant, kad vizualiai šiukšlių dėžės ir konteineriai skiriasi, bet Konkurso sąlygose aiškiai neįtvirtintus perkančiosios organizacijos poreikių ir tikslų, ypač estetinių, pirmiau nurodytų kategorijų skirtumai negali būti aiškinami ir taikomi ūkio subjektų nenaudai. Kita vertus, šie tikslai yra vertinamojo pobūdžio ir pagal galiojančią teisinį reguliavimą nėra draudžiama viešosiose miestų erdvėse statyti konteinerių šiukšlėms rinkti.

Vis dėlto negalima paneigti ir fakto, kad specifinei paskirčiai (poreikiui) yra naudojamos ir priimtinos nevienodo tūrio, medžiagos, formos ir kt. šiukšlių talpyklos. Sutiktina su vertinimu, kad pageidautina, jog aplinkos tvarkymo paslaugos viešosiose, Šiaulių miestą reprezentuojančiose erdvėse teiktinos (ir gautinos) kiek įmanoma vizualiai tinkamomis priemonėmis, tačiau, kaip nurodyta, jos turi būti aiškiai išviešintos. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad dėl aptartų aplinkybių ginčo Konkurso sąlyga ir su ja susijusios nuostatos vertintinos kaip ydingos ir prieštaraujančios viešojo pirkimo efektyvumo principui bei racionalaus lėšų panaudojimo reikalavimams, nes sudarė sąlygas ūkio subjektams pasiūlyti neestetiskas ir nereprezentatyvias šiukšlių talpyklas.

Perkančiosios organizacijos (suteikiančiosios institucijos) viešojo pirkimo (koncesi-

jos) procedūras privalo atlikti neformaliai, atsižvelgdamos į proporcingumo ir turinio viršenybės prieš formą principus, įvertinusios visas atitinkamas aplinkybes

Civilinė byla Nr. e3K-3-468-469/2018

Vilniaus miesto savivaldybės administracija bei Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (atsakovai) vykdė Nacionalinio stadiono koncesijos konkursą (toliau – Konkursas). Paskelbus koncesininko atranką Konkurso kriterijus atitiko ieškovė ir kita bendrovė. Šios įmonės iki 2017 m. gruodžio 8 d. 12.00 val. Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (toliau – CVP IS) turėjo pateikti pasirašytą elektroninį pasiūlymą. Ieškovė į elektroninę sistemą įkėlė savo preliminarų pasiūlymą, tačiau nesugebėjo jo pasirašyti elektroniniu parašu. Tuo pačiu metu, ieškovė sprendama technines pasiūlymo įkėlimo į elektroninę sistemą ir jo pasirašymo problemas, atsakovams iki nustatyto termino pabaigos pateikė pasiūlymo popierinę versiją, tačiau atsakovai 2018 m. sausio 15 d. priėmė ginčijamą sprendimą, kuriuo iš esmės pripažinta, kad ieškovės pateiktas pasiūlymas neatitinka Konkurso sąlygų ir nepriimamas. Ieškovė prašė teismo panaikinti atsakovų sprendimus, kuriais nuspręsta nepratęsti termino ieškovės preliminarui pasiūlymui pateikti ir laikyti ieškovės pateiktus dokumentus neatitinkančiais pasiūlymo pateikimui keliamų reikalavimų, o ieškovės popierine forma pateiktą preliminarų pasiūlymą – nepateiktu ir grąžinti ieškovei.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ieškovės ieškinį iš esmės patenkino, panaikino ginčijamus sprendimus, įpareigojo atsakovus priimti ieškovės preliminarų pasiūlymą bei spręsti dėl tolesnio jos dalyvavimo Konkurse. Teismas pažymėjo, kad šalių ginčui aktualiame teisiniame reguliavime, pirma, nebuvo įtvirtintos aiškios privalomosios normos, kurioje būtų nustatytas draudimas koncesijos konkurso dalyviui pataisyti formalų elektroninio pasiūlymo pateikimo (pasirašymo) trūkumą, antra, jame (reguliavime) tokio pobūdžio trūkumų taisymo situacijos apskritai nesureglamentuotos. Dėl to kasacinis teismas ginčijamą atsakovų sprendimą vertino pagal viešųjų pirkimų principus, nepagrįsto konkurencinio pranašumo ir formalaus pažeidimo kriterijus, turinio viršenybės prieš formą principą.

Kasacinis teismas nurodė, kad leidimas ūkio subjektui ištaisyti formalų elektroninio pasiūlymo pasirašymo ir pateikimo tvarkos trūkumą nepažeidžia tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principų. Ieškovė visą laiką nuosekliai įrodinėjo, kad nesiekia pateikti turinio prasme naujo pasiūlymo, o tik nori, kad jai būtų leista pasirašyti jau į CVP IS įkeltą dokumentą. Teismas pažymėjo, kad toks leidimas nesuponuotų neleistino Konkurso nuostatų pakeitimo ir procedūrų neskaidrumo. Ginčijamas atsakovų sprendimas yra formalus, neatitinka siekiamų tikslų ir yra neproporcingas. Jei atsakovai koku nors būdu būtų patenkinę ieškovės prašymą ir priėmę jos pasiūlymą, tai savaime nebūtų lėmę kito Konkurso dalyvio interesų pažeidimo, juolab kad šie ūkio subjektai nebuvo atsidūrę vienodoje situacijoje (kitam ūkio subjektui pavyko įkelti pasiūlymą į CVP IS ir jį pasirašyti elektroniniu parašu).

Kasacinis teismas konstatavo, kad dėl neteisėtų atsakovų veiksmų buvo pažeisti ne tik ieškovės teisėti interesai, bet ir apskritai suvaržyta tiekėjų konkurencija. Be to, buvo pakenkta laisvam ir rinkos ekonomikos principus atitinkančiam šalių varžymuisi. Kyla pagrįstų abejonų dėl atsa-

kovų galimybių pasiekti geriausią rezultatą ir dėl to racionaliai panaudoti lėšas, kai į derybas pakviestas ūkio subjektas nejaučia konkurencinio spaudimo iš kito dalyvio ir dėl to neišvengiamai sumenksta pačių suteikiančiųjų institucijų derybinė galia ir pasirinkimo laisvė.

Teismai turi siekti apginti tiekėjų turtinius interesus pirmajame teismo procese dėl perkančiosios organizacijos sprendimų teisėtumo, o ne vėlesniame dėl jos civilinės atsakomybės; tiekėjas, siekiantis prisiteisti žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos, privalo iš pradžių nuginčyti jo teises pažeidžiančius sprendimus; teismui pripažinus perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, ji ne dėl visų ūkio subjektų gali (privalo) atlikti pakartotinius pasiūlymų vertinimo veiksmus

Civilinė byla Nr. e3K-7-359-469/2018

Ieškovė kreipėsi į teismą, prašydama priteisti nuostolių atlyginimą iš atsakovės perkančiosios organizacijos dėl to, kad ši viešojo pirkimo konkurso laimėtoju neteisėtai išrinko kitą ūkio subjektą. Šalių ginčas susijęs su anksčiau nagrinėta byla, kurioje Lietuvos apeliacinis teismas buvo konstatavęs, kad perkančiosios organizacijos sprendimai (trečiasis asmuo buvo pripažintas viešojo konkurso laimėtoju; jo pateiktas neįprastai mažos pasiūlymo kainos pagrindimas buvo laikytas tinkamu) yra neteisėti; be to, teismas išsaugojo neteisėtai sudarytą viešojo darbų pirkimo sutartį. Dėl to ieškovė inicijavo naują teisminį ginčą. Ji nurodė, kad dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų prarado galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį bei negavo suplanuotų pajamų.

Pažymėtina, kad ankstesnėje byloje pateikti ieškovės prašymai taikyti laikinąsias apsaugos priemones teismų buvo atmesti, o apeliacinės instancijos teismas leido toliau vykdyti neteisėtai sudarytą sandorį. Dėl to reikalavimas atlyginti žalą tapo vienintele priemone, siekiant apginti tiekėjo turtinius interesus.

Kasacinis teismas pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad teismų sprendimai dėl tiekėjų gynybos instrumentų – laikinųjų apsaugos priemonių ir neteisėtai sudarytos sutarties išsaugojimo – taikymo gali prisidėti prie ginčų kilimo dėl žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų. Dėl to perkančiosios organizacijos gali susidurti su dvigubo mokėjimo už sutartį situacijomis: mokėti trečiajam asmeniui už prekes, suteiktas paslaugas ar atliktus darbus bei atlyginti ieškovui jo negautas pajamas. Atsižvelgiant į tai, pagrįsta ir racionalu, išskyrus tam tikras specifines situacijas, kai iš tiesų būtina skubiai, neatsižvelgiant į ginčo baigtį, užtikrinti viešąjį interesą dėl pirkimo objekto ar jo teikiamos naudos, apginti ieškovų tiekėjų turtinius interesus, įskaitant dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir neteisėtai sudarytos viešojo pirkimo sutarties panaikinimo, jau pirmame teismo procese dėl neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų, o ne vėliau sprendžiant ginčus dėl jų civilinės atsakomybės.

Kasacinis teismas suformulavo naują teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę dėl ieškovų tiekėjų, siekiančių nuostolių atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų, procesinių pareigų: tiekėjui pripažįstamas teisinis suinteresuotumas iš perkančiosios organizacijos reikalauti atlyginti patirtą žalą, jei šis reikalavimas bus grindžiamas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, kuriuo bus pripažinta, kad perkančiosios organizacijos sprendimas, dėl kurio tiekėjas nebuvo pripažintas viešojo pirkimo

laimėtoju, yra neteisėtas; vis dėlto tiekėjo teisė tame pačiame procese priteisti negautas pajamas iš perkančiosios organizacijos dėl šios neteisėtų veiksmų turi būti pripažįstama, jei civilinės atsakomybės byloje tiekėjas įrodo, kad jis dėl objektyvių priežasčių negalėjo iš anksto nuginčyti neteisėto perkančiosios organizacijos sprendimo. Taigi nuo šiol tiekėjai galės reikalauti priteisti žalos atlyginimą iš perkančiųjų organizacijų tik tuomet, jei jie iš anksto nuginčys perkančiųjų organizacijų sprendimus, dėl kurių su jais nebuvo sudaryta viešojo pirkimo sutartis.

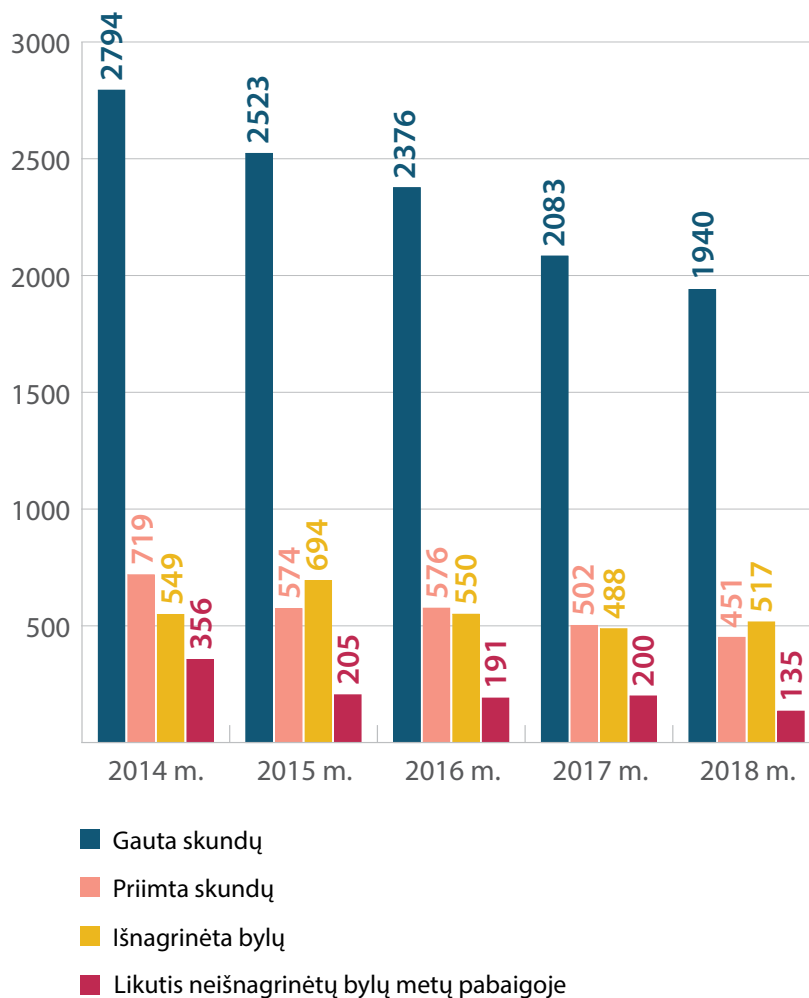
Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl priežastinio ryšio kaip civilinės atsakomybės sąlygos, pakartojo ir patikslino savo ankstesnę praktiką dėl ginčo šalių grąžinimo į prieš pažeidimą buvusią padėtį, t. y. pakartotinio viešojo pirkimo procedūrų atlikimo. Tik nuo konkretaus šalių nesutarimo aplinkybių priklauso, kokių tiekėjų atžvilgiu ir kokius veiksmus perkančioji organizacija atitinkamu atveju privalo (yra įpareigojama) atlikti. Taikytini skirtingi perkančiųjų organizacijų neteisėtų veiksmų padariniai, priklausomai nuo to, dėl kurio tiekėjo pasiūlymo vertinimo perkančioji organizacija padarė pažeidimą. Jei teismas konstatuoja neteisėtą paties ieškovo pasiūlymo atmetimą, perkančioji organizacija paprastai turėtų pakartoti tam tikrus jo pasiūlymo vertinimo veiksmus; jei netinkamai įvertintas kito ūkio subjekto pasiūlymas (ieškovas buvo antroje vietoje), – perkančioji organizacija neturėtų pakartoti pasiūlymų vertinimo procedūros.

Be to, jei perkančioji organizacija iš esmės tinkamai atliko viešojo pirkimo procedūrą, bet jos metu priėmė neteisėtus sprendimus (nagrinėjamu atveju atsakovė iš trečiojo asmens paprašė neįprastai mažos kainos pagrindimo, bet neteisėtai jį pripažino tinkamu), laikytina, kad šią aplinkybę konstatuojantis įsiteisėjęs teismo sprendimas yra galutinis ir savaime vykdytinas, iš naujo nepersvarstytinas viešojo pirkimo procedūrų metu. Vis dėlto jei perkančioji organizacija apskritai neatliko atitinkamų viešojo pirkimo procedūrinių veiksmų, dėl tiekėjo pasiūlymo tinkamumo gali būti sprendžiama teismo procese arba pakartotinai atliekamos procedūros metu.

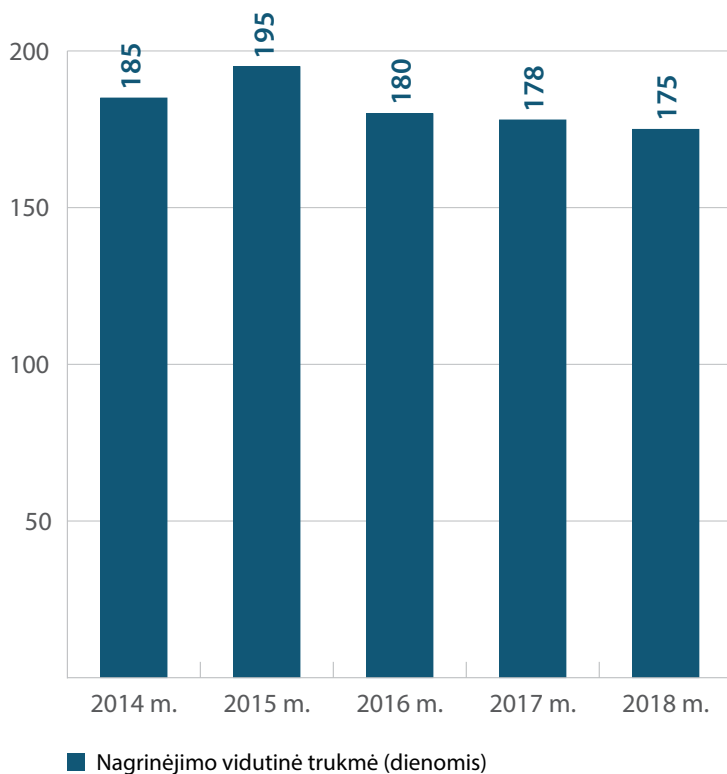
STATISTIKA

CIVILINIŲ BYLŲ STATISTIKA

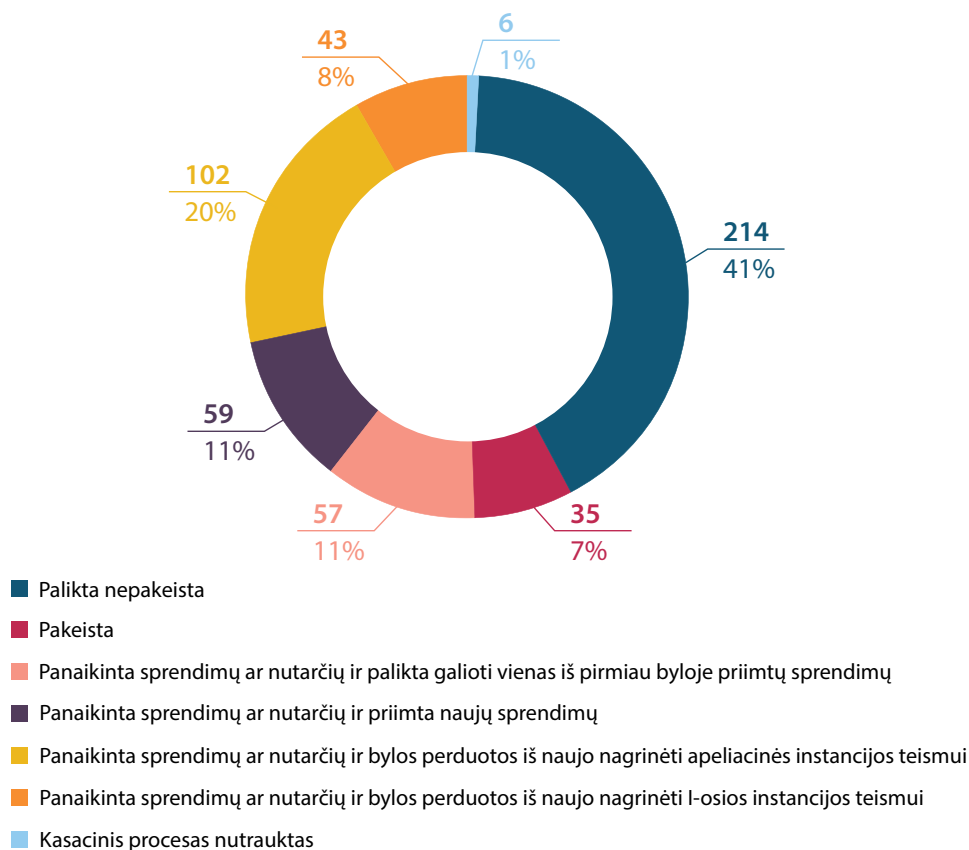
GAUTA, PRIIMTA KASACINIŲ SKUNDŲ IR IŠNAGRINĖTA CIVILINIŲ BYLŲ

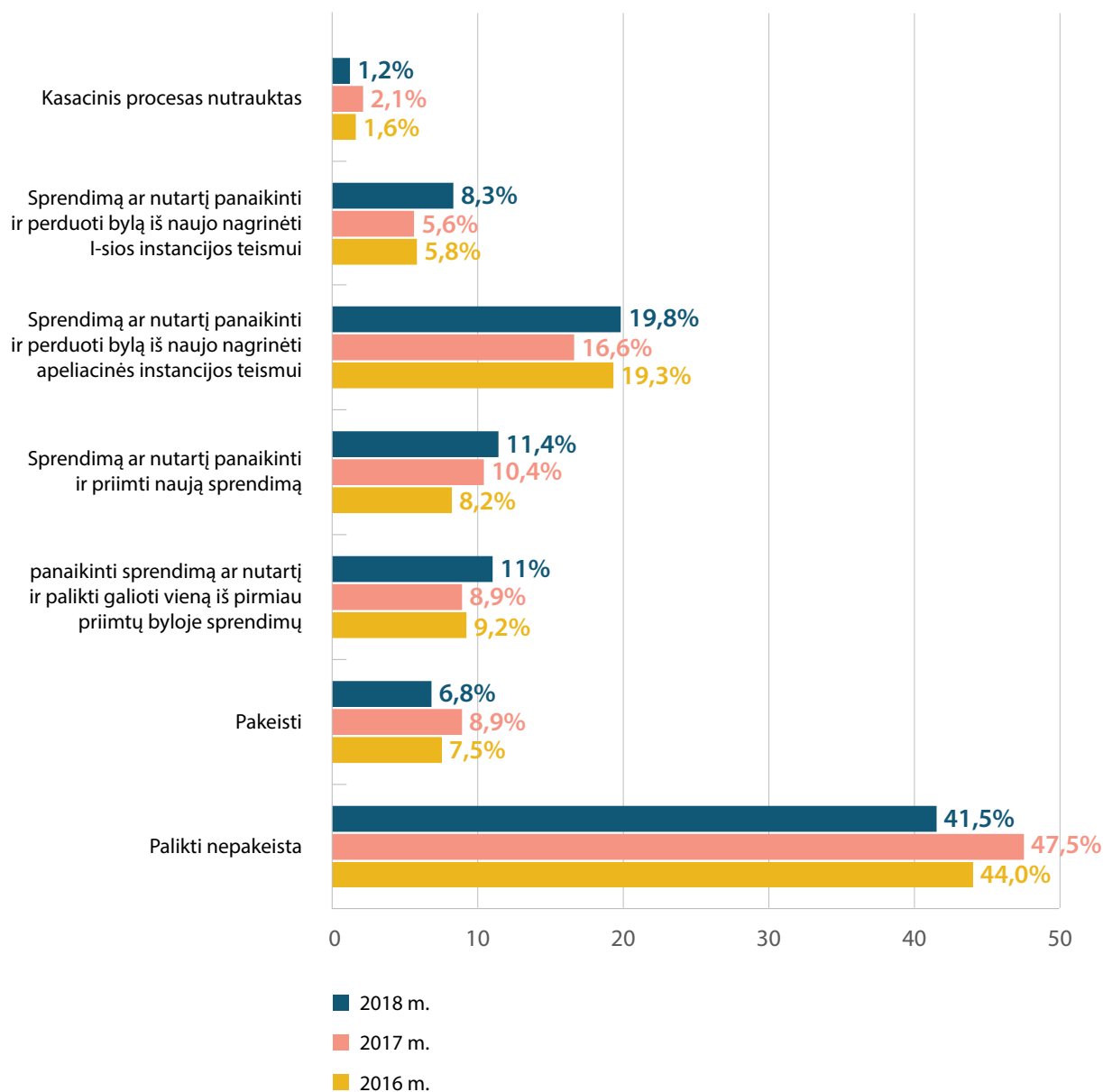
CIVILINĖS BYLOS NAGRINĖJIMO VIDUTINĖ TRUKMĖ

KASACINĖ TVARKA IŠNAGRINĖTŲ CIVILINIŲ BYLŲ REZULTATAI

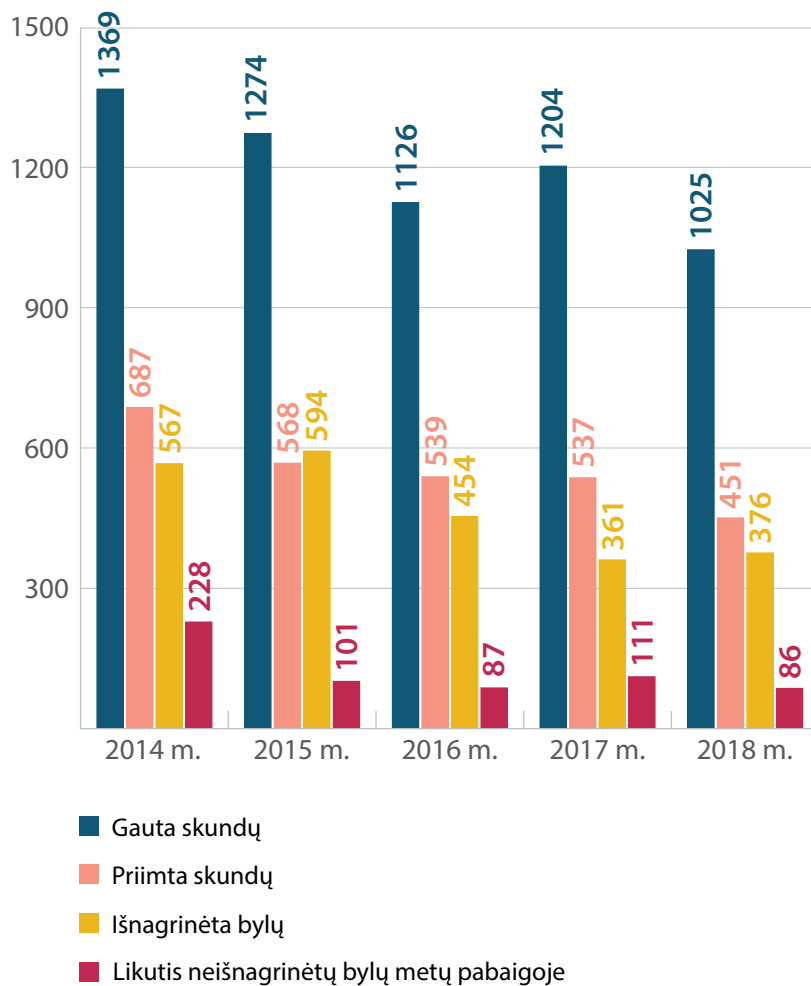

KASACINE TVARKA IŠNAGRINĖTŲ CIVILINIŲ BYLŲ REZULTATAI 2016 - 2018 M.

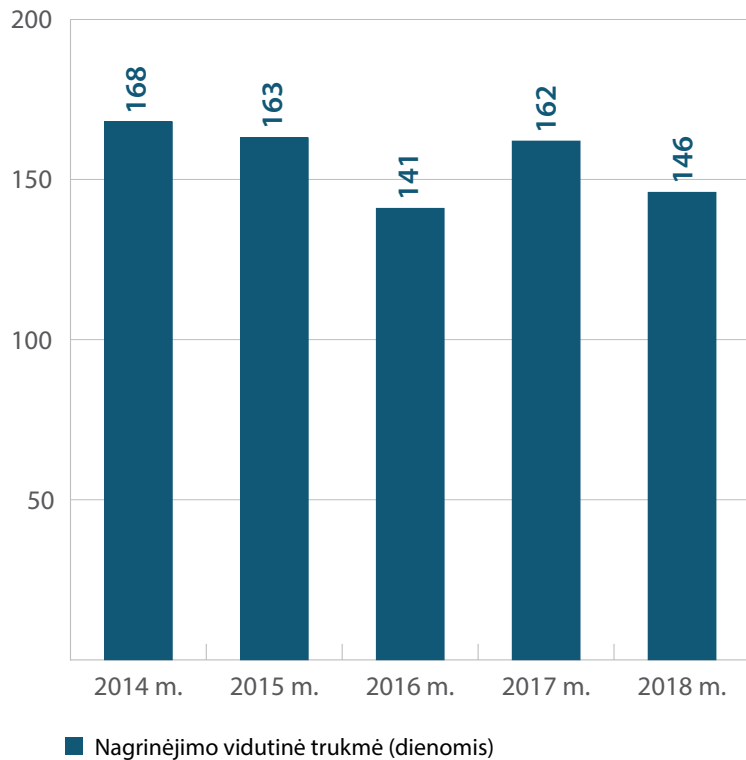

BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ STATISTIKA

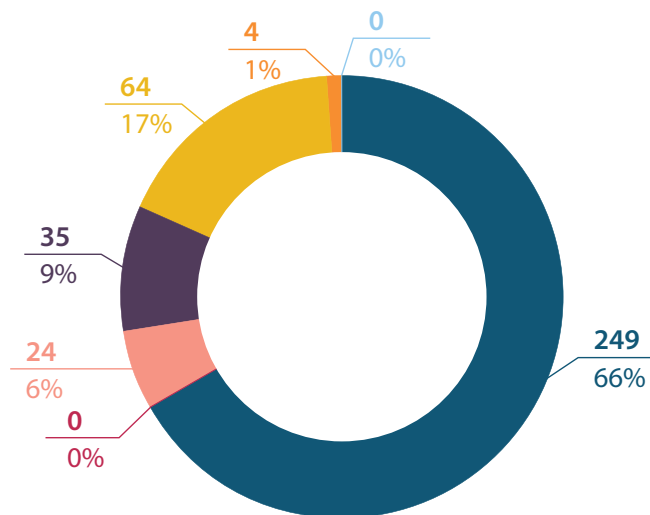
GAUTA, PRIIMTA IR IŠNAGRINĖTA BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ

BAUDŽIAMOSIOS BYLOS NAGRINĖJIMO VIDUTINĖ TRUKMĖ

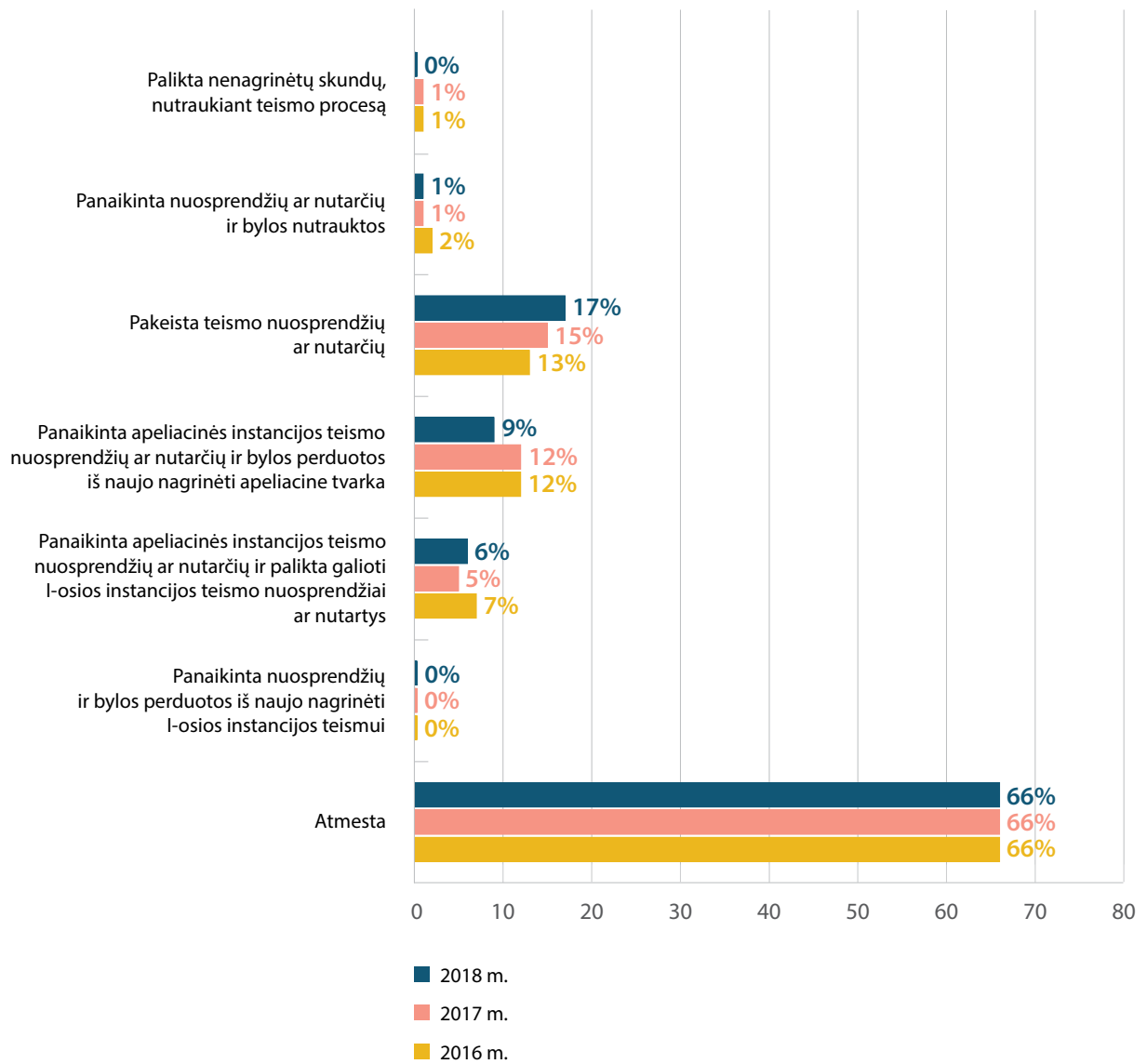

KASACINE TVARKA IŠNAGRINĖTŲ BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ REZULTATAI

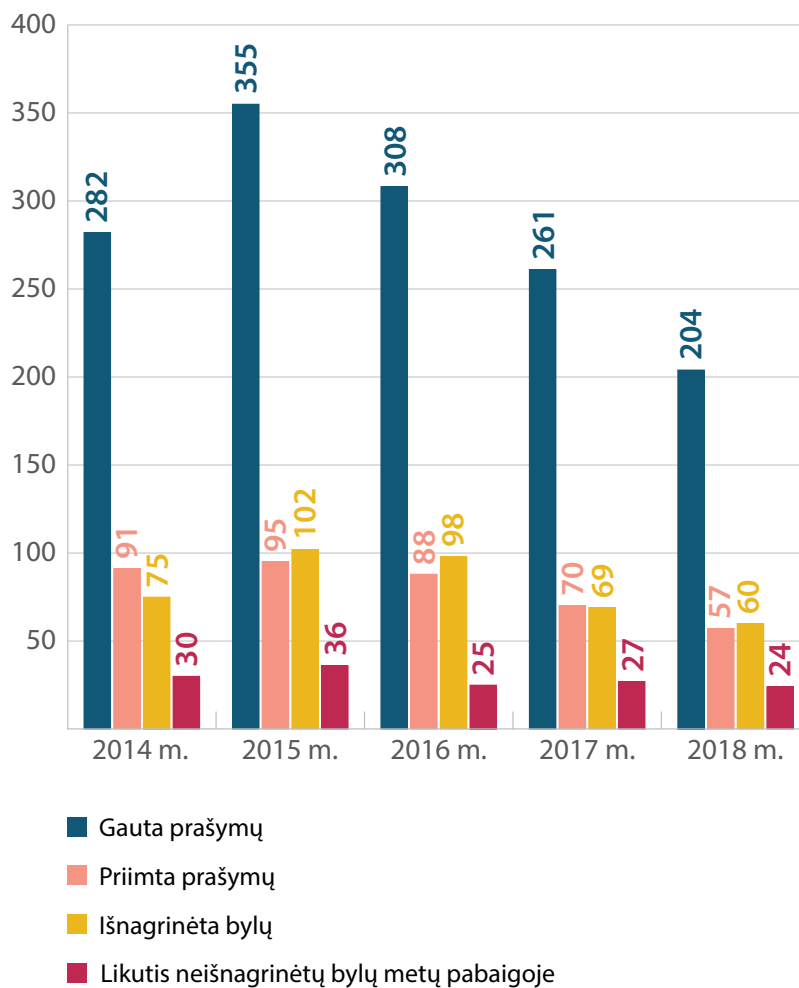
- Atmesta
- Panaikinta nuosprendžių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti I-osios instancijos teismui
- Panaikinta apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių ar nutarčių ir palikta galioti I-osios instancijos teismo nuosprendžiai ar nutartys
- Panaikinta apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių ar nutarčių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka
- Pakeista teismo nuosprendžių ar nutarčių
- Palikta nenagrinėtų skundų, nutraukiant teismo procesą
- Panaikinta nuosprendžių ar nutarčių ir bylos nutrauktos

KASACINE TVARKA IŠNAGRINĖTŲ BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ REZULTATAI 2016 - 2018 M.

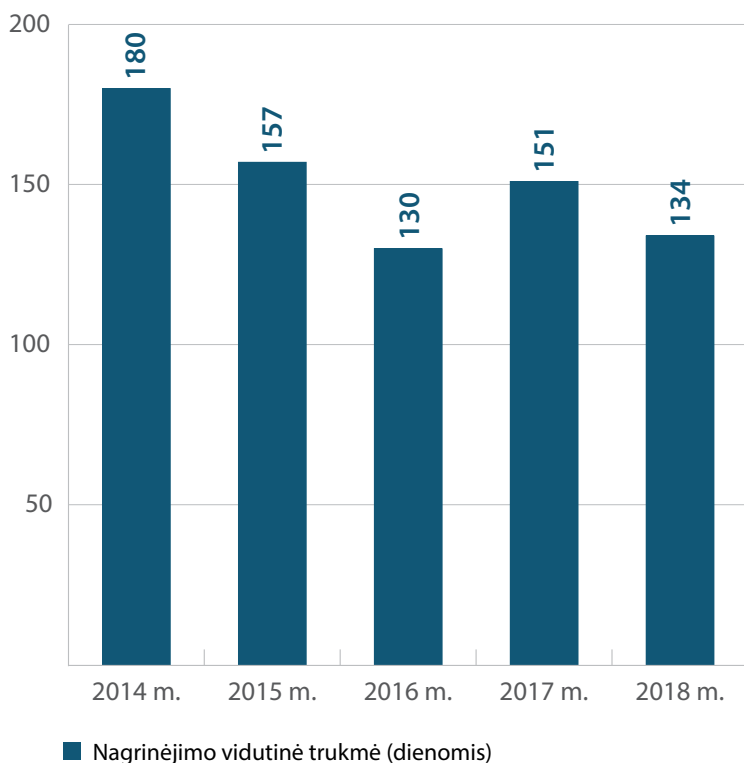

ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLŲ STATISTIKA

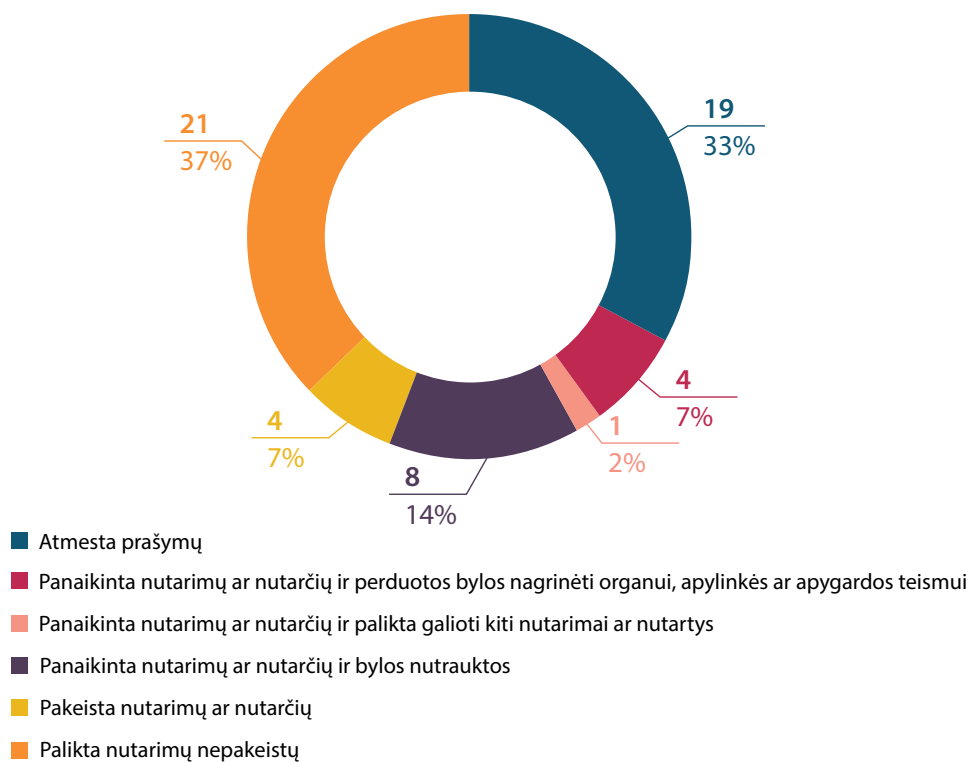
GAUTOS IR IŠNAGRINĖTOS BYLOS DĖL PROCESO ATNAUJINIMO ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOSE

BYLOS DĖL PROCESO ATNAUJINIMO NAGRINĖJIMO VIDUTINĖ TRUKMĖ

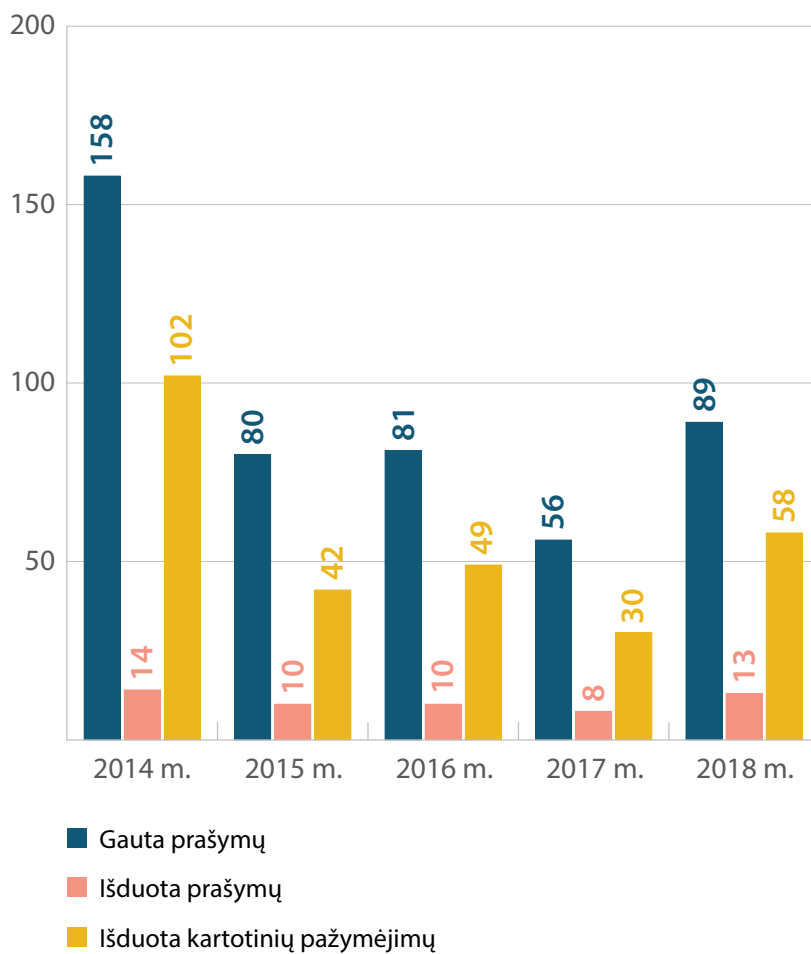

PROCESO ATNAUJINIMO TVARKA IŠNAGRINĖTŲ ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLŲ STATISTIKA

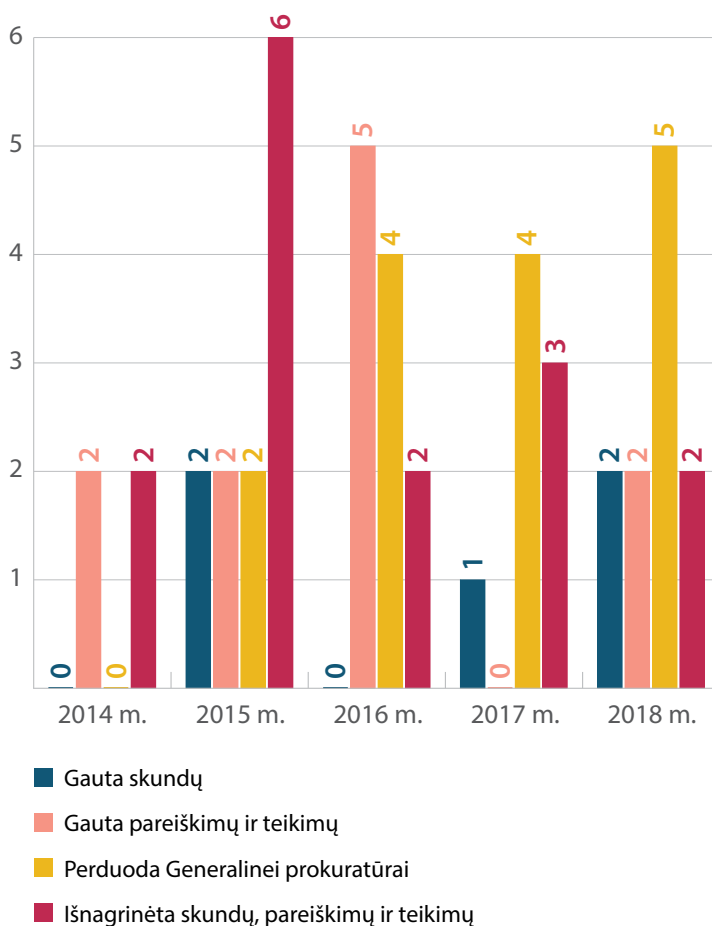

PILIETINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO KLAUSIMŲ STATISTIKA

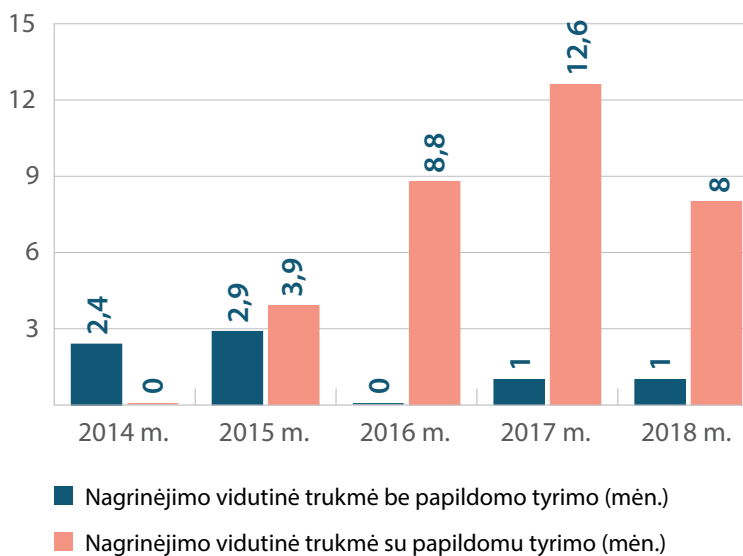
GAUTI PRAŠYMAI IR IŠDUOTI PAŽYMĖJIMAI DĖL PILIETINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO

GAUTI IR IŠNAGRINĖTI SKUNDAI, PAREIŠKIMAI IR TEIKIMAI DĖL PROCESO ATNAUJINIMO

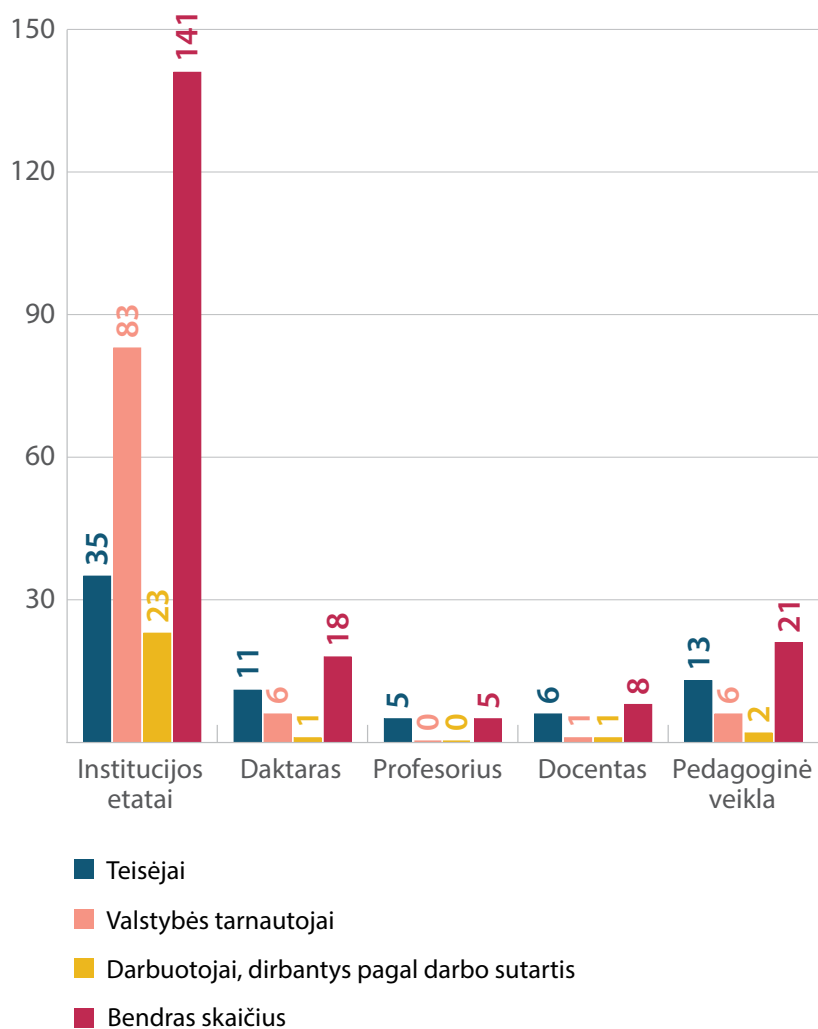

SKUNDŲ, PAREIŠKIMŲ IR TEIKIMŲ NAGRINĖJIMO TERMINAI

KITA STATISTIKA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PERSONALAS

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS, SUDĖTIS, KOMPETENCIJA

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įsteigtas 1994 m. birželio 15 d. remiantis įstatymu „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo“, veiklą pradėjo 1995 m. sausio 1 d. Aukščiausiojo Teismo darbą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, Baudžiamojo proceso kodeksas, Civilinio proceso kodeksas, kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai.

2011 m. gruodžio 6 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu nustatytas 35 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų skaičius. 2018 m. pabaigoje Aukščiausiajame Teisme dirbo 33 teisėjai (16 – Baudžiamųjų bylų skyriuje, 17 – Civilinių bylų skyriuje) – 13 moterų ir 20 vyrų. Aukščiausiojo Teismo teisėjų amžiaus vidurkis – 54 metai. 24 Aukščiausiojo Teismo teisėjai iki paskyrimo dirbo kito bendrosios kompetencijos ar administracinio teismo teisėjais, 3 – Konstitucinio Teismo teisėjais. Vienuolika Aukščiausiojo Teismo teisėjų yra teisės krypties mokslo daktarai.

Aukščiausiajame Teisme yra Civilinių bylų skyrius ir Baudžiamųjų bylų skyrius. Teisėjus į Civilinių ir Baudžiamųjų bylų skyrius paskirsto Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, atsižvelgdamas į teisėjų specializaciją ir darbo krūvį skyriuose. Aukščiausiojo Teismo skyrių teisėjai papildomai gali specializuotis nagrinėti tam tikrų kategorijų bylas. Bylos teisėjams yra skirstomos atsižvelgiant į pasirinktą specializaciją.

Teisme dirba daugiau kaip 100 valstybės tarnautojų ir kitų darbuotojų. Be jų sklandi ir kokybiška teismo veikla būtų sunkiai įmanoma. Tai – Teismo vadovo ir skyrių pirmininkų vyriausieji patarėjai, Teisės tyrimų grupės vadovas, vyriausiosios patarėjos baudžiamajai ir privatinei teisei, konsultantai, teisėjų padėjėjai, Bendrosios teismo raštinės ir skyrių raštinių specialistai, Teismo kanclerio tarnybos specialistai, Turto valdymo skyriaus ir kitų padalinių valstybės tarnautojai bei darbuotojai.

Teisės tyrimų grupė ne tik atlieka įprastas teisės tyrimų funkcijas (analizuoti Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktiką taikant nacionalinės ir Europos Sąjungos bei tarptautinės teisės normas, rengti teismų praktikos apžvalgas dėl šių normų aiškinimo bei taikymo, analizuoti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir kitų tarptautinių teismų praktiką ir kt.), bet ir yra tiesiogiai atsakinga už pagalbą vykdant teisingumą, t. y. bylų parengimą nagrinėti ir išvadų Teismo nagrinėjamose bylose teikimą, taip pat už viešųjų ryšių strategijos įgyvendinimą, pagalbą palaikant Teismo tarptautinius ryšius bei ryšius su Lietuvos teismais, akademinė visuomene, valstybės institucijomis.

Kiti teismo struktūriniai padaliniai vykdo reikšmingas funkcijas, būtinas kasdienei Teismo veiklai užtikrinti (valdo žmogiškuosius išteklius, planuoja finansinę ir ekonominę veiklą, vykdo viešuosius pirkimus, tvarko ūkio reikalus ir kt.).

Aukščiausiasis Teismas yra vienintelis kasacinis teismas valstybėje. Pagrindinė jo paskirtis yra formuoti vienodą bendrosios kompetencijų teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus, plėtoti teisę (viešojo kasacijos funkcija). Ši užduotis yra svarbi ne tik dėl to, kad gali atsirasti prieštaringų žemesniųjų teismų sprendimų. Vienoda teismų praktika – tai būtina visų lygybės prieš įstatymą užtikrinimo sąlyga, pasitikėjimo teisingumu ir teise, teisinio tikrumo ir saugumo garantas.

Vienodą teismų praktiką Aukščiausiasis Teismas formuoja vykdydamas teisingumą – sprenddamas teisinius ginčus ir priimdamas sprendimus individualiose bylose, t. y. patikrindamas, ar žemesnės instancijos teismas tinkamai aiškino ir taikė teisę, ar nepadarė teisės klaidos (bylas kasacinis teismas nagrinėja tik teisės taikymo aspektu). Tai kita labai svarbi Aukščiausiojo Teismo funkcija – užtikrinti, kad konkrečioje byloje asmens, visuomenės teisės ir teisėti interesai būtų realiai ir veiksmingai apginti ir būtų įvykdytas teisingumas pagal teisę (privati kasacijos funkcija).

Pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymą, teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Žemesnės instancijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos teismų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Teismų praktika turi būti keičiama ir naujos teisės aiškinimo taisyklės analogiškose ar iš esmės panašiose bylose gali būti kuriamos tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiama ar objektyviai būtina. Taigi Aukščiausiojo Teismo sprendimai paprastai turi precedento galią. Jie saisto tiek patį Aukščiausiąjį Teismą, tiek kitus bendrosios kompetencijos teismus, nagrinėjančius analogiškas ar iš esmės panašias bylas. Tai leidžia visuomenės nariams kurti ir plėtoti stabilium teisiniu pagrindu grįstus santykius.

Vienodą bendrosios kompetencijų teismų praktiką Aukščiausiasis Teismas formuoja ir padarytas teisės klaidas taiso nagrinėdamas kasacinius skundus civilinėse ir baudžiamosiose bylose, taip pat prašymus atnaujinti administracinio nusižengimo bylą. Šių skundų ir prašymų nagrinėjimas yra išimtinė teismo sprendimų kontrolės forma. Ji galima tik įstatymuose nurodytais pagrindais, kurie yra orientuoti į viešąją kasacijos funkciją – užtikrinti valstybėje teisės aiškinimo ir taikymo vienovę. Todėl Aukščiausiajame Teisme yra nagrinėjami tik tie kasaciniai skundai ir prašymai atnaujinti administracinio nusižengimo bylą, kuriuos kaip atitinkančius įstatymo reikalavimus atrinko speciali Baudžiamųjų arba Civilinių bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija.

Kasacinių skundų ir prašymų atnaujinti administracinio nusižengimo bylą atrankos metu atitinkama byla nėra sprendžiama iš esmės – tik patikrinama, ar kasacinis skundas arba prašymas atitinka įstatymo nustatytas priėmimo nagrinėti sąlygas ir pagrindus. Tokiu būdu Lietuvoje yra įtvirtintas leidimų kasacijai modelis. Juo siekiama užtikrinti, kad į Aukščiausiąjį Teismą patektų ne bet kokios, o tik iš tiesų reikšmingos vienodo teisės taikymo ir aiškinimo požiūriu bylos, kartu sudarant prielaidas tokioms svarbiausioms byloms skirti daugiau laiko ir dėmesio,

užtikrinti jose teismo proceso operatyvumą.

Kasacinių skundų ir prašymų atrankos procedūra paprastai užtrunka ne ilgiau kaip 2 savaites civilinėse ir administracinių nusižengimų bylose bei 3 savaites baudžiamosiose bylose. Civilinėse bylose priimama nagrinėti apie 23 proc., baudžiamosiose bylose – apie 55 proc. kasacinių skundų, apie 28 proc. prašymų atnaujinti administracinio nusižengimo bylą.

Įstatymas Aukščiausiajam Teismui taip pat paveda nagrinėti prašymus atnaujinti civilinę, baudžiamąją ar administracinio nusižengimo bylą, jei Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismų sprendimai prieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai (baudžiamojoje ir administracinių nusižengimų byloje ir tuo atveju, jei Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas pripažįsta, kad sprendimas patraukti asmenį atsakomybėn yra priimtas pažeidžiant Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą). Į Aukščiausiąjį Teismą kreipiamasi su pareiškimu atnaujinti baudžiamąją bylą dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo ar dėl naujai paaiškėjusių esminių aplinkybių.

Teisme veikia kompiuterinė bylų paskirstymo sistema. Ja siekiama užtikrinti teismų nepriklausomumą, teisėjų nešališkumą, teisėjų kolegijų sudarymo proceso skaidrumą, vienodus teisėjų darbo krūvius. Neskirti kompiuterinės programos pasiūlymo konkretaus teisėjo pranešėjo byloje galima tik dėl teisės aktuose nustatytų objektyvių priežasčių. Elektroniniai bylų skirstymo teisėjams protokolai, atspindintys, kaip paskirtas konkrečią bylą nagrinėjantis teisėjas, ar buvo nukrypta nuo kompiuterinės programos pasiūlymo, o jei nukrypta, tai dėl kokių priežasčių, yra viešai prieinami Lietuvos teismų tinklalapyje.

Informacija apie Aukščiausiajame Teisme nagrinėjamų bylų posėdžių laiką ir vietą, teisėjų kolegijų sudėtis yra viešai prieinama Teismo patalpose ir internete. Žodinio proceso tvarka nagrinėjamose bylose teismo posėdžiai paprastai yra vieši. Civilinėse ir administracinių nusižengimų bylose dalyvaujantys asmenys gali kreiptis į Teismą ir gauti dokumentus iš jo elektroniniu būdu. Šiuo būdu tvarkomose bylose per Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalą galima prisijungti prie elektroninės bylos, susipažinti su jos medžiaga ir eiga. Teisme įdiegta vaizdo konferencijų įranga sudaro galimybę dalyvauti teismo posėdyje nuotoliniu būdu.

Bylas Aukščiausiajame Teisme paprastai nagrinėja atitinkamai Civilinių arba Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija. Sudėtingoms byloms gali būti sudaryta išplėstinė septynių teisėjų kolegija arba byla nagrinėjama atitinkamo teismo skyriaus ar viso teismo plenarinėje sesijoje. Išplėstinė teisėjų kolegija paprastai sudaroma ir tais atvejais, kai kyla poreikis nukrypti nuo ankstesnės Aukščiausiojo Teismo praktikos arba ją reikšmingai išplėtoti. Civilinei ar baudžiamajai bylai nagrinėti gali būti sudaryta mišri Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus trijų ar išplėstinė septynių teisėjų kolegija.

Civilinė ir administracinio nusižengimo byla teismo posėdyje paprastai nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, nebent teisėjų kolegija nusprendžia, kad būtinas žodinis nagrinėjimas. Išskyrus įstatyme nustatytus atvejus (pvz., kasacinis skundas yra paduotas nuteistojo padėtį bloginančiais pagrindais), rašytinio proceso tvarka nagrinėjama ir baudžiamoji byla.

Nagrinėdamas bylą Aukščiausiasis Teismas iš principo yra saistomas pirmosios ir apeliacinės

instancijos teismų nustatytų faktinių aplinkybių. Apskūstus teismų sprendimus Aukščiausiasis Teismas tikrina tik teisės taikymo aspektu, paprastai neperžengdamas kasacinio skundo ar prašymo ribų. Sprendimai priimami balsų dauguma. Teisėjas, turintis kitą nuomonę dėl sprendimo, turi teisę raštu išdėstyti atskirąją nuomonę. Teisėjo atskiroji nuomonė skelbiant sprendimą neskaitoma, bet pridedama prie bylos.

Aukščiausiojo Teismo sprendimas civilinėje byloje turi būti priimtas, surašytas ir paskelbtas ne vėliau kaip per trisdešimt dienų, baudžiamosiose bylose ne vėliau kaip per keturiolika, sudėtingose ir didelės apimties baudžiamosiose bylose – keturiasdešimt penkias dienas nuo bylos išnagrinėjimo teismo posėdyje dienos. Aukščiausiojo Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami.

Išnagrinėjęs bylą ir nustatęs, kad padaryta teisės klaida, Aukščiausiasis Teismas gali ne tik panaikinti skundžiamą (-us) sprendimą (-us) ir perduoti bylą nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismui, bet ir pakeisti sprendimą arba panaikinti apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Civilinėje ir administracinio nusižengimo byloje Aukščiausiasis Teismas gali priimti naują sprendimą. Visa tai sudaro prielaidas operatyviai išnagrinėti bylą, nes Aukščiausiasis Teismas gali pats ištaisyti nustatytas klaidas, negrąžindamas bylos nagrinėti žemesnės instancijos teismui.

Įstatymas nustato, kad kasacinio teismo sprendimo civilinėje byloje konstatuojamojoje dalyje turėtų būti suformuluota aktuali teismų praktikai teisės taikymo ar aiškinimo nagrinėjamoje byloje taisyklė. Šios nuostatos laikymasis prisideda prie Aukščiausiojo Teismo sprendimų aiškumo, leidžia lengviau identifikuoti precedentinę reikšmę turinčią sprendimo dalį ir ja vadovautis.

Kasacinio teismo nutartyje išdėstyti išaiškinimai (civilinėse bylose) ir nurodymai (baudžiamosiose bylose) yra privalomi teismui, iš naujo nagrinėjančiam bylą, jei Aukščiausiasis Teismas perduoda bylą nagrinėti žemesnės instancijos teismui.

Visi Aukščiausiojo Teismo sprendimai, kuriais byla išsprendžiama iš esmės, yra vieši. Aukščiausiojo Teismo interneto svetainėje skelbiamos Teismo kasacinės nutartys civilinėse bylose nuo 1995 metų, baudžiamosiose – nuo 2001 metų. Kasaciniai sprendimai taip pat skelbiami Teisės aktų registre, Nacionalinės teismų administracijos interneto svetainėje. Tik išimtiniais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus, Aukščiausiojo Teismo sprendimas yra neviešinamas.

Be to, Aukščiausiasis Teismas:

- plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą bendrosios kompetencijos teismuose, analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką, kitus teisės šaltinius, rengia praktikos apibendrinimus, apžvalgas, viešina informaciją apie savo veiklą;
- leidžia biuletenį „Teismų praktika“, kuriame skelbiamos Aukščiausiojo Teismo nutartys, teismų praktikos apibendrinimai ir apžvalgos, kurių skelbimui pritarė Baudžiamųjų arba Civilinių bylų skyrius. Taip pat gali būti skelbiama ir kita informacija apie Teismo veiklą, medžiaga, reikšminga vienodam teisės aiškinimui ir taikymui užtikrinti;

- dalyvauja sprendžiant klausimus dėl bylų teisingumo, kurie kyla tarp administracinių ir bendrosios kompetencijos civilines bylas nagrinėjančių teismų;
- dalyvauja asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, pilietinių teisių atkūrimo (reabilitavimo) procese: specialiojo įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka išduoda teisių atkūrimo pažymėjimus, nagrinėja skundus (teikimus) dėl sprendimo išduoti pažymėjimą arba atsisakymo jį išduoti, pareiškimus dėl pilietinių teisių atkūrimo bylos atnaujinimo;
- nagrinėja skundus dėl Teisėjų garbės teismo sprendimų;
- atskirais atvejais teikia pastabas ir pasiūlymus dėl įstatymų projektų.

Įstatymų leidėjas 2010 m. gruodžio 31 d. įsigaliojusiais Teismų įstatymo pakeitimais Aukščiausiajam Teismui patikėjo teismų administracinės veiklos priežiūros funkcijas. Aukščiausiojo Teismo pirmininkui pavesta atlikti Lietuvos apeliacinio teismo administracinės veiklos priežiūrą. Tokia priežiūra reiškia organizacinės veiklos kontrolę, tačiau negali pažeisti teisėjų nepriklausomumo principo.

2018 metais vykdydamas Lietuvos apeliacinio teismo administracinės veiklos priežiūrą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įgyvendino šias planines priemones:

- apibendrino greičiau nagrinėtinos bylos instituto Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriuje taikymą;
- išanalizavo, ar ir kaip užtikrinamas CPK įtvirtintų terminų, per kuriuos turi būti paskelbti baigiamieji teismo aktai, laikymasis Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriuje;
- periodiškai organizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo vadovų pasitarimai apžvelgiant teisės taikymo aktualijas, darbo organizavimą.

Siekiant užtikrinti profesionalios ir teisingos informacijos sklaidą, Teisme yra paskirti du teisėjai spaudai. Šie teisėjai komentuoja aktualius teismų sprendimus, dalyvauja teisinio švietimo iniciatyvose ar kitaip atstovauja teismui komunikuodami su visuomene ir jos informavimo priemonėmis. Aukščiausiajame Teisme gali būti filmuojami teismo sprendimų paskelbimai. Kiekvienais metais viešai pristatomas Aukščiausiojo Teismo veiklos metinis pranešimas. Teismas siekia sudaryti geriausias sąlygas, kad užtikrintų visuomenės teisę žinoti.

KOKYBĖS VADYBOS MODELIAI

Siekiant būti aukštą visuomenės pasitikėjimą turinčia institucija, veiksmingai vykdyti, valdyti ir nuolat tobulinti neprocesinę veiklą Lietuvos Aukščiausiajame Teisme yra įdiegta kokybės vadybos sistema, kuri sėkmingai palaikoma. 2018 m atlikus tarptautinės sertifikuojančios organizacijos priežiūros auditą nustatyta atitiktis standarto LST EN ISO 9001:2015 reikalavimams.

KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS

2018 m. buvo tęsiamas teisėjų ir teisinio personalo mokymas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjai ir darbuotojai aktyviai dalyvavo Lietuvoje ir užsienyje vykusiose konferencijose, seminaruose ir kituose kvalifikacijos kėlimo ir bendradarbiavimo su kitų šalių teisėjais renginiuose:

- Amsterdame ir Hagoje vykusiuose tarptautiniuose mokymuose pagal projektą „Visuomenės pasitikėjimo teismais stiprinimas“ (Nyderlandai);
- Molėtuose vykusiame seminare pagal teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymų programą „Savęs ir kitų pažinimas teisėjo darbe: kaip efektyviai dirbti su skirtingo stiliaus žmonėmis“ (Lietuva);
- Lisabonoje vykusiame Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo valdybos posėdyje (Portugalija);
- Europos Sąjungos teisingumo programos remiamo tarptautinio projekto „Stokholmo programa: teisė į advokatą ir teisės į nemokamą teisinę pagalbą užtikrinimas“ baigiamojoje konferencijoje Sofijoje (Bulgarija);
- Molėtuose vykusiuose mokymuose teisėjams „Darbo kodekso naujovės“ (Lietuva);
- Europos teisėjų mokymų tinklo organizuotame seminare, skirtame teismų bendradarbiavimui civilinėse bylose pagal teisėjų mokymo programą Bukarešte (Rumunija);
- Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės atstovybės organizuotuose mokymuose „Internetas – specialūs mokymai teisėjams ir prokurorams“ Alikantėje (Ispanija);
- Molėtuose vykusiuose mokymuose teisėjams „Teisėjo komandos formavimas ir bendradarbiavimo stiprinimas“ (Lietuva);
- Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo organizuotame jungtiniame susitikime su Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjais Liuksemburge;
- Tarptautinės migracijos organizacijos Kinijoje (IOM) organizuotuose teisėjų ir prokurorų mokymuose, skirtuose kovai su prekyba žmonėmis Pekine (Kinija);
- Karaliaus Danilo universiteto ir „Centrinės Europos iniciatyvos“ (CEI) organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Kova su nelegalia migracija ir prekyba žmonėmis“ Ivano Frankivske (Ukraina);
- Briuselyje vykusiame susitikime su Europos Komisijos vicepirmininku Fransu Timermansu ir Lenkijos teismų teisėjais, atstovaujant Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklui (Belgija);
- Europos teismo tinklo (EJTN) organizuotuose mokymuose teisėjams „Euro-

pos Sąjungos chartijos dėl pagrindinių teisių taikymas ir poveikis nacionaliniuose procesuose“ Vienoje (Austrija);

- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotuose mokymuose „Nusikalstamu būdu įgytų pajamų įšaldymas ir konfiskavimas“ Tryre (Vokietija);
- Vienoje vykusiame Pasaulinio teisėjų integracijos tinklo įkūrimo renginyje (Austrija);
- Molėtuose vykusiuose mokymuose teismų vadovams pagal teismų vadovų bendrųjų gebėjimų mokymo programą (Lietuva);
- Molėtuose vykusiame seminare pagal civilines ir baudžiamąsias bylas nagrinėjančių teisėjų mokymo programą (Lietuva);
- Baltijos valstybių Aukščiausiųjų Teismų teisėjų metiniame susitikime Rygoje (Latvija);
- Rygoje vykusioje konferencijoje vartotojų teisių apsaugos tema (Latvija);
- Europos teisės akademijos (ERA) patikėtinių tarybos susitikime Tryre (Vokietija);
- Karlsruhėje vykusiame Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo kolo-kviume (Vokietija);
- Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės biuro (EUIPO) organizuotame seminare auto-rių teisių apsaugos klausimais Alikantėje (Ispanija);
- Getingeno universiteto vykdomo ir Europos Komisijos finansuojamo projekto organizuo-tame seminare apie duomenų apsaugą teismuose Getingene (Vokietija);
- Europos nemokumo ekspertų asociacijos (INSOL) organizuotoje metinėje nemokumo bylas nagrinėjančių teisėjų konferencijoje Atėnuose (Graikija);
- Latvijos Aukščiausiojo Teismo organizuotoje Latvijos teisėjų konferencijoje Rygoje (La-tvija);
- Rygoje vykusioje Latvijos teismų administracijos ir Valstybinio teismo ekspertizų biuro organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Teismo ekspertizės išvadų reikšmė teisiniuose procesuose“ (Latvija);
- Molėtuose vykusiuose teismų kanclerių mokymuose „Sėkmingas vadovavimas“ (Lietuva);
- Tarptautinės teisininkų asociacijos (IBA) organizuotoje konferencijoje „Grėsmės teisės viršenybei: ar artėjame prie krizės?“ Romoje (Italija);
- Tryre vykusioje konferencijoje „Ginčų sprendimas: už teismų ribų“ (Vokietija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotoje metinėje konferencijoje „Europos Sąjun-gos kriminalinė justicija 2018“ Madride (Ispanija);
- Vysbadene vykusiuose Europos teisėjų mokymo tinklo (EJTN) organizuotuose moky-muose „Kultūrinė įvairovė teismo salėje“ (Vokietija);
- Europos teisėjų mokymo tinklo (EJTN) organizuotuose mokymuose „Nepriklausomi tei-sėjai kaip teisinės valstybės kertinis akmuo“ Barselonoje (Ispanija);

- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotoje konferencijoje „Duomenų apsauga teismų sistemoje“ Vienoje (Austrija);
- Valstybinio patentų biuro kartu su Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnyba (ESINT) organizuotame seminare „Pagrindiniai prekių ženklų apsaugos ir ginčų dėl prekių ženklų nagrinėjimo sistemos aspektai įgyvendinant ES prekių ženklų reformą“ Druskininkuose (Lietuva);
- Europos teisėjų mokymo tinklo (EJTN) organizuotuose mokymuose „Nepriklausomi teisėjai kaip teisinės valstybės kertinis akmuo“ Barselonoje (Ispanija);
- Nikosijoje vykusioje Europos teisėjų mokymų tinklo (EJTN) organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Mokymas lyderiauti“ (Kipras);
- Europos Komisijos ir nacionalinių konkurencijos teisės teisėjų konferencijoje Briuselyje (Belgija);
- Molėtuose vykusiame seminare teisėjams „Įmonių finansinė atskaitomybė“ (Lietuva);
- Talino universiteto, Europos Komisijos, Kylio universiteto ir Danijos žmogaus teisių instituto organizuotoje konferencijoje „Duomenų apsauga teismų sistemoje“ Taline (Estija);
- Liuksemburge vykusiame Europos Sąjungos Teisingumo Teismo organizuotame Europos Sąjungos valstybių narių teisėjų forume (Liuksemburgas);
- Vienoje vykusioje Austrijos prezidentūros ir Europos Komisijos organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Teisingumo sistemų veiksmingumas“ (Austrija);
- Ukrainos teisėjų aukščiausiosios kvalifikacinės komisijos ir Visuomeninės tarptautinės ekspertų tarybos darbiniam susitikime Kijeve (Ukraina);
- Ukrainos Aukščiausiojo Teismo organizuotoje konferencijoje „Aukščiausiojo Teismo vaidmuo žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos srityje“ Kijeve (Ukraina);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare „Ekonomika Europos Sąjungos konkurencijos teisėje: būtinas nacionalinio teisėjo įrankis“ Bukarešte (Rumunija);
- Budapešte vykusioje Regioninės konkurencijos tarnybos organizuotoje konferencijoje „Nacionaliniai teisėjai ir bylinėjimasis konkurencijos teisėje“ (Vengrija);
- Dubrovnikė vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Civilinio proceso harmonizavimas Europoje. Integracijos perspektyvos esant dezintegracijai“ (Kroatija);
- Strasbūre vykusiame valstybių – Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos dalyvių Aukščiausiųjų Teismų tinklo kontaktinių asmenų susitikime (Prancūzija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare „Kova su prekyba žmonėmis, aukų apsauga ir finansinių tyrimų tobulinimas“ Tryre (Vokietija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotuose Europos baudžiamosios justicijos mokymuose Tryre (Vokietija);
- Europos universiteto instituto (EUI) organizuotuose mokymuose, skirtuose Europos Są-

jungos pagrindinių teisių chartijai ir joje įtvirtintai saviraiškos laisvei taikyti nacionalinių teismų praktikoje Florencijoje (Italija);

- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotoje konferencijoje „Teisėjo nepriklausomumas teisminiame ir socialiniame kontekste“ Paryžiuje (Prancūzija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare „Mediacija ES: kalba, teisė ir praktika“ Sofijoje (Bulgarija);
- Roberto Šumano pažangių studijų centro ir jo partnerių organizuotame seminare „Socialinės teisės darbo teisėje“ Briuselyje (Belgija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Europos šeimos teisė“ Tryre (Vokietija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare „Neįgaliųjų asmenų teisė į teisminę gynybą civilinės ir darbo teisės kontekste“ Tryre (Vokietija);
- Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos organizuotuose mokymuose „Nacionaliniai teisėjai ir antimonopoliniai iššūkiai skaitmeniniame amžiuje“ Budapešte (Vengrija).

KITA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLA

VIENODOS TEISMŲ PRAKTIKOS PLĖTOJIMAS

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – ir Teismas) vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką formuoja nagrinėdamas bylas. Tačiau vienodam teisės aiškinimui ir taikymui svarbi ir kita teismo veikla. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas nustato, kad, plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą bendrosios kompetencijos teismuose, Aukščiausiasis Teismas analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką, kitus teisės šaltinius, rengia teismų praktikos apibendrinimus, apžvalgas, viešai skelbia informaciją apie savo veiklą. Aukščiausiasis Teismas per vienerius metus paprastai parengia po dvi išsamias teismų praktikos tam tikroje srityje apžvalgas atitinkamai iš Civilinių bylų skyriaus ir Baudžiamųjų bylų skyriaus veiklos srities.

Teismų įstatyme nustatyta, kad Aukščiausiasis Teismas leidžia biuletenį „Teismų praktika“. Biuletenyje skelbiama aktuali Aukščiausiojo Teismo praktika, teismų praktikos apibendrinimai ir apžvalgos, kurių skelbimui pritarė atitinkamas Aukščiausiojo Teismo skyrius. Biuletenyje taip pat pateikiamos Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų teminės santraukos. Biuletenyje gali būti skelbiama ir kita informacija apie Aukščiausiojo Teismo veiklą, medžiaga, reikšminga vienodam teisės aiškinimui ir taikymui užtikrinti. Ši metodinio pobūdžio medžiaga labai svarbi tiek teismams, nagrinėjantiems bylas, tiek proceso šalims ir jų atstovams grindžiant savo poziciją bylose.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kiekvieną mėnesį taip pat parengia ir viešai paskelbia savo tinklalapyje aktualiausių nutarčių, priimtų atnaujintų administracinių nusižengimų bylose, baudžiamosiose ir civilinėse bylose, apžvalgas, taip pat Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos apžvalgas (rengiamas kartus su Lietuvos apeliaciniu teismu) bendrosios kompetencijos teismams aktualiais klausimais. 2018 m. Aukščiausiajame Teisme toliau nuosekliai buvo plėtojamas ir visiems Lietuvos bendrosios kompetencijos teismams prieinamas Aukščiausiojo Teismo sukurtas elektroninis įrankis, skirtas Teismo praktikoje suformuluotų teisės taikymo ir aiškinimo taisyklių paieškai. 2018 m. šio įrankio duomenų bazė pasipildė Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo ir taikymo taisyklėmis, suformuluotomis administracinių nusižengimų bylose, taip pat baudžiamosiose bylose taikant baudžiamojo proceso teisės normas.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PARENGTOS APŽVALGOS

2018 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo leidžiamame biuletenyje „Teismų praktika“ Nr. 48 publikuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų patvirtinta **Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga**. Apžvalgoje atkreiptas dėmesys į tai, kad konstitucinė teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas suponuoja darbdavio pareigą užtikrinti darbo sąlygų tinkamumą, saugumą ir sveikumą. Apžvalgoje aptarti probleminiai darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų kvalifikavimo klausimai, pasisakyta aktualiais žalos, kilusios dėl nurodytų reikalavimų pažeidimų, atlyginimo aspektais.

Pagal BK 176 straipsnį atsako darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, pažeidęs teisės aktuose nustatytus darbuotojų saugos ar sveikatos reikalavimus, jeigu dėl to įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, avarija ar kilo kitokių sunkių padarinių. Taigi baudžiamoji atsakomybė už nurodytų reikalavimų pažeidimus kyla, jei jie buvo padaryti ir padariniai atsirado darbo santykių ar pagal turinį jiems prilygstančių santykių srityje. Šiuo aspektu aktualu, kad darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimas, nesukėlęs sunkių padarinių, yra laikomas administraciniu nusizengimu. Jei padariniai žmogaus gyvybei ar sveikatai neatsargiai sukeliama kitų, ne darbo, santykių srityje, atsakomybė asmeniui kyla pagal kitus, atsakomybę už neatsargų gyvybės atėmimą ar neatsargų sveikatos sutrikdymą nustatančius, BK straipsnius (pavyzdžiui, BK 132, 137 arba 139 straipsnis).

BK 176 straipsnis paprastai taikomas tais atvejais, kai dėl darbdavio ar jo įgalioto asmens padarytų darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų sunkūs padariniai kyla šio darbdavio darbuotojams, tačiau šis BK straipsnis gali būti taikomas ir tada, kai dėl šių pažeidimų nukenčia toje pačioje darbo vietoje dirbantys kito darbdavio darbuotojai. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 176 straipsnį netaikoma, jei sunkūs padariniai kilo dėl paties darbuotojo padaryto darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo, darbuotojui nevykdant darbdavio ar jo įgalioto asmens nurodymų, tačiau tai nebūtinai pašalina asmenų, atsakingų už darbuotojų saugą ir sveikatą, baudžiamąją atsakomybę, jei jie taip pat pažeidė pirmiau nurodytus reikalavimus ir tai turėjo įtakos padariniams kilti. Vien tik darbuotojo neblaivumo faktas nepašalina už darbuotojų saugą ir sveikatą apsaugą darbe atsakingų asmenų baudžiamosios atsakomybės, jei jie nesiėmė sunkiems padariniams išvengti būtinų priemonių.

Civilinis atsakovas darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose dažniausiai būna juridinis asmuo. Už juridinio asmens darbuotojo BK 176 straipsnyje nurodyta nusikalstama veika padarytą žalą civiline tvarka atsako darbdavys (juridinis asmuo) ar jo teisių perėmėjas. Juridinio asmens darbuotojas šios kategorijos bylose gali būti tiesioginės civilinės atsakomybės subjektas, jei iki žalos atlyginimo atsakomybės subjektas (juridinis asmuo) išnyksta.

Tame pačiame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo leidžiamo biuletenio „Teismų praktika“ numeryje buvo publikuota ir Civilinių bylų skyriaus teisėjų patvirtinta Teismo praktikos apžvalga

„Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje“. Apžvalgoje aptariama kasacinė jurisprudencija, suformuota laikotarpiu nuo 2001 m. iki 2018 m. gegužės 23 d., didžiausią dėmesį skiriant naujausiai ir aktualiausiai, susiformavusiai nuo 2010 metų praktikai.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 6.248 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinė atsakomybė kyla tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė kyla be kaltės. Atsakomybė, kylanti tais atvejais, kai nėra žalą padariusio asmens kaltės, deliktų teisėje vadinama griežtąja. Griežtosios atsakomybės doktrina – tradicinės kalte paremtos atsakomybės išimtis, kurios esminis elementas – atsakomybės atsiradimas asmenims nepriklausomai nuo jų kaltės. Šios doktrinos tikslas – užtikrinti socialinį teisingumą ir sulaukyti potencialius pažeidėjus nuo beatodairiško elgesio bei galimų nuostolių, priverčiant juos būti kur kas apdairesnius negu kalte pagrįstos atsakomybės atveju ir imtis visų įmanomų atsargumo priemonių.

Civiliniame kodekse įtvirtintos šios griežtosios deliktinės atsakomybės formos: statinių savininko (valdytojo) atsakomybė (CK 6.266 straipsnis), atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą (CK 6.267 straipsnis), atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą (CK 6.270 straipsnis), viešųjų subjektų atsakomybė (CK 6.271 straipsnis ir CK 6.272 straipsnio 1 dalis), taip pat atsakomybė už netinkamos kokybės produktus ir paslaugas (CK 6.292–6.300 straipsniai). Kitus griežtosios deliktinės atsakomybės atvejus įstatymų leidėjas yra nustatęs atskiruose teisės aktuose.

Dėl sparčiai besivystančių civilinių teisinių santykių, deliktinės atsakomybės klausimų kompleksiško, taip pat dėl teisinio reguliavimo fragmentiškumo kai kurių deliktinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje kelia neaiškumą. Todėl šioje teismų praktikos apžvalgoje aptariami aktualūs klausimai – deliktinės atsakomybės solidarumas, statinio savininko ir valdytojo skirtumai, statinio trūkumų ir didesnio pavojaus šaltinio sąvokų turinys, žalą aplinkai padariusių subjektų ir žalos dydžio nustatymas, valstybės atsakomybės už teismo ir kitų teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmais padarytą žalą kriterijai, atsakomybė už daugiabučio namo trūkumų sukeltą žalą, transporto priemonės valdytojo sąvokos ir valdytojų solidariosios atsakomybės atvejai ir kt. Be to, apžvalgoje analizuojami bendrųjų deliktinės atsakomybės sąlygų (neteisėti veiksmai, kaltė, priežastinis ryšys, žala) ypatumai griežtosios deliktinės atsakomybės kontekste, atskirai aptariami kai kurie CK ir kituose įstatymuose įtvirtinti griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai: statinių savininko (valdytojo) atsakomybė (CK 6.266 straipsnis), atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą (CK 6.267 straipsnis), atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą (CK 6.270 straipsnis), teisėsaugos institucijų atsakomybė (CK 6.272 straipsnis), taip pat atsakomybė už aplinkai padarytą žalą.

2018 metais Lietuvos Aukščiausiajame Teisme buvo apsvarstytos ir atiduotos publikuoti biuletenyje „Teismų praktika“ Nr. 49 teismų praktikos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo apžvalga ir teismų praktikos dėl sutartinės civilinės atsakomybės taikymo apžvalga.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų patvirtintoje **Teismų praktikos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo apžvalgoje** aptarti reikš-

mingi BK 20 straipsnio, nustatančio juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir sąlygas, ir kitų su juo susijusių nuostatų taikymo klausimai, taip pat pasisakyta *non bis in idem* (draudimo persekioti ir bausti už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą) principo taikymo ir juridinio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės aspektais.

Juridinis asmuo už fizinio asmens padarytą veiką atsako esant BK nustatytų sąlygų visumai, kai: BK specialiojoje dalyje už konkrečią nusikalstamą veiką yra nustatyta juridinio asmens atsakomybė; šią nusikalstamą veiką padarė baudžiamajame įstatyme įtvirtintus požymius atitinkantis fizinis asmuo; nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba interesais. Ne mažiau svarbu tai, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė galima tik nustačius juridinio asmens kaltę. Juridinio asmens kaltė turi būti nustatyta ir tuomet, kai sprendžiamas šio asmens atsakomybės už kontroliuojamo ar jam atstovaujančio kito juridinio asmens padarytas nusikalstamas veikas klausimas.

Po 2016 metų BK 20 straipsnio pakeitimų įtvirtinta nuostata, kad juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės nešalina tai, jog fizinis asmuo nėra traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, negali būti traktuojama pernelyg plačiai, kaip paneigianti nusikalstamos veikos (BK uždraustos veikos, pavojingos veikos, galimai padarytos nusikalstamos veikos) ir kitų baudžiamajai atsakomybei kilti būtinų sąlygų nustatymo svarbą. Su šiais pakeitimais bendriausia prasme yra susijusios ir baudžiamojo proceso įstatymo nuostatos, nurodančios atvejus, kai procesas dėl nusikalstamos veikos juridiniam asmeniui gali būti pradedamas ar tęsiamas atskirai nuo jo naudai ar interesais nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens.

Viena iš juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygų – veikimas juridinio asmens naudai – nustatoma, kai kaltininko (fizinio asmens) nusikalstama veika siekiama turtinės naudos, o interesų užtikrinimas – kai įgyvendinami kiti (nebūtinai turtiniai) juridinio asmens siekiai. Konstatuojant šią sąlygą turi būti nustatyta, kad iš nusikalstamos veikos juridinis asmuo turi (turės) naudos ir tą naudą pripažįsta (pavyzdžiui, neteisėtu būdu išgryninti pinigai naudojami juridinio asmens interesams užtikrinti) arba kad juridinis asmuo suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama padariniais (pavyzdžiui, juridinio asmens panaudojimas darant nusikalstamą veiką buvo realiai naudingas jo ūkinės veiklos perspektyvai ir konkurencingumui, įvaizdžiui, suteikė juridiniam asmeniui kokių nors pranašumų konkuruojant viešųjų pirkimų konkursuose). Baudžiamoji atsakomybė dėl fizinio asmens nusikalstamos veikos juridiniam asmeniui kyla nepriklausomai nuo to, ar juridinis asmuo gavo realios naudos. Juridinis asmuo gali būti pripažintas kaltu dėl nusikalstamos veikos padarymo ir tais atvejais, kai jis veikia kaip nusikalstamos veiklos priedanga, be kurios ši veikla negalėtų būti vykdoma, taip pat gauna iš to konkretų ekonominį pranašumą (pavyzdžiui, nusikalstamu būdu gautais pinigais palaikoma bendrovės finansinė apyvarta). Veikimas juridinio asmens naudai (ar interesais) nereiškia, kad fizinio asmens nusikalstamos veikos tikslas yra gauti naudos tik juridiniam asmeniui. Šis tikslas gali būti įgyvendinamas ta pačia fizinio asmens nusikalstama veika siekiant ir jo asmeninės naudos, neteisėto praturtėjimo ir pan. Kai juridinis asmuo buvo pertvarkytas arba pasibaigė (likviduotas ar reorganizuotas), spręstina dėl šių aplinkybių įtakos juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei. Juridinio asmens pertvarkymas, taip pat juridinio asmens reorganizavimas savaime neužkerta galimybės taikyti baudžiamąją atsakomybę naujos teisinės formos (pertvarkymo atveju) ar vei-

klą tęsiančiam (reorganizavimo atveju) juridiniam asmeniui.

Non bis in idem principas draudžia bausti tą patį asmenį antrą kartą už tą pačią nusikalstamą veiką, tačiau šis principas nepaneigia galimybės taikyti baudžiamąją atsakomybę skirtingiems baudžiamosios atsakomybės subjektams – fiziniam ir juridiniam asmeniui, kurių kaltė yra įrodyta. Baudžiamajame įstatyme nustatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai taikytini ne tik fiziniam, bet ir juridiniam asmeniui, tačiau atsižvelgiant į jo specifiką. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės savaiame nešalina tai, kad fizinis asmuo už padarytą veiką yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, ir atvirkščiai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų patvirtintoje **Teismų praktikos dėl sutartinės civilinės atsakomybės taikymo apžvalgoje** pateikiama apibendrinta kasacinio teismo praktika taikant sutartinės atsakomybės nuostatas.

Sutarties sudarymas – vienas dažniausiai pasitaikančių prievolių atsiradimo pagrindų, kai šalys laisva ir tarpusavyje suderinta valia susisaisto prievolinius teisiniais santykiais. Tačiau praktikoje sutartys ne visada vykdomos tinkamai. Sutarties netinkamas vykdymas (pažeidimas) gali lemti, kad asmuo, kuriam netinkamai įvykdyta sutartis, patirs nuostolių. Todėl sutartinės atsakomybės tikslas – atlyginti nukentėjusio nuo sutarties neįvykdymo asmens nuostolius, kad jis atsidurtų tokioje padėtyje, tarsi sutarties pažeidimo nebūtų buvę.

Civilinio kodekso XXII skyriuje įtvirtintos tiek bendrosios civilinės atsakomybės (CK 6.245–6.255 straipsniai), tiek specialiosios sutartinės atsakomybės (CK 6.256–6.262 straipsniai) nuostatos. Tam, kad būtų galima atsakyti į klausimą, ar asmuo, kuris neįvykdydamas sutarties padarė žalą kontrahentui, turi ją atlyginti, būtina tinkamai taikyti šias taisykles. Todėl pristatomoje teismų praktikos apžvalgoje sistemiškai analizuojamos visos sutartinės atsakomybės sąlygos bei jų taikymo praktinės problemos. Tai lėmė ir atitinkamą apžvalgos struktūrą.

Po įvadinės dalies apžvalgoje pirmiausia atskleidžiamas sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykis ir sąveika. Antroje dalyje analizuojami neteisėti veiksmai sutartinės atsakomybės kontekste. Be sutartyje konkrečiai įtvirtintos sąlygos pažeidimo, jie gali pasireikšti labai įvairiai: imperatyviųjų teisės normų pažeidimu; dispozityviųjų teisės normų, nustatančių atskirų sutarčių rūšių šalių teises ir pareigas, pažeidimu; sutarčių vykdymo principų pažeidimu; numanomų sutarties sąlygų pažeidimu; profesinės veiklos taisyklių ir etikos standartų pažeidimu. Atsižvelgiant į tai, nemažas dėmesys apžvalgoje skiriamas įvairiems praktikoje pasitaikiusiems sutarties pažeidimo atvejams ir būdams. Trečioje apžvalgos dalyje analizuojama kaltė kaip civilinės atsakomybės sąlyga, analizuojama kreditoriaus kaltė, kaip pagrindas mažinti atlygintinų nuostolių dydį, aptariama verslininko atsakomybės specifiška. Nors verslininko sutartinė atsakomybė paprastai atsiranda be kaltės, ši taisyklė turi išimčių. Įstatymas leidžia sutarties šalims susitarti, kad verslininko atsakomybė kyla esant kaltei. Be to, viena iš įstatymu nustatytų verslininko atsakomybės be kaltės išimčių – kai verslininkas pagal sutartį turi įvykdyti prievolę dėti maksimalias pastangas, o ne užtikrinti rezultatą. Ketvirtoje apžvalgos dalyje nagrinėjamos priežastinio ryšio taikymo problemos – teisinis ir faktinis priežastinis ryšys. Priežastinis ryšys sutartinės verslininko civilinės atsakomybės atveju, be kita ko, turi atitikti nuostolių numatymo kriterijų (CK 6.258 straipsnio 4 dalis). Tačiau kai skolininkas neįvykdo sutartinės prievolės tyčia ar dėl didelio neat-

sargumo (didelio aplaidumo), jam kyla pareiga atlyginti nukentėjusios šalies patirtus nuostolius, priešastiniu ryšiu susijusius su sutarties pažeidimu, net ir tais atvejais, kai tokio dydžio nuostolių, sudarydamas sutartį, jis negalėjo numatyti kaip sutarties neįvykdymo pasekmės. Penktoje dalyje analizuojama žala, kurios atlyginimas dažniausiai yra susijęs su lūkesčio intereso gynimu. Šioje dalyje taip pat nagrinėjama galimybė mažinti nuostolių dydį, susitarti dėl sutartinės atsakomybės ribojimo, negautų pajamų specifika. Negautos pajamos arba patirtos išlaidos (turto sumažėjimas) gali būti vertinamos kaip nuostoliai, jei pajamos buvo numatytos gauti iš anksto, pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai ir šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų. Šeštoje apžvalgos dalyje analizuojamas atleidimas nuo sutartinės atsakomybės dėl nenugalimos jėgos (lot. *force majeure*).

BENDRADARBIAVIMAS SU EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMU

1950 metais pasirašyta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – ir Konvencija) yra išskirtinė tarptautinė sutartis. Šios sutarties pagrindu žmogaus teisės ir pagarba joms tapo daugelio Europos valstybių, taip pat ir Lietuvos, vienu iš svarbiausių prioritetų ir vertybių. Konvencijos pagrindu įsteigtas jau 60 metų veikia Europos Žmogaus Teisių Teismas. Šio Teismo uždavinys yra užtikrinti, kad valstybės gerbtų Konvencijoje įtvirtintas teises ir garantijas. Siekdamas, kad Konvencijos nuostatos būtų tinkamai taikomos Lietuvoje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įvairiomis formomis bendradarbiauja su Europos Žmogaus Teisių Teismu.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priklauso Europos Žmogaus Teisių Teismo aukštesniųjų teismų tinklui. Šio tinklo tikslas – užtikrinti abipusį keitimąsi teismų praktika ir informacija, susijusia su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) taikymu. Bendradarbiaudamas su Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovu Europos Žmogaus Teisių Teisme, Aukščiausiasis Teismas teikia pagalbą ir informaciją, reikalingą tinkamai parengti Vyriausybės pozicijai bylose prieš Lietuvą, susijusiose tiek su civiliniais, tiek su baudžiamosios teisės aspektais. Patirtimi ir žiniomis su Europos Žmogaus Teisių Teismu taip pat intensyviai dalijamasi teisėjų vizitų, susitikimų, konferencijų metu.

2018 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojo Konvencijos protokolas Nr. 16. Vadovaujantis šio protokolo nuostatomis, Aukščiausiasis Teismas įgijo teisę prašyti Europos Žmogaus Teisių Teismo pateikti konsultacinę išvadą dėl principinių klausimų, susijusių su Konvencijoje ar jos protokoluose apibrėžtų teisių ir laisvių aiškinimu ar taikymu, kai tai susiję su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjama byla. Šio protokolo įsigaliojimas – reikšmingas žingsnis plėtojant bendradarbiavimą tarp Europos Žmogaus Teisių Teismo ir nacionalinių teismų.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priklauso Europos Žmogaus Teisių Teismo aukštesniųjų

teismų tinklui (toliau – ir Tinklas) nuo 2016 m. rugsėjo mėn. Šio Tinklo nariai, taip pat ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, turi prieigą prie Europos Žmogaus Teisių Teismo vykdomų apžvalgų, apibendrinimų, tyrimų. Ši informacija padeda užtikrinti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje būtų vadovaujama aukščiausiais žmogaus teisių ir laisvių apsaugos standartais, būtų tinkamai taikoma Konvencija. Tais atvejais, kai nacionalinis teismas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje neranda atsakymo dėl Konvencijos taikymo, per Tinklą jis gali pateikti užklausą Europos Žmogaus Teisių Teismui.

2018 m. Aukščiausiasis Teismas gavo šešis Europos Žmogaus Teisių Teismo prašymus dėl lyginamosios teisės analizės Europos Žmogaus Teisių Teismo aukštesniųjų teismų tinkle. Pagal kompetenciją, dalydamasis su Lietuvos vyriausioju administraciniu teismu, Aukščiausiasis Teismas pateikė Europos Žmogaus Teisių Teismui informaciją dėl galimybės teisėjui pareikšti atskirąją nuomonę byloje, dėl draudimo persekioti ir bausti antrą kartą už tą pačią veiką, dėl vaizdo stebėjimo darbo vietoje, dėl nuolatinių globėjų galimybės įsivaikinti jų globojamą vaiką be biologinių tėvų sutikimo, dėl nuteistųjų asmens duomenų saugojimo terminų.

2018 metų birželio mėnesį įvyko antrasis Europos Žmogaus Teisių Teismo aukštesniųjų teismų tinklo kontaktinių asmenų susitikimas. Šiame susitikime dalyvavo 59 teismų atstovai iš 33 valstybių, taip pat ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atstovė. Renginio metu buvo pristatyta Europos Žmogaus Teisių Teismo kuriama žinių keitimosi platforma, kurioje bus galima greitai ir efektyviai surasti šio teismo praktiką. Prieiga prie šios platformos bus suteikta Tinklo nariams, tikėtina, 2019 metais. Susitikimo metu taip pat pristatyti naujaisi Tinklo interneto svetainės patobulinimai, diskutuota dėl Tinklo plėtros kryptių ir ateities perspektyvų, daug dėmesio skirta Konvencijos protokolo Nr. 16 įsigaliojimui ir su tuo susijusiems praktiniams klausimams.

Konvencijos protokolo Nr. 16, įsigaliojusio 2018 m. rugpjūčio 1 d., 1 straipsniu Europos Žmogaus Teisių Teismui suteikiama jurisdikcija priimti konsultacines išvadas dėl principinių klausimų, susijusių su Konvencijoje ar jos protokoluose apibrėžtų teisių ir laisvių aiškinimu ar taikymu. Proceso dėl konsultacinės išvados priėmimo tikslas yra stiprinti sąveiką tarp Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Konvencijos Susitariančiųjų Šalių nacionalinių teismų bei tribunolų. Konstruktivaus dialogo tarp Europos Žmogaus Teisių Teismo ir nacionalinių teismų bei tribunolų skatinimas turėtų padėti geriau užtikrinti Konvencijos įgyvendinimą nacionaliniu lygmeniu.

Procesas dėl konsultacinės išvados priėmimo yra prieinamas tik konkrečioms prie Konvencijos protokolo Nr. 16 prisijungusių valstybių teismams. Lietuvoje su prašymu dėl konsultacinės išvados priėmimo į Europos Žmogaus Teisių Teismą gali kreiptis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Toks kreipimasis galimas tik tuo atveju, jei teisme, kuris turi teisę kreiptis dėl konsultacinės išvados priėmimo, yra nagrinėjama konkreti byla, kurioje kyla principinis klausimas, susijęs su Konvencijoje ar jos protokoluose apibrėžtų teisių ir laisvių aiškinimu ar taikymu.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAI Į LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĮ TEISMĄ

Visi Lietuvoje veikiantys teismai turi įstatymų apibrėžtą savo veiklos sritį – kompetenciją, nustatančią, kokius ginčus ir klausimus gali nagrinėti konkretus teismas. Šių ribų teismas negali pažeisti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, būdamas aukščiausios kasacinės instancijos bendrosios kompetencijos teismas, taip pat turi apibrėžtas galias ir gali nagrinėti tik tokias bylas ar spręsti tokius klausimus, kurie priskirti jo kompetencijai. Pavyzdžiui, įstatymų ir kitų Seimo, Vyriausybės ar Respublikos Prezidento aktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Vyriausybės ir Respublikos Prezidento aktų – ir įstatymams) patikrinimas priklauso ne bendrosios kompetencijos teismų, bet Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai. Todėl tais atvejais, kai teismas, nagrinėdamas konkrečią bylą, suabejoja, ar byloje taikytinas įstatymas ar kitas teisės aktas atitinka Konstituciją, jis negali pats tikrinti, ar tame teisės akte nustatytos taisyklės dera su Konstitucijos nuostatomis, bet privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą prašydamas išspręsti, ar konkretus byloje taikytinas teisės aktas (paprastai ne visas, bet viena ar kelios to akto normos) neprieštarauja Konstitucijai. Kol bus gautas Konstitucinio Teismo nutarimas, Aukščiausiasis Teismas sustabdo kasacinės bylos, kurioje kreipėsi dėl išaiškinimo, nagrinėjimą, o gavęs Konstitucinio Teismo sprendimą, toliau nagrinėja bylą atsizvelgdamas į tai, ką nusprendė Konstitucinis Teismas. Jeigu Konstitucinis Teismas nustato, kad teisės aktas, dėl kurio buvo kreiptasi, prieštarauja Konstitucijai, Aukščiausiasis Teismas atnaujintą bylą nagrinėja šio teisės akto netaikydamas.

2018 m. gruodžio 14 d. Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kreipimąsi dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 6 dalies atitikties Konstitucijai. Konstitucinis Teismas pripažino, kad minėta Civilinio proceso kodekso nuostata prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams. Po šio nutarimo priėmimo atnaujinta civilinė byla Lietuvos Aukščiausiajame Teisme bus išnagrinėta 2019 metais.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAI Į EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMĄ

Jau greitai sukaks 15 metų, kaip Lietuva kuria savo ateitį bendroje Europos erdvėje kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis. Valstybių, kaip ir žmonių, darnus gyvenimas kartu būtų sunkiai įsivaizduojamas neturint bendrų taisyklių, kurios reglamentuotų tarpusavio santykius ir padėtų išvengti nesusipratimų ir ginčų, o nepavykus jų išvengti – suteiktų instrumentus, padedančius juos išspręsti. Tokios taisyklės yra Europos Sąjungos teisės normos, kurių vienos yra privalomos visoms valstybėms narėms ir turi būti taikomos tiesiogiai (pvz., tokios yra ES reglamentų normos), o kitos tik nubrėžia gaires, tikslus, kurių valstybės turi pasiekti nustatydamos savo teisinę reguliavimą, pačios pasirinkdamos joms tinkamiausius tų tikslų pasiekimo būdus. Kita vertus, net ir turėti visiems taikomas bendras taisykles nepakanka. Šiuolaikinė teisė, kaip ir šiuolaikinis gyvenimas, kurį ji reguliuoja, yra labai įvairus, sudėtingas, neretai painus mechanizmas, be to, kiekviena valstybė Europos Sąjungos narė turi skirtingas teisės tradicijas, skirtingą istorinę patirtį ir pan., todėl valstybėse narėse ES teisės normos gali būti suvokiamos ir taikomos nevienodai, netgi priešaringai. Jeigu nebūtų vieno subjekto, kuris sujungtų visų valstybių skirtybes ir surastų optimaliausią bendrą sprendimą, kaip išaiškinti vieną ar kitą ES teisės nuostatą, Europos Sąjungos veikimas ir vystymasis būtų sunkiai įmanomas. Toks subjektas, vienintelis turintis kompetenciją aiškinti Europos Sąjungos teisės normas priimdamas visoms valstybėms privalomus sprendimus, yra Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ir Teisingumo Teismas), esantis Liuksemburge ir sudarytas iš visų valstybių narių paskirtų teisėjų. Kilus neaiškumui, kaip aiškinti ar taikyti konkrečią nagrinėjamoje byloje taikytiną ES teisės nuostatą, į Teisingumo Teismą turi teisę kreiptis bet kuris valstybės narės teismas, o tie teismai, kurių sprendimai konkrečiose bylose yra galutiniai ir neskundžiami, turi ne tik tokią teisę, bet ir pareigą. Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas nesprenžia konkretaus nacionalinio teismo nagrinėjamo ginčo, o tik priima prejudicinius sprendimus, kuriais atsako į nacionalinio teismo pateiktus klausimus dėl ES teisės normų aiškinimo ar ES teisės akto galiojimo. Taigi ši procedūra yra bendradarbiavimo tarp Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų priemonė, kurią įgyvendinant Teisingumo Teismas pateikia nacionaliniams teismams ES teisės aiškinimą, kurio jiems reikia bylai išspręsti. Nacionalinis teismas, gavęs Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą, vadaudamasis jame pateiktu išaiškinimu, išsprenžia konkretų nagrinėjamą ginčą.

2018 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dviejose civilinėse bylose kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo ir keturias civilines bylas kasacine tvarka atnaujino bei išnagrinėjo po to, kai gavo Teisingumo Teismo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą 2018 metais kreipėsi šiose civilinėse bylose:

Dėl perkančiųjų organizacijų teisės sudaryti vidaus sandorius su savo kontroliuojamais subjektais ir tokios teisės galimo ribojimo įgyvendinimo

Kauno miesto savivaldybės administracija, galiojant viešųjų erdvių priežiūros paslaugų sutarčiai, dėl analogiškų paslaugų teikimo sudarė vidaus sandorį su savo kontroliuojama bendrove „Kauno švara“. Pirmosios sutarties šalis, privatus juridinis asmuo, dėl tokių savivaldybės veiksmų inicijavo teismo procesą reikalaujama panaikinti vidaus sandorį, nes dėl jo vykdymo sumažėja jos pačios gaunamos pajamos pagal sudarytą paslaugų sutartį, be to, ginčijamas vidaus sandoris neteisėtas, nes sudarytas be viešojo konkurso procedūrų ir dėl to iškreipia sąžiningą ūkio subjektų konkurenciją.

Pirmosios instancijos teismas sprendimu ieškovės ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas – patenkino. Teismai, remdamiesi nacionaline jurisprudencija, nurodė, kad naudojimasis teise sudaryti vidaus sandorį pagal Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) 10 straipsnio 5 dalį negali pažeisti Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto imperatyvo nepažeisti ūkio subjektų konkurencijos, vienam jų nesuteikti privilegijų, o kitų nediskriminuoti. Teismų sprendimai išsiskyrė tuo aspektu, kad pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į tebevykdomą viešojo paslaugų pirkimo sutartį su ieškove ir kitas faktines aplinkybes, nenustatė tiekėjū konkurencijos pažeidimo ir privilegijų vienam ūkio subjektui suteikimo, o apeliacinės instancijos teismas, ypač dėl sumažėjusių užsakymų apimtys ieškovei pagal viešojo paslaugų pirkimo sutartį, perkančiosios organizacijos ir UAB „Kauno švara“ ginčo vidaus sandorį pripažino neteisėtu.

Nagrinėjamoje byloje kasaciniam teismui kilo klausimų, ar kokie nors ribojimai, kurie nėra įtvirtinti VPI, sudaryti vidaus sandorį gali išplaukti iš nacionalinės jurisprudencijos, juolab kad Teisingumo Teismas jokių papildomų sąlygų, be pagrindinių (tarpusavio priklausymo ir kontroliuojamo subjekto pagrindinės veiklos vykdymo kontroliuojančio subjekto naudai), nėra nustatęs. Kaip pažymėjo kasacinis teismas, bendrosios nuostatos dėl galimybės sudaryti vidaus sandorį (VPI 10 straipsnio 5 dalis) ir dėl draudimo diskriminuoti ūkio subjektus (Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis) teisės aktuose įtvirtintos nuo 2010 metų, tačiau jų taikymas palaipsniui keitėsi priklausomai nuo bendrosios, administracinės kompetencijos teismų ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos.

Atsižvelgiant į tai, kad vidaus sandorių sąvoka kildinama iš Teisingumo Teismo praktikos, vėliau įgyvendinta ES direktyvoje, dėl to įgavusi ES teisės normos statusą, taigi privalo būti aiškina ir taikoma vienodai visoje Europos Sąjungoje, kasaciniam teismui nagrinėjamoje byloje kilo klausimas, ar vidaus sandoriai gali būti reguliuojami skirtingai nacionalinėse teisės sistemoje. Kita vertus, kasacinio teismo kreipimesi išreiškia abejonė bei klausiama, ar, jei tam tikri vidaus sandorių ribojimai yra leidžiami, šie turėtų būti įgyvendinami ne teismų praktika, o įstatymų leidybos priemonėmis. Galiausiai Teisingumo Teismo teiraujamosi, ar vidaus sandoris apskritai laikytinas galinčiu pažeisti laisvą ūkio subjektų konkurenciją, vienam subjektui suteikti

privilegijų kitų nenaudai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-120-469/2018.

Dėl draudimo sutarties šalių susitarimo dėl jurisdikcijos privalomumo naudos gavėjai pagal šią draudimo sutartį – Lietuvoje registruotai įmonei

Latvijoje registruota įmonė sudarė draudimo sutartį su taip pat Latvijoje registruota draudimo bendrove; pagal šią sutartį apdraudė ne tik savo interesus, bet ir Lietuvoje įsteigtos savo patronuojamosios įmonės, kuri vertėsi saugos paslaugų teikimu, civilinę atsakomybę. Taigi pagal draudimo sutartį draudimo sutarties šalimi (draudėja) buvo Latvijos įmonė, tuo tarpu Lietuvos įmonė buvo naudos gavėja, t. y. asmeniu, kuris nėra draudimo sutarties šalis, bet turi teisę gauti draudimo išmoką, jeigu atsitinka draudžiamasis įvykis. Lietuvos įmonės saugomame objekte buvo įvykdyta vagystė. Nuostolių patyręs objekto savininkas kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam iš saugos paslaugas teikusios įmonės nuostolių atlyginimą. Teismas nustatė, kad saugos įmonė netinkamai atliko savo pareigas ir turi atlyginti atsiradusius nuostolius. Taigi kitoje byloje priimtu teismo sprendimu buvo nustatyta Lietuvos įmonės civilinė atsakomybė – pareiga atlyginti nuostolius apvogto objekto savininkui.

Kadangi Lietuvos įmonės civilinė atsakomybė buvo apdrausta pirmiau minėta draudimo sutartimi, Lietuvos įmonė kreipėsi į teismą prašydama priteisti jai iš Latvijos draudimo bendrovės draudimo išmoką. Draudimo sutarties šalys – Latvijos draudimo bendrovė ir Latvijos įmonė – sutartyje buvo susitarusios, kad visi su šia draudimo sutartimi susiję ginčai bus nagrinėjami Latvijos Respublikos teismuose, vadovaujantis Latvijos Respublikos teritorijoje galiojančiais įstatymais. Atsižvelgiant į tai, byloje kilo klausimas, ar Lietuvos teismai turi jurisdikciją nagrinėti Lietuvos įmonės pareikštą ieškinį Latvijos draudimo bendrovei, grindžiamą pirmiau minėta draudimo sutartimi. Kitais žodžiais tariant, ar Lietuvos įmonei, kaip naudos gavėjai pagal draudimo sutartį, tačiau ne sutarties šaliai, galioja ir ją saisto draudimo sutarties šalių susitarimas dėl Latvijos teismų jurisdikcijos.

Jurisdikcijos klausimas šioje byloje turi būti sprendžiamas vadovaujantis ES teisės aktu – 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. Pagal Reglamento 3 skirsnio 11 straipsnį draudikui, kurio buveinės vieta yra valstybėje narėje (šiuo atveju – Latvijoje), naudos gavėjas gali pareikšti ieškinį kitoje valstybėje narėje, jeigu joje yra ieškovo buveinė (šios bylos atveju tai būtų Lietuvos Respublika). Kita vertus, Reglamente taip pat įtvirtintos sąlygos, kurioms esant šalims leidžiama susitarti dėl kitos valstybės teismų jurisdikcijos. Tačiau Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, jog draudimo sutarties šalys negali jurisdikciniu susitarimu remtis prieš apdraustą naudos gavėją, išskyrus atvejus, kai jis nekelia pavojaus ekonomiškai silpnesnio asmens apsaugos tikslui. Taigi Teisingumo Teismas iš esmės nepaneigė galimybės, kad apdraustas jurisdikciniam susitarimui nepritaręs asmuo galėtų būti saistomas jurisdikcinio susitarimo, ir šiuo klausimu esminę reikšmę teikė tokio asmens ekonominiam pajėgumui, laikydamas šį kriterijų pagrindu vertinant, ar jis reikalauja papildomos apsaugos.

Tokiomis aplinkybėmis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą išaiškinimo, ar tam tikros šiai bylai aktualios Reglamento nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad didelės rizikos draudimo atveju juridikcinis susitarimas, nustatytas tarp draudėjo ir draudiko sudarytoje draudimo sutartyje, gali būti panaudotas prieš šia sutartimi apdraustą asmenį, kuris neišreiškė aiškaus sutikimo dėl šios sąlygos ir kurio nuolatinė gyvenamoji vieta ar buveinė yra kitoje nei draudėjo ir draudiko valstybėje narėje.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-426-611/2018.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 metais išnagrinėjo keturias bylas, kurių nagrinėjimas buvo atnaujintas gavus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą:

Dėl tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų teisių bei pareigų, kai viename viešojo pirkimo konkurse dalyvauja tarpusavyje susiję ūkio subjektai, pateikę atskirus pasiūlymus

VšĮ Šiaulių regiono atliekų tvarkymo centro paskelbtame atliekų surinkimo ir transportavimo paslaugų pirkime, be kitų tiekėjų, dalyvavo du tarpusavyje susiję ūkio subjektai (dvi pataraujamosios kitos bendrovės įmonės). Vieno jų pasiūlyta kaina buvo mažiausia, bet pasiūlymas buvo atmestas dėl neatitikties šiukšliavežių variklių teršimo normai „EURO V“, todėl viešojo pirkimo konkurso laimėtoja pripažinta antroji susijusi bendrovė. Ieškovė, tame pačiame konkurse dalyvavusi ir antrąją vietą užėmusi įmonė, inicijavo ginčą dėl, jos manymu, iškreiptos sąžiningos ūkio subjektų konkurencijos. Kasacinis teismas kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, prašydamas išaiškinti, kaip pagal ES teisę perkančiosios organizacijos turėtų vertinti tarpusavyje susijusių ūkio subjektų pasiūlymus, kokias teises ir pareigas jie turi.

Kasacinis teismas, remdamasis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu, pirmiausia išaiškino, kad, nacionaliniame reguliavime (VPI) nesant konkrečių atitinkamų pareigų dėl tiekėjų tarpusavio sąsajos deklaravimo, šių pasiūlymai, priešingai nei konstatavo apeliacinės instancijos teismas, negali būti atmetami dėl tokios pareigos nevykdymo. Be to, kasacinis teismas dar kartą pakartojo savo ir Teisingumo Teismo praktiką, pagal kurią perkančiosioms organizacijoms pripažįstama aktyvių veiksmų pareiga aiškintis, ar tam tikros interesų konfliktų (tiekėjų ar jų su perkančiąja organizacija) situacijos gali konkrečiu atveju lemti neskaidrias ir nesąžiningas viešojo pirkimo procedūras. Kasacinio teismo vertinimu, tokios perkančiųjų organizacijų pareigos nepriklauso nuo subjektyvaus jų pačių vertinimo, kad interesų konfliktai nelemia nesąžiningų pirkimo procedūrų.

Svarbiausi kasacinio teismo išaiškinimai nagrinėjamoje byloje susiję su tarpusavyje susijusių subjektų pasiūlymų vertinimu. Teismo vertinimu, pats susijusių ūkio subjektų dalyvavimas tame pačiame viešojo pirkimo konkurse yra rizikingesnis už atvejus, kai dalyvauja atskiri subjektai. Dėl to perkančiosios organizacijos privalo vertinti visas aplinkybes, ar ūkio subjektų sąsaja daro įtaką jų dalyvavimo savarankiškumui ir pasiūlymų turiniui. Kasacinis teismas nagrinėjamoje byloje nustatytas aplinkybes (vienos bendrovės pasiūlymo atmetimas nebuvo apskus-

tas, apeliaciniame procese bendrovės gynė pačios atsakovės poziciją) įvertino kaip pakankamas konstatuoti, kad susiję ūkio subjektai tarpusavyje varžėsi nesąžiningai, o šių argumentai pirmiau nurodytos išvados nepaneigė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-317-469/2018.

Dėl lėšų, sumokėtų pagal akcijų pasirašymo sutartis, akcijų emisijai neįsigaliojus dėl banko bankroto, draustumo pagal Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymą

Asmenys sudarė sutartis su banku dėl banko naujai išleidžiamų akcijų įsigijimo ir sumokėjo už šias akcijas, pervesdami pinigus į specialiai tuo tikslu atidarytą banko sąskaitą. Tačiau bankas negavo leidimo padidinti įstatinį kapitalą išleidžiant naujas akcijas, o vėliau bankui buvo iškelta bankroto byla. Dėl to akcijos taip ir nebuvo išleistos ir neįsigaliojo, o asmenų sumokėti pinigai liko banko vardu atidarytoje sąskaitoje. Pinigus bankui sumokėję asmenys kreipėsi į teismą, prašydami pripažinti juos bankrutuojančio banko indėlininkais, o jų sumokėtus pinigus – indėliais, kurie draudžiami pagal Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymą. Taigi byloje kilo klausimas dėl pinigų, sumokėtų už akcijas, kurios taip ir nebuvo išleistos, teisinio statuso – ar jie yra draudžiami indėlių ar investuotojų draudimu.

Kadangi tiek indėlių garantijų sistemą, tiek investuotojų kompensavimo mechanizmą reguliuojantis Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas priimtas įgyvendinant Europos Sąjungos direktyvas (direktyvą dėl indėlių garantijų sistemų ir direktyvą dėl investuotojų kompensavimo sistemų), kasacinis teismas kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, prašydamas pateikti išaiškinimą dėl indėlio sąvokos ir kai kurių kitų su indėlių ir investuotojų draudimu susijusių ES direktyvų nuostatų. Teisingumo Teismas išaiškino, kad asmenų sumokėtos lėšos už neįsigaliojusią akcijų emisiją (kaip šioje byloje) gali būti priskiriamos tiek prie investuotojų kompensavimo, tiek prie indėlių garantijų sistemų. Esant situacijai, kai skoliniam reikalavimams taikomos tiek indėlių garantijų sistemos, tiek investuotojų kompensavimo sistemos ir kai nacionalinės teisės aktų leidėjas tokių skolinių reikalavimų nepriskyrė prie vienos sistemos pagal vieną ar kitą ES direktyvą, bylą nagrinėjantis teismas negali pats nuspręsti, kuria sistema gali pasinaudoti minėtų skolinių reikalavimų turėtojai – pastarieji turi pasirinkti, pagal kurią sistemą, įtvirtintą nacionalinėje teisėje įgyvendinant šias dvi direktyvas, pasinaudoti teise į kompensaciją.

Kasacinis teismas šioje byloje nurodė, kad nacionalinio teisės aktų leidėjo valia apsaugoti kredito įstaigai kaip investicinei įmonei perduotus pinigus, kurie buvo skirti investicinėms paslaugoms suteikti, pagal ES direktyvoje įtvirtintą indėlių garantijų sistemą nėra aiški. Kadangi ieškovai šioje byloje pareikštu ieškiniu prašė pripažinti juos indėlininkais Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo prasme, t. y. pripažinti jiems teisę į draudimo išmoką, mokėtiną pagal šį įstatymą, bei savo reikalavimą grindė ES direktyva dėl indėlių garantijų sistemos, kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovai aiškiai išreiškė savo valią pasinaudoti teise į kompensaciją pagal indėlių garantijų sistemą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas pripažino

ieškovus indėlininkais.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-213-687/2018.

Dėl lėšų, sumokėtų pagal obligacijų pasirašymo sutartis, obligacijų emisijai neįsigaliojus dėl banko bankroto, draustumo pagal Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymą

Šioje byloje buvo sprendžiamas iš esmės panašus klausimas, kaip ir pirmiau nurodytoje byloje, tik susijęs ne su banko neišleistų akcijų apmokėjimu, o su lėšomis, asmens sumokėtomis bankui už banko išleidžiamas obligacijas. Ieškovas sudarė su banku obligacijų pasirašymo sutartis, kuriomis įsipareigojo įsigyti 40 vnt. banko išleidžiamų obligacijų. Ieškovas sumokėjo pinigus bankui už ketinamas įsigyti obligacijas, tačiau bankui iškelus bankroto bylą obligacijos nebuvo išleistos, tuo tarpu ieškovo sumokėti pinigai jau buvo nurašyti iš jo sąskaitos į banko sąskaitą. Ieškovas teigė, kad banko sąskaitoje esančios jo lėšos, skirtos obligacijoms apmokėti, yra indėlis, ir prašė teismo pripažinti jam teisę į draudimo išmoką.

Kasacinio teismo prašymu priimtame prejudiciniame sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas išaiškino, kad asmens skoliniai reikalavimai bankui, susiję su lėšomis, sumokėtomis už neįsigaliojusias obligacijas, priskirtini tiek prie investuotojų kompensavimo sistemų, tiek prie indėlių garantijų sistemų, o esant situacijai, kai nacionalinės teisės aktų leidėjas jų aiškiai nepriskyrė prie vienos ar kitos sistemos pagal vieną iš ES direktyvų (direktyvą dėl indėlių garantijų sistemų ir direktyvą dėl investuotojų kompensavimo sistemų), nacionalinis teismas negali pats nuspręsti, kuria sistema gali pasinaudoti skolinių reikalavimų turėtojai, – jie patys turėtų pasirinkti, pagal kurią sistemą pasinaudoti teise į kompensaciją.

Kasacinis teismas nurodė, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas situacijos, kai asmuo obligacijų neįgijo, nors už jas buvo įmokėjęs sutartyje nurodytas sumas, nepriskyrė prie vienos kompensavimo sistemos pagal vieną iš ES direktyvų. Šioje byloje ieškovas prašė pripažinti jam teisę į draudimo išmoką. Apeliacinės instancijos teismas byloje susiklosčiusius santykius kvalifikavo kaip kylančius iš indėlių draudimo, o ieškovo lėšas pripažino indėliu, kuris yra draudimo objektas pagal Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymą. Ieškovas kasaciniame teisme šių apeliacinės instancijos teismo išvadų neginčijo, todėl kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovas aiškiai išreiškė savo valią pasinaudoti teise į kompensaciją pagal indėlių garantijų sistemą.

Atsižvelgdamas į tai, kad indėlių garantijų sistema, be kita ko, apima reikalavimus, susijusius su lėšomis, nurašytomis iš sąskaitų, kurias privatūs asmenys turėjo kredito įstaigoje, ir pervestomis į šios įstaigos vardu atidarytas sąskaitas už perleidžiamų vertybinių popierių, kuriuos išleisti turėjo pastaroji, pasirašymą, kai šių vertybinių popierių emisija galiausiai nebuvo įvykdyta dėl minėtos įstaigos bankroto, taip pat esant minėtų skolinių reikalavimų turėtojo (ieškovo) išreikštai valiai remtis apsauga, kurią jam užtikrina ES direktyva dėl indėlių garantijų sistemų bei ją į nacionalinę teisę perkeliantis Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas, kasacinis teismas sprendė, kad ieškovo reikalavimas pripažinti jam teisę į indėlių draudimo iš-

moką, mokėtiną pagal šį įstatymą, laikytinas pagrįstu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214-701/2018.

Dėl finansinio užtikrinimo susitarimus reglamentuojančių nuostatų

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė galutinę nutartį byloje, kurioje buvo sprendžiamas teisės klausimas, kaip turi būti aiškinamos ir taikomos Finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymo, įgyvendinančio 2002 m. birželio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/47/EB dėl finansinio įkaito, normos, reglamentuojančios finansinio užtikrinimo susitarimo vykdymą iš banko sąskaitoje esančio finansinio įkaito, banko bankroto atveju, t. y. ar bankas, kurio naudai įkeistos tame pačiame banke esančios skolininko lėšos, skirtos skolininko prievolėms bankui užtikrinti, gali (turi pareigą) nukreipti išieškojimą į šias lėšas po to, kai skolininkas savo prievolės neįvykdo, o bankui iškeliama bankroto byla. Kasacinis teismas šioje byloje kreipėsi į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo, prašydamas išaiškinti, ar finansinis įkaitas (banke atidarytoje sąskaitoje esančios bendrovės lėšos, kurių įkeitimu pagal finansinio užtikrinimo susitarimą bendrovė užtikrino savo prievolių bankui įvykdymą) bankui iškėlus bankroto bylą patenka į bankrutuojančio banko turto masę, ir jei nepatenka, tai ar bankas turi teisę išsieškoti skolą iš šio įkaito, nereikalaujantis iš bendrovės sumokėti skolą kitomis lėšomis, o gal turi teisę, bet pareigą išieškoti skolą būtent iš įkeistų lėšų. Teisingumo Teismas išaiškino, kad bankas turi teisę, bet ne pareigą, išsieškoti skolą iš finansinio įkaito.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atnaujinęs bylos nagrinėjimą po Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo gavimo, nusprendė, kad bankas, nepaisant jam iškeltos bankroto bylos, turėjo savo reikalavimą bendrovei patenkinti iš tuo tikslu įkeistų lėšų, prieš nukreipdamas jį į kitą įkaito davėjo turtą. Tokią išvadą kasacinis teismas argumentavo tuo, kad, pirma, šalys šioje byloje sudarė finansinio užtikrinimo susitarimą be nuosavybės teisės perdavimo, kuriuo įkeitė lėšas, o tokiu atveju pagal Finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymo nuostatas, neįvykdžius įkaitu užtikrintos prievolės, įkaito gavėjas turi teisę vienašališkai realizuoti įkaitą įskaitydamas arba kitaip padengdamas įkaitu užtikrintus skolininko įsipareigojimus; antra, tiek iš pirmiau nurodytos ES direktyvos, tiek iš Finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymo nuostatų išplaukia, kad finansinio užtikrinimo susitarimai įsigalioja juose nustatytais terminais, nepaisant pradėtų banko nemokumo procedūrų, pinigų atveju apimant įskaitymo galimybę; trečia, Finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymo nuostatos šiuo klausimu turi pirmumą prieš Įmonių bankroto įstatymo ir Bankų įstatymo nuostatas; ketvirta, šalių sutartyje nėra aiškiais žodžiais, tiesiogiai aptarta išieškojimo nukreipimo į finansinį įkaitą tvarka. Atsižvelgdamas į Teisingumo Teismo prejudiciniame sprendime akcentuotus ES direktyvos dėl finansinio įkaito tikslus, ypač į tikslą sustiprinti finansinių įkaitų teisinį saugumą nustatant, kad jiems netaikomos tam tikros nacionalinės teisės nuostatos bankroto srityje, siekiant apsaugoti finansinį stabilumą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje bendrovės skolos bankui turi būti dengiamos iš finansinio įkaito lėšų, nepaisant banko bankroto.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-396-313/2018.

BENDRADARBIAVIMAS SU TEISĖKŪROS SUBJEKTAIS

Būdamas svarbi teisminės valdžios dalis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas palaiko konstruktyvų dialogą su įstatymų leidžiamąja ir vykdomąja valdžia. Nors Teismas neturi įstatymų leidybos iniciatyvos teisės ir nėra teisėkūros subjektas, tačiau nagrinėdamas bylas, sprenddamas praktines situacijas Aukščiausiasis Teismas dažnai išvelgia teisės aktų spragų, tarpusavio prieštaravimų ar kitokių jų trūkumų. Dėl šios priežasties į Aukščiausiąjį Teismą dažnai kreipiamasi prašant pateikti nuomonę dėl teisės aktų projektų.

Teikdamas išvadas dėl teisės aktų projektų, Aukščiausiasis Teismas nevertina jų politinio tikslingumo. Jis pateikia savo išvagas, ar siūlomos teisės normos yra aiškios, kokią vietą jos užims teisės sistemoje, kokius padarinius gali sukelti, kokia yra teismų praktika ir joje atsispindintys teisinio reglamentavimo trūkumai, kaip siūlomi pakeitimai dera žmogaus teisių gynimo kontekste, Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų ir lyginamuoju požiūriu. Atskirais atvejais Aukščiausiojo Teismo atstovai kreipiasi į įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turinčius subjektus su siūlymais priimti ar pakeisti atitinkamas teisės normas, dalyvauja rengiant teisės aktų projektus, susitinka su kitų valstybės valdžių pareigūnais aptarti bendro pobūdžio klausimų.

2018 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė išvadas valstybės valdžios institucijoms dėl šių teisės aktų projektų:

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-988(2),

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 43, 170, 176, 179, 183, 188 straipsnių pakeitimo ir 31 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto Nr. XIIIIP-1591,

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 189 ir 203 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-1884,

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51, 66 ir 97 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-2473,

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 3601 straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-2474,

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 69, 137, 140 ir 157 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 1671 straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-2475,

Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo Nr. IX-1161 2, 3, 41, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 16, 18, 19 straipsnių pakeitimo ir papildymo 51 straipsniu įstatymo projekto Nr. 18-4400,

Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo Nr. IX-1161 pakeitimo įstatymo projekto

Nr. XIIIIP-2650,

Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo Nr. X 296 pakeitimo įstatymo projekto,

Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo Nr. X 296 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-1520.

METŲ ĮVYKIAI IR RENGINIAI

2018 m. vasario 2 d.

Lietuvos Aukščiausiajame Teisme vyko karštos mokslinės diskusijos. Buvo pristatytos trys įdomios ir naudingos 2017 metais Vilniaus universitete ir Mykolo Romerio universitete apgintos disertacijos:

- Ingos Malinauskaitės-Van de Castel (darbo tema – „Duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose“, mokslinis darbo vadovas prof. dr. Darius Šttilis, MRU);
- Dovilės Murauskienės (darbo tema – „Parens Patriae doktrinos raiška baudžiamajame procese, kuriame dalyvauja vaikai“, mokslinė darbo vadovė prof. dr. Rima Ažubalytė, MRU);
- Aušros Dambrauskienės (darbo tema – „Ultima ratio principo įgyvendinimas kriminalizuojant veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“, mokslinis darbo vadovas prof. dr. Armanas Abramavičius, VU).

2018 m. vasario 28 d.

Teisme lankėsi Bulgarijos teisiųjų ir mokslo institucijų atstovų delegacija, vadovaujama Teisingumo ministerijos inspektorato generalinio inspektoriaus Georgi Dankovo (Georgi Dankov). Vykusių susitikimų metu buvo aptartos teismų savivaldos aktualijos, pasidalyta teisinio reguliavimo ir praktine patirtimi kai kuriose savivaldos srityse.

Pasak delegacijos vadovo, teismų savivaldos sistemą kuriančiai Bulgarijai Lietuvos, kuri yra smarkiai pažengusi šioje srityje, patirtis yra ypač svarbi ir tampa didele pagalba.

2018 m. kovo 1 d.

Kvietėme į teatralizuotą parodą, skirtą lietuviškų aukščiausiųjų teismų istorijai.

Teatralizuoto pristatymo metu istorikas papasakojo apie pirmojo aukščiausiojo teismo – Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo – įsteigimą 1581 m. kovo 1 d., pristatė įdomiausius jo veiklos epizodus ir atskleidė, kur Vilniuje iki paskutinio valstybės padalijimo 1795 m. stovėjo teismo pastatas.

Taip pat visi susidomėję turėjo galimybę susipažinti su svarbiausiomis Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo atgimimo ir veiklos aplinkybėmis tarpukario Lietuvoje (1918–1940), nes būtent šis teismas tapo 1990 m. įsteigto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pagrindu.

2018 m. kovo 1 d.

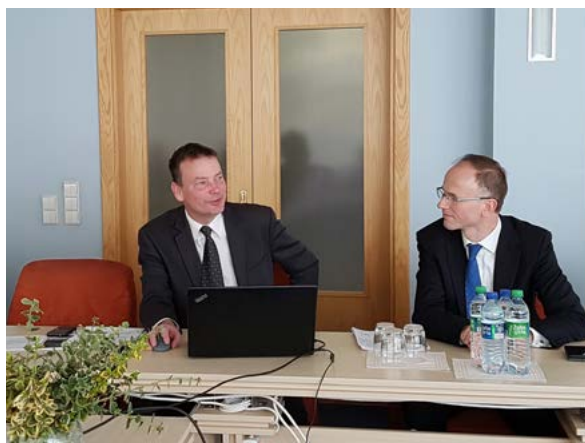
Buvo pristatytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis pranešimas. Šalia statistinės analizės, Teismo veiklą apžvalgos vertingiausia pranešimo dalis buvo teisėjų įžvalgos ir komentarai apie atskiras teisinių santykių sritis ir esminius jose per praėjusius metus įvykusius pokyčius.

2018 m. kovo 1 d.

Su darbo vizitu lankėsi Moldovos Respublikos teisingumo ministro Alexandro Tanase vadovaujama delegacija. Vienas pagrindinių vizito tikslų – skatinti Moldovos ir Lietuvos teisinį bendradarbiavimą.

Aptarus plačias tarpvalstybinio teisinio bendradarbiavimo galimybes, gilintasi į teismų bendradarbiavimą – procesinį ir savivaldos. Pripažinta, kad, stiprinant ryšius, turi būti kuo veiksmingiau išnaudotos ir dvišalių

susitarimų, ir globalizacijos instrumentų galimybės, kartu pabrėžta didelė susiklosčiusio neformalaus bendradarbiavimo svarba.

Svečiai pripažino, kad, be jau perimtos patirties, vis dar yra nemažai sričių, kuriose Moldova galėtų pasimokyti iš Lietuvos, ypač stiprindama teismų savivaldos institucijas, modernizuodama teismų darbą naujausiomis technologijomis ir kt.

2018 m. kovo 26–30 d.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas Aurelijus Gutauskas Pekine (Kinijos Liaudies Respublika) skaitė paskaitas Kinijos teisėjams ir prokurorams apie prekybos žmonėmis teisinį reguliavimą ir teismų praktiką.

Profesorius A. Gutauskas pripažino, kad būti lektoriumi tarptautinėje aplinkoje buvo iššūkis. „Iššūkis visiškai kitokio kultūrinio mentaliteto publikai suprantamai ir įtikinamai pateikti tas vertybes ir problemas, kurios jiems iki šiol galbūt buvo nedaug pažintos“, – patirtimi dalijosi A. Gutauskas.

2018 m. balandžio 11 d.

Paskaitą apie kasacinių skundų priimtimumo kriterijus skaitė prof. dr. Alešas Galičas.

Paskaitos metu profesorius akcentavo tai, kad kasaciniai teismai turėtų vykdyti viešąją funkciją, nes, siekiant suderinti privačią ir viešąją funkcijas, atsiranda problemų. Profesorius taip pat iškėlė mintį apie tai, kad viešąją kasacijos funkciją vykdančio aukščiausiojo teismo nutartys atsisakyti priimti kasacinį skundą neprivalo būti motyvuojamos argumentais, susijusiais su bylos esme, tokią išvadą priėjo ir Slovėnijos Konstitucinis Teismas.

Paskaitos metu profesorius taip pat pristatė

ir kitų valstybių, tokių kaip Čekija, Slovėnija, Italija, Švedija, pavyzdžius ir analizavo, kaip jose yra sprendžiami kasacinių skundų priėmimo klausimai.

2018 m. balandžio 12 d.

Paskaitą apie Europos privatinę teisę skaitė prof. dr. Matthiasas E. Storme.

Paskaitos metu profesorius atkreipė dėmesį į vertybių balansą. „Teigiama, kad demokratija visų pirma yra įstatymų leidėjas. Tačiau jo įstatymai gali būti neaiškūs, nesuderinami ar net prieštaringi; gali būti, kad įstatymų leidėjas atsisako priimti sprendimą ir tai padaryti palieka teismui. Akivaizdu, kad ne kiekviena inercija reiškia, kad ji paliekama teismų sistemai. Tai taip pat gali būti politinis pasirinkimas laikytis galiojančių taisyklių arba palikti piliečiams laisvę rinktis. Įstatymų leidėjui aiškiai nustačius, kur yra posūkio taškas, kur balansas kinta tarp vieno ir kito principo, teisėjas turėtų tai gerbti. Kai tai neaišku, teisėjų užduotis – tobulinti balansavimo procedūrą“, – mintimis dalijosi profesorius.

2018 m. gegužės 8 d.

Lietuvos Aukščiausiajame Teisme lijo argumentų lietus. Imituotas bylas teismo posėdžių salėje nagrinėjo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto trečio kurso studentai.

Būsimieji teisininkai turėjo progą išbandyti teisėjo ir advokato vaidmenis. Studentai sprendė bylas dėl šiuo metu teismų praktikai aktualių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo santykių ir buto nuomos sutarčių. Būsimieji teisininkai aktyviai įsitraukė į pozicijų pristatymą, argumentuotai rėmėsi kasacinio teismo suformuota praktika.

2018 m. gegužės 29 d.

Baigėsi pirmą kartą Lietuvoje organizuota Vidurio ir Rytų Europos aukščiausiųjų teismų pirmininkų konferencija. Dvi dienas trukusiame renginyje buvo aptarti aktualiausi teismų organizavimo ir veiklos klausimai, dalytasi teismų modernizavimo idėjomis.

„Pasibaigus konferencijai teismų pirmininkų bendruomenei liko dar daug terpės diskusijoms ir iššūkiams ateityje spręsti. Vienas iš šiuo metu aktualiausių klausimų – teisėjų santykis su socialinėmis medijomis. Tarp susirinkusių dalyvių vyravo požiūris, kad kuo atviresnis teisėjas tampa žiniasklaidai, tuo daugiau įgyja visuomenės pasitikėjimo“, – mintimis dalijosi R. Norkus.

Konferencijoje buvo diskutuojama žmogaus teisių apsaugos, kasacinių skundų atrankos procedūrų klausimais. Be to, aptarti pilietinės visuomenės gynimo demokratinėje valstybėje, teismų nepriklausomumo, jų veiklos skaidrumo klausimai.

2018 m. birželio 15 d.

Trečius metus iš eilės Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Nacionalinė teismų administracija kvietė praverti Temidės duris „Kultūros nakties“.

Nelinkėdamas į teismo rūmus užsukti kasdienybėje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plačiai atvėrė duris „Kultūros nakties“ svečiams ir kvietė susipažinti su teismo procesu, pasitelkdamas diskusiją, istoriją ir kiną.

Klausytojai galėjo sužinoti teismų praeities faktus, jų laukė įdomiausios diskusijos, taip pat jie galėjo ne tik pasimatuoti teisėjo, prokuroro ir advokato mantijas, bet ir pamatyti, kaip nuo seniausių laikų iki dabar yra siuavamos bylos ir gaminami kaizerinės Vokietijos okupacijos laikų pasai, to meto teismui pateikiami kaip pagrindiniai asmens dokumentai.

KULTŪROS NAKTIES PROGRAMA

2018/06/15

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS
Gynėjų g. 6

Atvyk
18 val.

Nepamiršk
Diskusija prasidės 18:30

FILMAS
19 val.

UŽRAŠAI
| RENGINĮ REGISTRUOTIS NEREIKIA

2018 m. rugpjūčio 29 d.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apdovanojo geriausius 2018 metų teisės magistro darbų autorius. Pirmoji vieta atiteko Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos absolventui Tomui Naruševičiui. Antrosios vietos apdovanojimas atiteko Justui Rupšiui, kuris rašė darbą tema „Virtualiųjų valiutų teisinio kvalifikavimo problemos“, o trečioji vieta – Simonai Budreikaitei, kurios darbo tema – „Žalos sampratos problematika Lietuvos civilinėje teisėje“.

2018 m. rugsėjo 3 d.

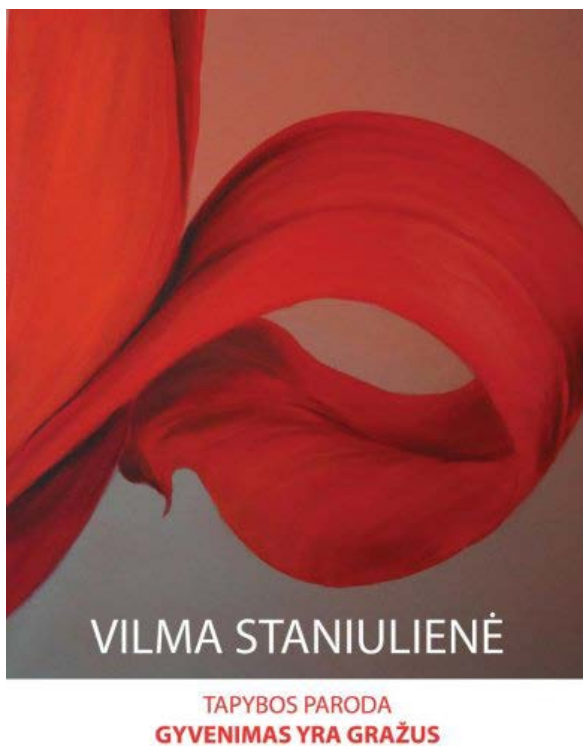
Mokslo metus Mykolo Romerio universitetas pasitiko džiugiai minėdamas Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį. Iškilmingo Senato posėdžio metu minint naujų mokslo metų pradžią, universiteto rektorius doc. dr. Algirdas Monkevičius suteikė pedagoginį profesoriaus vardą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjui Olegui Fedosiukui.

2018 m. rugsėjo 21 d.

Lankėsi atstovai iš Limburgo teismo (*Arondissementsrechtbank Limburg*). Jie atvyko į Lietuvą dalyvaudami Europos teismo mokyimo tinklo mainų programoje.

Nyderlandų delegacija domėjosi, kaip teisėjams paskiriamos bylos, kaip sudaromos teisėjų kolegijos, kas tai sprendžia. Svečius nustebino tai, kad Lietuvoje galima pareikšti atskirąją nuomonę, nes jų šalyje to nėra. Kalbėta apie Lietuvos ir Nyderlandų Aukščiausiųjų Teismų panašumus ir skirtumus.

2018 m. rugsėjo 28 d.

Atidaryta Vilmos Staniulienės tapybos paroda „Gyvenimas yra gražus“.

Tai antroji personalinė autorės paroda, kurioje tapytoja pristatė savo užaugintą kūrinių pievą. Autorės idėjinė kryptis – tulpės koncepcija.

Kaip teigė autorė, tai yra jos dvejų metų darbas: „Man visada patiko ir patinka gėlės, todėl nusprendžiau jas pateikti kitaip, bandžiau įlįsti į gėlės vidų, į jos esmę. Tikiuosi, kad tai pavyko man padaryti. Tokia pavasarinė gėlė simbolizuoja trapumą, išmintį, gyvenimo džiaugsmą.“ Paklausta, kodėl buvo pasirinkta vaizduoti tulpę, menininkė atskleidė, kad ši gėlė jai atrodo labai švari, labai įvairi, į ją galima pažiūrėti iš visų pusių: „Ši paroda simbolizuoja gyvenimą, jo džiaugsmą. Tai yra gyvenimo autoportretai, todėl tikiuosi, kad kiekvienas žmogus kažką sau pritaikys.“

2018 m. rugsėjo 28 d.

Pasibaigus dvejų metų kadencijai, rugsėjo 28 d. Karlsruhėje (Vokietija) vykusioje Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų tinklo Generalinėje Asamblėjoje Rimvydas Norkus pakartotinai išrinktas į šio Tinklo valdybą, kuri formuoja Tinklo veiklos kryptis.

2018 m. spalio 2 d.

Lankėsi atstovai iš įvairių ES valstybių teismų – Slovakijos, Austrijos, Vokietijos, Rumunijos, Ispanijos. Jie atvyko į Lietuvą dalyvaudami Europos teismo tinklo mainų programoje.

Susitikimų metu pristatyta Lietuvos teismų sistema, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo struktūra, jo veikla ir funkcijos, taip pat Teisėjų garbės teismas, papasakota apie šio teismo narių skyrimo tvarką, Teisėjų etikos kodeksą, pateikti pavyzdžiai, kada teisėjas gali būti apskundžiamas Teisėjų garbės teismui.

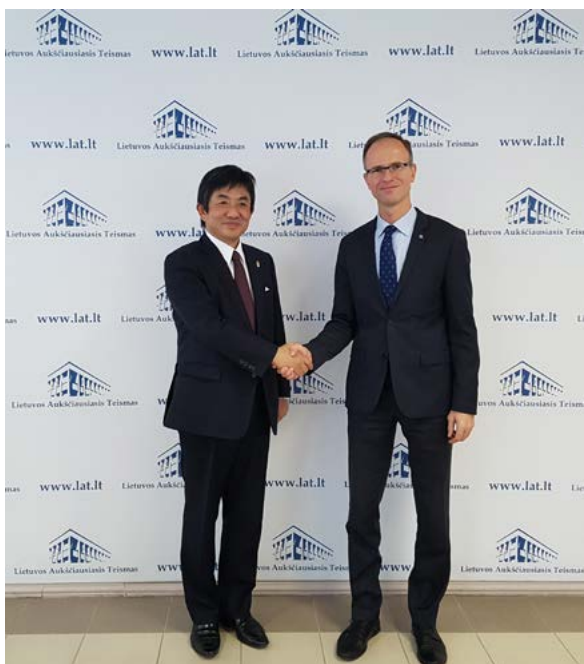
Svečiai domėjosi, kaip teisėjams paskiriamos bylos, kaip sudaromos teisėjų kolegijos, kas tai sprendžia.

2018 m. spalio 29 d.

Teisme apsilankė ir su kasacinio teismo pirmininku Rimvydu Norkumi susitiko naujai paskirtas Japonijos ambasadorius Lietuvoje Shiro Yamasaki.

Ambasadorius domėjosi Lietuvos teisine sistema, kasacinio teismo vaidmeniu joje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas svečiui pristatė Teismo kompetenciją ir išskirtines jo funkcijas.

„Nuoširdžiai linkiu, kad Lietuva ir Japonija ir toliau bendradarbiautų bei kartu dirbtų dėl ateities“, – akcentavo ambasadorius.

2018 m. lapkričio 23 d.

Įvyko darbinis pasitarimas, kurio metu teismų pirmininkai, šeimos bylas nagrinėjantys teisėjai, vaiko teisių gynimo institucijų ir atsakingų ministerijų atstovai diskutavo apie pirmąją vaiko teisių apsaugos reformos patirtį ir kylančius sunkumus. Buvo aptartos praktinės ir teisinės problemos, susijusios su vaiko paėmimu iš šeimos, bei dar glaudesnio bendradarbiavimo galimybės jas sprendžiant.

Teismo pirmininkas R. Norkus susitikimo pabaigoje pažymėjo, kad diskusija atskleidė tris problemų lygius, – vienas problemą pajėgi yra išspręsti pati teismų praktika ir tai daroma, kitos problemos galėtų būti sprendžiamos organizacinėmis bei glaudesnio bendradarbiavimo priemonėmis, t. y. ne vien teismų, bet ir vaiko teisių tarnybų pajėgomis. Trečiosios reikalauja politinio sprendimo, tai klausimai, kurių neįmanoma išspręsti be įstatymų leidėjo įsikišimo.

Pasitarimo metu teismams buvo priminta būtinybė atidžiai vertinti vaiko paėmimo procedūras. Taip pat buvo susitarta atkreipti įstatymų leidėjo ir vykdomosios valdžios dėmesį į poreikį rengti vaiko paėmimo procedūroms užtikrinti būtinus pakeitimus.

2018 m. lapkričio 26 d.

Pagal Europos teismo tinklo (angl. EJTN) mainų programą lankėsi Portugalijos teismų tarybos inspektoriė Isabel Maria Manso Salgado.

Teismo pirmininkas Rimvydas Norkus, susitikęs su inspektore, diskutavo apie Teisėjų etikos kodeksą ir teisėjų vertinimo sistemą. Buvo pasidalyta mintimis apie teisinių sistemų panašumus ir skirtumus.

„Portugalijoje teisėjai vertinami kas 4 metus pagal kelis lygmenis – nurodant, kad dar-

2018 m. gruodžio 6 d.

Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos specialistai Teismo teisėjams ir darbuotojams skaitė pranešimus apie virtualiųjų valiutų grėsmes ir nusikalstamų veikų, susijusių su virtualiųjų valiutų atskleidimu ir tyrimu, probleminius aspektus.

Skaitydami pranešimus specialistai pažymėjo, kad, augant atsiskaitymams už įvairias paslaugas ir prekes virtualiosiomis valiutomis (bitkoinais, eteriais, riplais ir kt.), tobulėja nauji verslo plėtros modeliai ir būdai lėšoms pritraukti. Kadangi atsiskaitymas virtualiosiomis valiutomis yra anonimiškas ir beveik nesusekamas ir jų apyvartos nereguliuoja Lietuvos bankas ar kitos valstybinės institucijos, išvelgiama ir šių valiutų keliama grėsmė.

Susitikimo metu buvo pristatyti pranešimai temomis „Virtualioji valiuta: grėsmė ar galimybė?“, „Virtualiosios valiutos: strateginė analizė“, „Nusikalstamų veikų, susijusių su virtualiosiomis valiutomis ir ICO, atskleidimas ir tyrimas“.

2018 m. gruodžio 7 d.

Projekto „Pažink valstybę“ baigiamajame etape moksleiviai gvildeno korupcijos problemas. Į Teismą sugužėjo daugiau nei 120 mokslėvių iš įvairiausių Lietuvos kampelių – Klaipeidos, Mažeikių, Šakių, Zarasų, Panevėžio. Tai tik dalis mokinių, kurie pasirinko jiems įdomią teisėsaugos sritį. Renginio metu mokiniai turėjo galimybę teisėjams pristatyti sau aktualias problemas. Mokiniai su Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininku Aurelijumi

Gutausku ir teisėja Rima Ažubalyte diskutavo apie korupciją švietimo įstaigose, jos sustabdymą, nusirašinėjimą gimnazijoje, apie tai, ar grafičiai yra meno sritis ar vandalizmas, bei siūlė šių problemų sprendimo būdus.

2018 m. gruodžio 10 d.

Lietuvos teismai kartu su Vilniaus universitetu, Mykolo Romerio universitetu, Vytauto Didžiojo universitetu kvietė teisės ir žurnalistikos studentus dalyvauti projekte „Diena su teisėju 2018“. Jau penktus metus vykstančiame projekte studentai turėjo išskirtinę galimybę susipažinti su teisėjo profesija, iš arti pamatyti teismo darbo virtuvę.

Lietuvos Aukščiausiajame Teisme studentai pradėjo lankytis nuo lapkričio 26 d. ir susitiko su Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininku Aurelijumi Gutausku, šio skyriaus teisėjais – Armanu Abramavičiumi, Olegu Fedosiuku, Tomu Šeškausku, Rima Ažubalyte. Projekto „Diena su teisėju“ metu studentai turėjo progą gyvai stebėti baudžiamųjų bylų teismo posėdžius, bendravo ne tik su teisėjais, bet ir su teismo darbuotojais, dalyvavo Teisme vykstančiuose renginiuose. Teisėjai savo ruožtu atsakinėjo į rimtus ir smagius studentų klausimus, dalijosi sukaupta patirtimi, išsamiai supažindino su savo vykdomomis funkcijomis, pareigomis ir teisėmis.

